

Bryssel 16.10.2013
COM(2013) 700 final

KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE JA NEUVOSTOLLE

Laajentumisstrategia ja vuosien 2013 ja 2014 tärkeimmät haasteet

{SWD(2013) 411 final}
{SWD(2013) 412 final}
{SWD(2013) 413 final}
{SWD(2013) 414 final}
{SWD(2013) 415 final}
{SWD(2013) 416 final}
{SWD(2013) 417 final}
{SWD(2013) 418 final}

20 VUOTTA KÖÖPENHAMINAN HUIPPUKOKOUKSESTA

PERUSASIAT ENSIN: OIKEUSVALTIO, DEMOKRATIA JA TALOUS

I. LAAJENTUMISOHJELMA

Kaksikymmentä vuotta sitten Länsi-Balkan oli konfliktien repimä. Samaan aikaan Euroopan unioni sopi uusien jäsenvaltioiden unioniin liittymisen ehdoista, jotka tunnetaan Kööpenhaminan arviointiperusteina. Ne heijastavat unionin perusarvoja eli demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta ja perusoikeuksien kunnioittamista sekä toimivan markkinatalouden tärkeyttä. Näin viitotettiin tietä Keski- ja Itä-Euroopan maiden historialliselle muutosprosessille ja unioniin liittymiselle.

Kymmenen vuotta myöhemmin EU antoi kaikille Länsi-Balkanin maille selkeän jäsenyysperspektiivin Thessalonikin huippukokouksessa vuonna 2003. Sen ehdoksi asetettiin tiettyjen edellytysten, erityisesti Kööpenhaminan arviointiperusteiden ja vakautus- ja assosiaatioprosessin ehtojen, täyttyminen.

Kroatia on täyttänyt nämä edellytykset. Siitä tuli 1. heinäkuuta 2013 unionin 28. jäsenvaltio sen jälkeen, kun kaikki jäsenvaltiot olivat ratifioineet liittymissopimuksen. Kroatia on ensimmäinen maa, joka on saanut vakautus- ja assosiaatioprosessin päätökseen. Kroatian liittyminen on esimerkki laajentumisprosessin ja unionin pehmeän vallan muutosvoimasta ja vakauttavasta vaikutuksesta.

Serbian ja **Kosovon*** huhtikuussa solmima historiallinen sopimus on lisätodiste EU-perspektiivin vaikutuksesta ja roolista menneisyyden syvien haavojen parantajana. Se on samalla osoitus molempien maiden poliittisten johtajien rohkeudesta. Eurooppa-neuvosto päätti kesäkuussa liittymisneuvottelujen aloittamisesta Serbian kanssa, ja neuvosto antoi valtuutuksen aloittaa EU:n ja Kosovon välistä vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevat neuvottelut.

Vuosi on ollut merkittävä myös muille laajentumismaille.

Kesäkuussa 2013 **Montenegro** hyväksyi kokonaisvaltaiset toimintasuunnitelmat oikeuslaitosta ja perusoikeuksia koskevan neuvotteluluvun ja oikeutta, vapautta ja turvallisuutta koskevan neuvotteluluvun osalta. Tämä vastaa uutta lähestymistapaa, jonka mukaan kyseisiin neuvottelulukuihin tartutaan liittymisprosessin varhaisessa vaiheessa. **Albanian** tapauksessa ehdokasmaan asema on nyt entistä lähempänä, kun tärkeimmille uudistuksille on saatu tukea yli puoluerajojen, parlamenttivaalit sujuivat sääntöjenmukaisesti ja korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi on ryhdytty lisätoimiin. **Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia** on selvinnyt alkuvuoden poliittisesta kriisistä, mutta varsinkin sanan- ja tiedonvälityksen vapaus aiheuttaa edelleen huolta. Naapuruussuhteiden parantamisen eteen on tehty työtä. Nyt on ensiarvoisen tärkeää saavuttaa läpimurto nimikysymyksestä YK:n johdolla käytävissä neuvotteluissa. **Bosnia ja Hertsegovina**lla puuttuu poliittinen tahto toteuttaa uudistuksia, eikä maa ole pannut täytäntöön Sejdićin ja Fincin asiassa annettua tuomiota; nämä seikat jarruttavat EU-jäsenyyden etenemistä ja varjostavat talouden näkymiä.

Turkissa on edistytty oikeudellisissa ja muissa uudistuksissa, ja kovasti odotettu demokratiakehityspaketti esiteltiin syyskuussa. Rauhanneuvotteluja PKK:n kanssa jatkettiin.

* Tämä nimitys ei vaikuta asemaa koskeviin kantoihin, ja se on YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/99 ja Kansainvälisen tuomioistuimen Kosovon itsenäisyysjulistuksesta antaman lausunnon mukainen.

Niiden tavoitteena on lopettaa terrorismi ja väkivaltaisuuDET maan kaakkoisosassa ja siten luoda perusta kurdikysymyksen ratkaisemiselle. Virkavallan suhtautuminen mielenosoituksiin, jotka saivat alkunsa Istanbulissa sijaitsevan Gezi-puiston muutossuunnitelmista, aiheutti kuitenkin huolta ja korosti sitä, että EU:n on säilytettävä paikkansa uudistusten vertailukohteena.

Islannissa uusi hallitus on keskeyttänyt EU:n kanssa käytävät liittymisneuvottelut ja ilmoittanut, ettei niitä jatketa ennen kuin asiasta on järjestetty kansanäänestys.

Liittymisprosessi on nykyään tiukempi ja kokonaisvaltaisempi kuin aikaisemmin. Tämä on seurausta EU:n politiikkojen muuttumisesta sekä aiempien laajentumiskierrosten kokemuksista. Prosessi on tiukka mutta oikeudenmukainen, ja eteneminen jäsenyysvalmisteluissa riippuu toimista, joita kukin maa toteuttaa arviointiperusteiden täyttämiseksi. Yksi tärkeimmistä opetuksista on se, miten tärkeää tarrua **ensin perusasioihin**.

Oikeusvaltioperiaate on nyttemmin laajentumisprosessin keskiössä. Neuvoston joulukuussa 2011 vahvistaman uuden lähestymistavan mukaan maiden on tartuttava oikeuslaitoksen uudistamisen sekä järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjunnan kaltaisiin kysymyksiin liittymisneuvottelujen alkuvaiheessa. Näin maille jää mahdollisimman paljon aikaa hankkia riittävästi tuloksia uudistusten täytäntöönpanosta ja siten varmistaa niiden syvään juurtuminen ja peruuttamattomuus. Tämä uusi lähestymistapa on yksi Montenegroon sovellettavan neuvottelukehityksen avaintekijä, ja se tulee muokkaamaan komission toimintaa muiden laajentumismaiden kanssa.

Viimeiset viisi vuotta jatkunut maailmanlaajuinen talouskriisi on tehnyt selväksi sen, että kaikkien maiden on syytä tarkistaa **talouden ohjausjärjestelmänsä** perinpohjaisesti ja vahvistaa sitä. Tämä koskee erityisesti Länsi-Balkanin maita, joista yksikään ei ole toimiva markkinatalous. Niiden kaikkien ongelmana on korkea työttömyys, varsinkin nuorisotyöttömyys. On ehdottoman tärkeää, että maat panostavat uudistuksiin voidakseen palata kestäväen kasvun tielle ja tarrua haasteisiin, joita jäsenyyden taloudellisten arviointiperusteiden täyttäminen ja kilpailukyvyen parantaminen edellyttävät. Tässä tiedonannossa esitetään tätä tavoitetta tukevia ehdotuksia, mukaan lukien talouden kansallisten uudistusstrategioiden ja julkisen varainhoidon toimintasuunnitelmien käyttöönotto.

Eräiden laajentumismaiden tapahtumat ovat korostaneet sitä, miten tärkeää on **lujittaa demokraattisia instituutioita** ja huolehtia osallistavista ja demokraattisista prosesseista, joilla kyseisiä instituutioita tuetaan ja vahvistetaan demokratian perusperiaatteita ja EU:n yhteisiä arvoja. Etusijalla ovat kansalaisyhteiskunnan aseman vahvistaminen, EU:n yhdyntymistä ajavat monipuoluefoorumit sekä edistymisen vaalien, parlamentin ja julkishallinnon uudistamisessa.

Euroopan unioni perustuu yhteisille arvoille ja periaatteille, joihin kuuluu muun muassa **perusoikeuksien** kunnioittaminen. Kaikkien Länsi-Balkanin maiden ja Turkin on toteutettava lisä uudistuksia sen takaamiseksi, että sananvapaus toteutuu ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, myös romaneja, suojellaan myös käytännössä, eikä vain lainsäädännössä. Muiden haavoittuvien ryhmien suojelemiseksi varsinkin seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvalta syrjinnältä tarvitaan tiukempia toimenpiteitä.

Hyvät naapurussuhteet ja alueellinen yhteistyö ovat edelleen keskeisellä sijalla vakautus- ja assosiaatioprosessissa. Serbian ja Kosovon esimerkki on osoitus siitä, miten maat voivat edistyä konfliktin aiheuttamasta painolastista irrottautumisessa juuri sen periaatteen mukaisesti, jolle unioni on alun perin perustettu. **Alueellista yhteistyötä** on vahvistettava edelleen osallisuuden ja aluetason omistajuuden lisäämiseksi. Komissio tukee varauksetta Kaakkois-Euroopan yhteistyöprosessin (SEECP) ja alueellisen yhteistyöneuvoston toimintaa,

alueellinen 2020-strategia mukaan lukien. On panostettava uudelleen sellaisten **kahdenvälisten riitojen** ratkaisemiseksi, joita laajentumismailla on keskenään ja jäsenvaltioiden kanssa. Osapuolten on ratkaistava kahdenväliset kysymykset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, eivätkä ne saisi jarruttaa liittymisprosessia.

Vuonna 2014 otetaan käyttöön järjestyksessä toinen **liittymistä valmisteleva tukiväline** (IPA II). Sen välityksellä EU antaa jatkossakin laajentumismaille huomattavaa tukea niiden liittymisvalmisteluihin; vuosien 2014–2020 rahoituskehyksestä varoja on tarkoitettu myöntämään saman verran (11,7 miljardia euroa käyvin hinnoin) kuin nykyisestä rahoituskehyksestä. IPA II –välineellä tuetaan myös alueellista ja rajat ylittävää yhteistyötä. Tuki kohdistetaan yhteisen edun mukaisiin aihealueisiin, erityisesti oikeusvaltioon liittyviin uudistuksiin ja niiden määrätietoiseen täytäntöönpanoon, demokraattisten instituutioiden ja hyvän hallintotavan vahvistamiseen ja sosioekonomiseen kehitykseen.

IPA II:n käyttöönotto on myös tilaisuus kytkeä laajentumisstrategia ja tuen painopisteet entistä tiiviimmin yhteen. IPA II sisältää joitakin merkittäviä innovaatioita, joista yksi tärkeimpiä on keskittyminen kunkin maan tarpeisiin ja valmiuksiin sovitettavien pitkän aikavälin politiikkojen ja strategioiden määrittelyyn muutamilla painopistealoilla. Käyttöön otetaan selkeät tavoitteet ja realistiset indikaattorit, jotka kytketään monivuotiseen alakohtaiseen tukeen. Jos maat täyttävät julkiselle varainhoidolle asetetut vaatimukset, ne voivat saada talousarviotukea, joka toimii lisäkannustimena uudistusten tekemiselle. Tällaisia kannustimia on tarjolla uudistussuunnitelmaansa toteuttaville maille. Mikäli tuloksia ei synny, varat kohdennetaan uudelleen. IPA-ohjelmien hallinnointia on tarkoitettu sujuvoittamaan entisestään lähinnä vähentämällä hankkeiden määrää ja kasvattamalla niiden kokoa.

Kaikilla laajentumismailla on selkeä **EU-perspektiivi**. Jäsenyysprosessissa eteneminen riippuu kunkin maan toteuttamista toimista arviointiperusteiden täyttämiseksi, ja sitä arvioidaan kunkin maan ansioiden perusteella. Tämä on ratkaisevaa laajentumispolitiikan uskottavuuden kannalta ja siltä kannalta, että laajentumismaille tarjotaan kannustimia kauaskantoisten uudistusten tekemiseksi. On erittäin tärkeää, että jäsenvaltiot ohjaavat EU:n toimielinten tuella faktoihin perustuvaa keskustelua laajentumispolitiikan poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista. Jäsenvaltioilla on avainasema laajentumispolitiikka koskevien faktojen jakamisessa kansalaisille. Samalla niiden odotetaan kertovan politiikan hyödyistä muun muassa rauhan, turvallisuuden ja vaurauden edistäjänä ja vastaavan kansalaisten mahdollisiin huolenaiheisiin.

II. KESKEISET HAASTEET

Tässä tiedonannossa komissio korostaa joitakin Länsi-Balkanin maiden ja Turkin tärkeimpiä haasteita eli talouden ohjausjärjestelmää ja kilpailukykyä, oikeusvaltiota, demokratian takaavien instituutioiden toimintaa, perusoikeuksia ja Länsi-Balkanin tapauksessa menneisyyden painolastista irrottautumista. Näillä haasteilla on keskeinen sija Kööpenhaminan arviointiperusteissa ja vakautus- ja assosiaatioprosessiin liittyvässä ehdollisuudessa. Toimenpiteet, joilla näihin haasteisiin tartutaan, ovat myös toisiaan vahvistavia. Esimerkiksi oikeusvaltioperiaatteen edistäminen ja perusoikeuksien takaaminen lisäävät oikeusvarmuutta; yhdessä syvemmän alueellisen yhdentymisen kanssa ne tukevat talouden kehitystä ja kilpailukykyä.

a) Talouden ohjausjärjestelmä ja kilpailukyky

EU on viimeisten kolmen vuoden aikana lujittanut talouden ohjausjärjestelmäänsä merkittävästi. Talouspolitiikan EU-ohjausjaksossa jäsenvaltiot koordinoivat finanssi- ja rakennepolitiikkojaan ennen kuin kansalliset talousarviot hyväksytään niiden parlamenteissa. Laajentumismaiden kanssa käytävän taloudellisen vuoropuhelun välineitä mukautetaan asteittain EU:n uusiin haasteisiin ja koordinoituneisiin mekanismeihin. Maita on jo pyydetty

panostamaan enemmän ulkoisen rahoitusasemansa kestävyYTEEN ja kasvun tärkeimpien rakenteellisten esteiden purkamiseen. Taloudellisessa vuoropuhelussa on nyt tärkeää tarkastella EU:n pääasiallisia välineitä kokonaisvaltaisemmin sen mukaan, miten pitkälle laajentumismaat ovat yhdentyneet unioniin talous- ja rahoitusasioiden alalla.

Noin 60 prosenttia Länsi-Balkanin maiden viennistä suuntautuu unioniin. EU on myös suurin alueen suorien ulkomaisten investointien tekijä. Turkkiä lukuun ottamatta EU:n pankit hallitsevat rahoitussektoria. Pääsy tavaroiden ja palvelujen EU:n sisämarkkinoille on merkittävä keino kasvattaa taloutta. EU:n talouden toipuminen vaikuttaa erityisen myönteisesti Länsi-Balkanin maihin. Komission tuoreimman ennusteen mukaan Länsi-Balkanin talouksien odotetaan kasvavan 2 prosenttia vuonna 2013. Turkin ennuste on 3,2 prosenttia, eli maan talous on elpymässä vuonna 2012 koetun suhteellisen hidastumisen jälkeen.

Länsi-Balkanin talouksien varovainen elpyminen ei ole kestävä kasvun ja lähentymisen tae. Kaikilla laajentumismailla on edelleen huomattavia talouden uudistamiseen, kilpailukykyyn ja työpaikkojen luomiseen liittyviä haasteita:

- Turkki on toimiva markkinatalous, yksikään Länsi-Balkanin laajentumismaa sen sijaan ei.
- Julkisen varainhoidon järjestelmiä on lujitettava huomattavasti petosten ja korruption riskin vähentämiseksi.
- Oikeusvaltiota on kehitettävä tuntuvasti, jotta voidaan lisätä talouden toimijoiden oikeusvarmuutta ja investoijien luottamusta.
- Kaikissa maissa on nostettava rakennemuutokset etusijalle ja parannettava kilpailukykyä julkisen talouden vakauttamisen tukemiseksi, huomattavan ulkoisen epätasapainon korjaamiseksi ja korkean työttömyyden kitkemiseksi. Länsi-Balkanilla työttömyysaste on keskimäärin yli 20 prosenttia. Maiden sisällä on huomattavia alueellisia eroja; köyhintä on maaseudulla.

Laajentumismaita varten ehdotetaan uutta lähestymistapaa, jolla niitä autetaan hoitamaan ensin talouden perusasiat ja täyttämään jäsenyyden taloudelliset arviointiperusteet. Maita kehoitetaan tehostamaan talouspolitiikkaansa ja sen ohjausjärjestelmää koordinoimalla talouden kansallisten uudistusstrategioiden valmistelua. Strategiat muodostuvat kahdesta osasta: makrotaloudellinen ja finanssipoliittinen ohjelma sekä rakenneuudistukset ja kilpailukykyohjelma. Niitä käsitellään sekä kahdenvälisessä että monenvälisessä vuoropuhelussa maiden kanssa:

- Makrotaloudellista ja finanssipoliittista ohjelmaa toteutetaan jatkossakin nykyisillä välineillä eli ehdokasmaiden tapauksessa liittymistä valmistelevilla talousohjelmilla ja mahdollisten ehdokasmaiden tapauksessa talous- ja finanssipoliittisilla ohjelmilla. Ehdokasmaiden kanssa yhteistä ECOFIN-neuvostoa pyydetään valvonnan tehostamiseksi antamaan kohdennetumpia toimintaohjeita maakohtaisten suositusten muodossa sekä laatimaan vuosittain arvion ja selonteon politiikan täytäntöönpanosta.
- Uutena asiana maita pyydetään laatimaan rakenteellinen uudistusohjelma ja kilpailukykyyn parantamisohjelma. Ne laaditaan samanaikaisesti finanssipoliittisten ohjelmien kanssa, mutta niiden arviointi tapahtuu vakautus- ja assosiaatiosopimuksella perustetuissa elimissä varsinkin teollisuuden, kilpailun, sisämarkkinoiden, tutkimuksen, koulutuksen, liikenteen, energian ja ympäristön osalta. Lisäksi komissio antaa syksyn edistymiskertomuksissa selkeitä ohjeita uudistuksista, joita lisäedistymisen jäsenyyden taloudellisen arviointiperusteiden täyttämisessä edellyttää.

Komissio käy laajentumismaiden kanssa vuoropuhelua myös julkisesta varainhoidosta, joka tukee edistymistä jäsenyyden taloudellisten arviointiperusteiden täyttämisessä. Maiden on laadittavat toimintasuunnitelmat, joiden täytäntöönpanoa komissio seuraa. Tehokas julkinen varainhoito mahdollistaa myös alakohtaisen talousarviotuen myöntämisen IPA II –asetuksen mukaisesti.

Komissio edistää tämän lähestymistavan soveltamista tiiviissä yhteistyössä kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa ja antaa sitä varten kattavaa alueellista teknistä apua. Jäsenyyden taloudellisia arviointiperusteita koskevissa suosituksissaan komissio antaa ohjeita teknisen avun soveltamisalasta.

Muut toimenpiteet kilpailukyvyn parantamiseksi ja investointien, kasvun ja työpaikkojen lisäämiseksi

Komission tuki Länsi-Balkanin kestäväälle talouskehitykselle ei rajoitu makrotalouden vakauttamiseen ja toimivan markkinatalousmaan aseman saavuttamiseen. Komissio on kriisin alusta alkaen vaatinut, että vaikean sosioekonomisen tilanteen, erityisesti korkean työttömyyden, korjaamiseksi on tehtävä enemmän. Komissio on myös korostanut tarvetta investoida Länsi-Balkanin infrastruktuuriin. Rajat ylittävät liikenne-, energia- ja viestintäverkot kaipaavat kehittämistä. Koska Länsi-Balkanin taloudet ovat pieniä, tiiviimpi yhdentyminen on avainasemassa. Alueellinen talousyhteistyö on todettu keinoksi edistää talouskasvua ja lähtökohdaksi poliittiselle yhteistyölle ja hyvälle naapurussuhteille. Suunnitteilla oleva palvelujen tarjonnan vapauttaminen Keski-Euroopan vapaakauppa-alueella (CEFTA) tukisi sekä tätä tavoitetta. Maaseudun inhimillisen ja fyysisen pääoman kehittäminen ja EU-normien käyttöönoton jatkaminen elintarvikealalla edistävät alueellisen maataloussektorin kilpailukykyä.

Komissio on jo aloittanut vuoropuhelun työllisyydestä ja sosiaalialan uudistusohjelmista Turkin ja Serbian kanssa. Seuraavaksi vuorossa ovat entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia ja Montenegro. Mahdollisten ehdokasmaiden sosioekonominen tilanne on vaikeampi kuin ehdokasmaiden, ja niiden hallinnollisten valmiuksien kehittämiseen tarvitaan lisätukea, jotta osallistumista uuteen prosessiin voidaan helpottaa. Vuoropuhelu mahdollisten ehdokasmaiden kanssa aloitetaan asteittain. Kattavaan tekniseen apuun liittyvä ohjelmasuunnittelu tehdään vuonna 2014, ja etusijalla ovat mahdolliset ehdokasmaat. Komissio jatkaa Länsi-Balkanin koulutusfoorumien kehittämistä tavoitteenaan kaventaa ammattitaitovajetta ja parantaa koulutusjärjestelmiä.

Thessalonikin toimintasuunnitelman mukaisesti perustetut alueelliset ryhmät ovat aloittaneet Eurooppa 2020 –strategian painopisteiden työstämisen alueellisen yhteistyöneuvoston alaisuudessa. Työn alla on muun muassa alueellinen 2020-strategia. Toistaiseksi hajanaisten alueellisten ryhmien tunnettuuden ja valmiuksien lisäämiseksi on tehtävä enemmän, jotta ne voivat osallistua säännölliseen vertaisarviointiin ja antaa suosituksia. Alueellisen yhteistyöneuvoston on luotava julkinen seurantamekanismi. Komissio huomioi ryhmien työn ja seurantamekanismin tulokset taloudellisessa vuoropuhelussaan ja IPA:n ohjelmointiprosessissa.

Jäsenyyden taloudellisten arviointiperusteiden täyttämistä edistäviä uudistuksia tuetaan myös Länsi-Balkanin investointikehyksestä (WBIF). Sen merkitys kasvun ja työpaikkojen kannalta kriittisimpien investointien valmistelussa ja tukemisessa kasvaa koko ajan. WBIF:n puitteissa komissio, kahdenvälisen avun antajat ja kansainväliset rahoituslaitokset tukevat vuosittain 4 miljardin euron suuruisia investointeja liikenteen, energian, ympäristön, ilmastomuutoksen, sosiaaliasioiden sekä yksityisen sektorin ja pk-yritysten kehittämisen aloilla. Komissio osarahoittaa Länsi-Balkanin pk-foorumia, jonka tarkoituksena on parantaa pk-yritysten rahoituksen saantia takauksin ja pääomasijoituksin.

Liikenne- ja energiaverkkojen yhteenliitettävyyden parantaminen EU:n ja laajentumismaiden välillä on avainasemassa edistettäessä kestäväää talouskasvua, työpaikkojen luomista, kauppaa ja kulttuurivaihtoa. Komissio korostaa Euroopan laajuisen energiainfrastruktuurin edelleen kehittämisen ja energiayhteisön kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyttä. Tulevalla liikenneyhteisösopimuksella edistetään maaliikenteen markkinoiden ja infrastruktuurin yhdistämistä ja autetaan Länsi-Balkanin maita ottamaan käyttöön maaliikennettä koskevat EU:n normit. Komissio on arvioinut Euroopan laajuisia liikenneverkkoja (TEN-T) ja energiaverkkoja (TEN-E) parantaakseen yhteyksiä maihin, jotka ovat joko laajentumispolitiikan tai naapuruuspolitiikan kohdemaita. Komissio onkin laatinut luettelon yhteistä etua koskevista hankkeista, joilla kehitetään Euroopan laajuisia energiainfrastruktuuria. Energiayhteisön ministerineuvoston pitäisi tulevassa kokouksessaan hyväksyä luettelo energiayhteisön edun mukaisista hankkeista.

Yhteistyötä Turkin kanssa on tarkoitus tehostaa ottaen huomioon maan strategisen sijainnin ja mahdollisuudet kehittyä energiakuljetusten solmukohdaksi. Turkki ratifioi vuonna 2013 sopimuksen Anatolian poikki kulkevasta putkesta, joka on tarkoitus yhdistää Adrianmeren poikki kulkevaan putkeen ja joka kuljettaa maakaasua Kaspianmereltä Turkin kautta EU:hun. EU:n ja Turkin energiayhteistyön lujittaminen samoin kuin edistymisen asianomaisissa neuvotteluluvuissa edistäisi osaltaan verkkojen yhteenliitettävyyttä ja energiamarkkinoiden yhdistymistä EU:n ja Turkin välillä. Komissio odottaa Maailmanpankilta tilaamansa EU:n ja Turkin tulliliittoa koskevan arvioinnin valmistumista. Siinä tullaan antamaan suosituksia tulliliiton toiminnan kehittämistä ja sen soveltamisalan mahdollisesta laajentamisesta.

Tukeakseen edellä lueteltujen haasteiden ratkaisemista komissio aikoo

- pyytää laajentumismaita laatimaan talouden kansallisen uudistusstrategian, joka muodostuu kahdesta osasta: nykyisestä makrotaloudellisesta ja finanssipoliittisesta ohjelmasta sekä uudesta rakenneuudistukset ja kilpailukyvyn käsittävästä ohjelmasta. Prosessin päätteeksi annetaan maakohtaisia suosituksia ja selkeitä ohjeita tarvittavista toimista, jotta maa voi edistyä toimivan markkinatalouden luomisessa ja parantaa kilpailukykyä;
- aloittaa maiden kanssa vuoropuhelun julkista varainhoitoa koskevien vaatimusten täyttämisedellytyksistä esivaiheena IPA-talousarviotuen mahdolliselle myöntämiselle;
- antaa kattavaa teknistä apua tiiviissä yhteistyössä muiden kansainvälisten organisaatioiden kanssa.

Vuosina 2007–2013 myönnettiin 190 miljoonaa euroa liittymistä valmistelevaa tukea hallitusten ja kansallisten pankkien institutionaalisten valmiuksien parantamiseen. Hallituksia tuettiin julkiset varainhoidon, talous- ja finanssipolitiikan ja tilastoinnin kaltaisilla aloilla.

IPA II:n avulla komissio jatkaa sellaisten uudistusten tukemista, jotka edistävät jäsenyyden taloudellisten arviointiperusteiden täyttämistä ja sosioekonomista kehitystä. Tässä se käyttää apuna WBIF-välinettä, jolla rahoitetaan ensisijaisesti EU:n ja laajentumismaiden liikenne- ja energiaverkkojen yhteenliitettävyyden parantamista. Komissio antaa IPA II:n puitteissa myös teknistä apua talouden ohjausjärjestelmän, työllisyys- ja sosiaaliasioista käytävän vuoropuhelun, alueellisen yhteistyöneuvoston alueellista 2020 strategiaa koskevien tavoitteiden sekä maatalouden ja maaseudun kehittämisen tukemiseen.

b) Oikeusvaltioperiaate

Oikeusvaltioperiaate on yksi EU:n perusarvoista, joiden turvaaminen on ollut unionin päätehtävä perustamisestaan alkaen, ja tehtävä jatkuu laajentumisen uusimmissa vaiheissa. Oikeusvaltioperiaate on edelleen yksi EU:n painopisteistä. Sen paikka on **liittymisprosessin ytimessä**, ja Kööpenhaminan poliittiset arviointiperusteet rakentuvat sen varaan. Unioniin liittymisestä haaveilevien maiden on perustettava jo prosessin alussa keskeiset

oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen takaavat instituutiot ja tuettava niiden moitteetonta toimintaa. Oikeusvaltioperiaatetta noudattamalla tuetaan liiketoimintaympäristöä, annetaan talouden toimijoille oikeusvarmuutta ja edistetään investointeja, työpaikkoja ja kasvua. Järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjunta on avainasemassa pyrittäessä estämään rikollisten soluttautuminen politiikan, oikeudenkäytön ja talouden järjestelmiin. Useimmissa laajentumismaissa tarvitaan osallistavia, läpinäkyviä ja kunnianhimoisia oikeudellisia uudistuksia, jotta voidaan taata oikeusjärjestelmien riippumattomuus, puolueettomuus, tehokkuus ja vastuuvollisuus. Tuomareihin sovellettaviin nimitys-, arviointi- ja kurinpitomenettelyihin on kiinnitettävä erityishuomiota. Korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan tarvitaan vankemmat kehykset, koska ne ovat edelleen vakava ongelma monissa laajentumismaissa. Näiden ongelmien torjunnassa on saatava enemmän merkittäviä tuloksia, jotka perustuvat tehokkaisiin, tuloksellisiin ja puolueettomiin tutkinta- ja syytetoimiin ja tuomioihin kaikilla tasoilla, myös korkean tason korruptiotapauksissa.

Hanke viisumipakosta luopumiseksi on kannustanut Länsi-Balkanin maita merkittäviin uudistuksiin siihen läheisimmin liittyvissä kysymyksissä. Uudistukset ovat vahvistaneet sisäistä hallintoa. Maiden on tehtävä enemmän uudistusten vakiinnuttamiseksi ja toteutettava toimenpiteitä, joilla estetään helpotettujen viisumijärjestelyjen väärinkäyttö niin kuin komissio suosittelee viisumivapauden jälkiseurannasta antamissaan kertomuksissa. Komissio esittää neljännen seurantakertomuksen vuoden 2013 loppuun mennessä. Maahanmuutto- ja rajavalvontakysymyksiä käsitellään jatkossakin asiaankuuluvissa yhteyksissä, kuten vakautus- ja assosiaatiosopimuksen sekä oikeutta, vapautta ja turvallisuutta käsittelevän neuvotteluluvun 24 puitteissa.

Liittymisneuvottelujen uutta lähestymistapaa sovelletaan jo oikeuslaitokseen ja perusoikeuksiin sekä oikeuteen, vapauteen ja turvallisuuteen. Se perustuu aiempiin kokemuksiin, ja siinä edellytetään vankkaa näyttöä uudistusten täytäntöönpanosta koko prosessin keston ajan. Näihin asioihin puuttuminen neuvottelujen varhaisessa vaiheessa antaa laajentumismaille mahdollisimman paljon aikaa huolehtia siitä, että uudistukset ovat peruuttamattomia ja syvälle juurtuneita. Uutta lähestymistapaa sovelletaan neuvotteluissa *Montenegron* kanssa. Maa on laatinut kokonaisvaltaiset toimintasuunnitelmat pohjaksi näiden neuvottelulukujen avaamiselle. Eurooppa-neuvoston kesäkuussa 2013 antaman kehotuksen mukaisesti uusi lähestymistapa on sisällytetty kokonaisuudessaan *Serbian* neuvottelukehykseen, ja lukujen 23 ja 24 analyttinen tarkastelu on käynnissä.

Oikeusvaltioperiaate on keskeinen teema myös **EU:n suhteissa muihin laajentumismaihin**. Siihen liittyvien kysymysten käsittelyä jatketaan liittymistä koskevassa korkean tason vuoropuhelussa, jota komissio käy *entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian* kanssa. Monet komission *Albaniasta* vuonna 2010 antaman lausunnon tärkeimmistä painopisteistä liittyvät oikeusvaltioperiaatteeseen; lausunnossa määritellään liittymisneuvottelujen aloitusedellytykset. Komissio tukee oikeuslaitoksen uudistamista *Bosnia ja Hertsegovinan* kanssa oikeusasioista käymässään oikeusalan jäsennellyssä vuoropuhelussa. Se käy myös *Kosovon* kanssa jäsenneiltyä vuoropuhelua oikeusvaltiosta; siinä keskitytään järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjuntaan ja oikeuslaitoksen uudistamiseen. Oikeusvaltioperiaate on painopisteenä myös Turkin kanssa laaditussa myönteisessä asialistassa.

Tukeakseen edellä lueteltujen haasteiden ratkaisemista komissio aikoo

– käyttää oikeuslaitosta ja perusoikeuksia sekä oikeutta, vapautta ja turvallisuutta koskeviin neuvottelukuihin sovellettavaa lähestymistapaa *Montenegron* ja *Serbian* kanssa ja jatkaa oikeusvaltion nostamista asialistan kärkeen muiden laajentumismaiden kanssa käymässään kohdennetussa vuoropuhelussa;

– huolehtia koordinoinnista asianomaisten eurooppalaisten virastojen (erityisesti Europolin, Eurojustin ja Frontexin) kanssa sekä kannustaa kyseisiä virastoja ja laajentumismaita vahvistamaan yhteistyötään muun muassa tekemällä operatiiviset sopimuksen Europolin kanssa;

– lisätä IPA II –välineestä sekä kansallisella että alueellisella tasolla annettavaa tukea oikeuslaitokseen liittyville uudistuksille niiden vakiinnuttamiseksi ja sen varmistamiseksi, että järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption tuloksellista torjuntaa koskevia parhaita toimintatapoja vaihdetaan.

Vuosina 2007–2013 myönnettiin yli 800 miljoonaa euroa liittymistä valmistelevaa tukea oikeuslaitoksen parantamiseen ja sen riippumattomuuden lisäämiseen, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan sekä rajavalvontaan ja -turvallisuuteen. **IPA II:n puitteissa** laaditaan alakohtaisia strategioita, joissa keskitytään riippumattoman, tehokkaan ja ammattimaisen oikeuslaitoksen luomiseen, vahvan kansallisen ja alueellisen kehyksen kehittämiseen sekä tulosten saamiseen järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjunnassa. Tähän kuuluvat ennalta ehkäisevät toimenpiteet sekä lainvalvontaviranomaisille tarkoitetut tehokkaat oikeudelliset ja tutkinnalliset välineet, erityisesti valmiudet tutkia talousrikoksia.

c) Demokratian takaavien instituutioiden toiminta

Kööpenhaminassa sovituihin poliittisiin arviointiperusteisiin edellytetään, että ehdokasmaat vakiinnuttavat demokratian takaavien instituutioiden toiminnan. Keskeisten instituutioiden moitteeton toiminta on välttämätöntä, oli sitten kyse parlamentista, hallituksesta tai julkishallinnosta. Useimmissa laajentumismaissa on nostettava etusijalle instituutioiden ja julkishallinnon avoimuus, vastuuvellisuus ja tuloksellisuus, mukaan lukien suurempi panostus kansalaisten ja yritysten tarpeisiin. On tehtävä enemmän osallistuvan demokratian vahvistamiseksi ja EU:hun liittyvien uudistusten ajamiseen tarkoitettujen kansallisten foorumien perustamiseksi. Foorumien avulla puolueiden keskuudessa ja yhteiskunnassa laajemminkin yritetään saada aikaan konsensus suurten uudistusten tukemisesta. Maiden on myös löydettävä **keskus-, alue- ja paikallishallinnon** välille tasapaino, joka parhaiten tukee uudistusten täytäntöönpanoa ja palvelujen tarjoamista kansalaisille. Alue- ja paikallisviranomaisilla on keskeinen rooli EU:hun lähentymisessä ja myöhemmin EU:n sääntöjen soveltamisessa.

Eräiden laajentumismaiden demokraattiset instituutiot ovat edelleen heikkoja. **Kansallisten parlamenttien** asemaa on kehitettävä, koska maista puuttuu konsensushakuinen kulttuuri. Demokratiassa on kyse muustakin kuin vapaiden ja rehellisten vaalien järjestämisestä. Demokratiaan kuuluvat kansallisten parlamenttien ympärille rakentuvat vahvat ja vastuuvelliset instituutiot ja osallistavat prosessit. Kiireellisten lainsäädäntömenettelyjen liiallinen käyttö, parlamentaaristen valiokuntajärjestelmien ja menettelyjen heikkous sekä sidosryhmien ja asiantuntijoiden riittämätön kuuleminen heikentävät usein parlamentaarista valvontaa.

Vaalit mielletään aivan liian usein tilaisuutena alistaa valtioelimet poliittiseen valvontaan, joka menee reilusti pidemmälle kuin hallinnon vaihtumiseen normaalisti kytkeytyvä poliittinen vallanvaihto. Usein virka-asteikossa suhteellisen alhaiset julkishallinnon virat ovat tosiasiaa politisoituneita. Tämä heikentää hallintojen valmiuksia ja vastuuvellisuutta. **Julkishallinnon uudistaminen** on välttämätöntä, ja siihen kuuluu ammattimainen ja epäpoliittinen virkamieskunta. On ensiarvoisen tärkeää noudattaa periaatetta, jonka mukaan työhönotto ja ylennys perustuu ansioihin, torjua korruptiota ja varmistaa hallinnollisten menettelyjen asianmukaisuus henkilöresursseja kunnioittaen.

Kansalaisyhteiskunta ja kansalaiset, varsinkin nuoret, ovat usein syrjässä päivänpolitiikasta. Päättäjien ja sidosryhmien välistä vuoropuhelua on kehitettävä edelleen.

Vaikutusvaltainen kansalaisyhteiskunta on minkä tahansa demokraattisen järjestelmän olennainen osa. Se lisää poliittista vastuuvuorollisuutta ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta, syventää liittymiseen liittyvien uudistusten ymmärrystä ja osallistavuutta ja tukee sovittelua konfliktin jakamissa yhteiskunnissa. Joissain tapauksissa on luotava ympäristö, joka mahdollistaa poliittisen vuoropuhelun ja riippumattoman osallistumisen päätöksentekoprosessiin ja tukee niitä. Tämän tueksi tarvitaan riippumattomien kansallisten tilastoelinten tuottamia korkealaatuisia tilastoja. On varmistettava **oikeusasiamiehen** ja **valtion tarkastuslaitosten** kaltaisten keskeisten elinten riippumattomuus ja toiminnan tuloksellisuus sekä huolehdittava niiden antamien suositusten noudattamisesta.

Tukeakseen edellä lueteltujen haasteiden ratkaisemista komissio aikoo

- tehdä tiiviimpää yhteistyötä Euroopan neuvoston, Etyjin alaisen ODIHR:n, ja OECD:n (SIGMA) kaltaisten kansainvälisten organisaatioiden kanssa vaali- ja parlamenttiuudistusten tukemiseksi sekä jatkaa yhteistyön edistämistä alueen kansallisten parlamenttien, EU:n jäsenvaltioiden parlamenttien ja Euroopan parlamentin välillä;
- kasvattaa julkishallinnon uudistamisen painoarvoa liittymisprosessissa ja korostaa työhönottomenettelyjen läpinäkyvyyttä ja epäpoliittisuutta sekä sen perustumista ansioihin;
- nostaa kansalaisyhteiskunnan valokeilaan, panostaa sen valmiuksien kasvattamiseen ja rohkaista luomaan ympäristö, joka mahdollistaa kansalaisyhteiskunnan kehittämisen, ja lisätä sidosryhmien osallistumista uudistuksiin muun muassa lisäämällä hallituksen toimien ja varainkäytön avoimuutta;
- edistää laajapohjaista osallistumista liittymisprosessiin Montenegron esimerkin rohkaisemana ja kannustaa mahdollisimman suureen avoimuuteen asiaankuuluvien asiakirjojen käsittelyssä.

Vuosina 2007–2013 myönnettiin yli 30 miljoonaa euroa liittymistä valmistelevaa tukea muun muassa kansallisten parlamentaaristen yleiskokousten, oikeusasiamiesten ja kansallisten tarkastuslaitosten valmiuksien parantamiseen. Samalla ajanjaksolla kansalaisjärjestöjä tuettiin lähes 190 miljoonalla eurolla IPA-välineestä ja yli 35 miljoonalla eurolla demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskevasta eurooppalaisesta rahoitusvälineestä (EIDHR). Komissio tukee **IPA II -varoin** demokraattisten instituutioiden vahvistamista, hyvää hallintotapaa, myös oikeusasiamiehen työtä, sekä julkishallinnon uudistamista, myös twinning-hankkeita edellä mainituilla aloilla. Komissio aikoo myös kartoittaa keinoja seuraavan sukupolven päättäjien, virkamiesten ja johtajien vaikutusvallan lisäämiseksi ja tukemiseksi muun muassa järjestämällä kohdennettumpia vierailuohjelmia ja mahdollisesti perustamalla EU:n apurahajärjestelmän. Lisäksi komissio tukee jatkossakin kansalaisyhteiskunnan valmiuksien kehittämistä muun muassa kansalaisyhteiskuntavälineestä, ja se aikoo parantaa kansalaisyhteiskunnan asemaa IPA II:n strategisessa ohjelmasuunnittelussa.

d) Perusoikeudet

Kansalaisoikeudet, poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet sekä vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet ovat keskeisiä kysymyksiä useimmissa laajentumismaissa. Perusoikeudet on yleisesti ottaen taattu laajentumismaiden laeissa, mutta usein niitä ei sovelleta käytännössä. Tarvitaan lisätoimia naisten aseman parantamiseksi, sukupuolten tasa-arvon varmistamiseksi, lasten oikeuksien täytäntöön panemiseksi ja vammaisten tukemiseksi.

Sananvapaus on joissakin maissa edelleen vakava huolenaihe. Etnisillä vähemmistöillä, varsinkin romaneilla, on monia ongelmia siitä huolimatta, että heidän oikeuksiensa tueksi on olemassa säädöskehykset. On tärkeää vakiinnuttaa johdonmukainen kehys rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmenemismuotojen torjumiseksi esimerkiksi urheilun, politiikan ja koulutuksen aloilla sekä audiovisuaalisessa mediassa ja internetissä. Myös

sukupuoliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä on yleistä. Nämä haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät kohtaavat yhteiskunnan vihamielistä suhtautumista, joka voi eskaloitua vihapuheeksi, väkivallaksi tai pelotteluksi.

Tämän vuoden tiedonannossa komissio kiinnittää erityistä huomiota sanavapauteen, romanien asemaan sekä homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten (HLBTI) asemaan. Komissio tekee näiden perusoikeuskysymysten tiimoilta tiivistä yhteistyötä asianomaisten kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen, erityisesti Euroopan neuvoston ja Etyjin, kanssa. Komissio ehdottaa ehdokasmaille, että ne osallistuisivat EU:n perusoikeusviraston toimintaan tarkkailijoina saadakseen tukea toimilleen, joilla ne pyrkivät varmistamaan perusoikeuksien täysimääräisen kunnioittamisen.

- **Sananvapaus**

Komissio on arvottanut sanan- ja tiedonvälityksen vapauden hyvin korkealle EU:n liittymisprosessissa ja antamassaan taloudellisessa ja teknisessä avussa. Kesäkuussa 2013 komissio järjesti Euroopan parlamentin kanssa **Speak-Up!2-konferenssin**, johon osallistui satoja median, kansalaisyhteiskunnan ja kansallisten viranomaisten edustajia.

Laajentumismaiden mediakenttä on kokonaisuutena tarkasteltuna moniarvoinen. Speak-Up!2-konferenssi vahvisti kuitenkin sen, että on olemassa joitakin huomattavia ongelmia, joihin on puututtava kiireesti. **Toimittajiin kohdistuva väkivalta ja pelottelu** jatkuu ja johtaa itsesensuuriin. Viranomaisten on tehostettava uusien ja vanhojen tapausten tutkintaa ja huolehdittava siitä, että tekoihin syyllistyneille määrätään varoittavia seuraamuksia. **Kunnianloukkauksen** rangaistavuuden poistaminen on merkittävä askel kohti vapaata ja kriittistä journalismia Kaakkois-Euroopassa. Toimittajia vastaan nostetaan kuitenkin jatkuvasti syytteitä. Oikeuslaitosta on kehitettävä ja sen henkilöstöä koulutettava valtiovallan väärinkäytön ehkäisemiseksi.

Tiedonvälityksen vapauden rajoittaminen poliittisin perustein on edelleen vakava ongelma. Länsi-Balkanilla tarvitaan lisätoimia **yleisradioyhtiöiden** poliittisen ja taloudellisen riippumattomuuden varmistamiseksi. Parhaisiin tuloksiin päästään huolehtimalla rahoituksen kestävydestä ja vahvasta kansallisen tason sitoutumisesta tarvittaviin uudistuksiin sekä laatimalla läpinäkyvät säännöt johtokunnan jäsenten nimittämistä varten. Useimmissa laajentumismaissa **sääntelyviranomaisten** toiminta ei ole tyydyttävää. **Tiedotusvälineiltä puuttuu toiminnan itsesääntely**, ja niiden on parannettava sisäistä hallintoaan. On puututtava myös **tiedotusvälineisiin kohdistuvaan epäviralliseen taloudelliseen painostukseen** muun muassa **lisäämällä niiden omistuksen avoimuutta**, estämällä omistuksen liiallinen keskittyminen ja laatimalla läpinäkyvät hankintasäännöt hallituksen harjoittamasta mainonnasta. Lisäksi tiedotusvälineiden on sovellettava työlaainsäädäntöä asianmukaisesti.

Tukeakseen edellä lueteltujen haasteiden ratkaisemista komissio aikoo

– edistää sanan- ja tiedonvälityksen vapautta ja korostaa niiden merkitystä EU-jäsenyyden kannalta käymällä laajentumismaiden kanssa säännöllistä poliittista vuoropuhelua;– varmistaa, että sanan- ja tiedonvälityksen vapaus on yksi painopisteistä oikeuslaitosta ja perusoikeuksia (neuvotteluluku 23) sekä tietoyhteiskuntaa ja tiedotusvälineitä (neuvotteluluku 10) käsiteltäessä;– myöntää vuodesta 2014 alkaen tutkivan journalismin palkinnon.

Vuosina 2007–2013 maille myönnettiin yli 27 miljoonaa euroa liittymistä valmistelevaa tukea sananvapauteen liittyvien haasteiden ratkaisemiseksi. Komissio aikoo **IPA II:n puitteissa** laatia pitkän aikavälin strategian EU:n rahoitusavusta sananvapauden alalla, ja se tekee

asiassa yhteistyötä myös tärkeimpien kumppaneidensa (esim. Euroopan neuvosto, Etyj ja OECD) kanssa.

- **Romanit**

Euroopassa on 10–12 miljoonaa romania, joista noin 4 miljoonaa elää Turkissa ja miljoona Länsi-Balkanilla. **Useimpien romaniyhteisöjen tilanne on vakava huolenaihe** eri puolilla Eurooppaa. Romanit joutuvat hyvin usein rasismiin, syrjinnän ja sosiaalisen syrjäytymisen uhreiksi. He elävät ankarassa köyhyydessä, ja heillä on vaikeuksia terveydenhoidon, koulutuksen, asunnon ja työpaikan saannissa. Vaikeista olosuhteista johtuen varsin monet heistä lähtevät alueelta ja hakevat turvapaikkaa jostakin EU-maasta. Useimmat turvapaikkaanomukset hylätään lopulta. Tilanne ei ole kestävä.

EU:ssa otettiin vuonna 2011 käyttöön kehys romanien integraatiota edistävälle kansallisille strategioille. Kehyksen painopiste on romanien köyhyyden, sosiaalisen syrjäytymisen ja syrjinnän vähentämisessä, ja sen tavoitteet ja periaatteet pätevät yhtä lailla laajentumismaissa, joissa romanien sosiaalisen ja taloudellisen osallisuuden edistämiseksi on tehtävä paljon enemmän. Myös laajentumismaissa on laadittava **kansalliset romanistrategiat** sekä huolehdittava niiden asianmukaisesta täytäntöönpanosta, seurannasta ja jatkotoimista. Romanien osallisuudesta on tullut kansallinen painopiste ei pelkästään strategioissa vaan myös käytännössä. On toteutettu toimenpiteitä **koulutukseen** pääsyn lisäämiseksi, **työllistymisen** edistämiseksi sekä **terveys- ja asuinolojen** kohentamiseksi varsinkin veden- ja sähkönsaannin osalta. Romanien **henkilöpäperi-** ja rekisteröintikysymys on ratkaistava.

Romanien osallisuus on edelleen keskeinen tavoite, joka käy poliittisesti yhä haastavammaksi, jos asiassa ei ryhdytä määrätietoisiin toimiin. Tilanne edellyttää koordinoitua lähestymistapaa, joka perustuu vahvaan **poliittiseen tahtoon** kaikilla tasolla, erityisesti asianomaisten maiden **kunnallisviranomaisten** ja hallitusten keskuudessa, sekä muutosta valtaväestön suhtautumisessa. Myös **romanijohtajien** on tehtävä osuutensa edistämällä väestörekisteriin kirjautumista, huolehtimalla pakolliseen koulutukseen osallistumisesta ja rajoittamalla turvapaikanhakijoiden määrää. Paikallisviranomaisilla pitää olla tahtoa valvoa koulunkäyntivelvoitteen noudattamista ja puuttua yhteiskoulutuksen vastustukseen valtaväestön taholta muun muassa kytkemällä sosiaaliavustukset koulunkäyntiin.

Komissio tekee kunkin laajentumismaan kanssa tiivistä yhteistyötä arvioidessaan sitä, miten ne ovat edistyneet romaniyhteisön osallistamisen edistämisestä antamiensa keskeisten sitoumusten täytäntöönpanossa. Laajentumismaiden romaneille antaman tuen ja EU:n tasolla tehtävän työn keskinäistä johdonmukaisuutta on lisättävä.

Tukeakseen edellä lueteltujen haasteiden ratkaisemista komissio aikoo

– tukea ja kannustaa vuonna 2011 järjestettyjen seminaarien kansallisia jatkokokouksia ja seurata herkeämättä toimintaa koskevien päätelmien täytäntöönpanoa maakohtaisten seurantakomiteoiden puitteissa;– lisätä IPA-rahoitusta ja kohdentaa se paremmin romaneille suunnatun välineen avulla, jotta kansallisissa seminaareissa sovitut toimenpiteet voidaan rahoittaa ja yhteistyötä muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa parantaa;– järjestää Brysselissä vuonna 2014 romanien tulevaisuutta käsittelevän konferenssin, jossa muun muassa myönnetään kansalaisjärjestöille palkintoja innovatiivista ja onnistuneista hankkeista romanien osallistamiseksi.

Vuosina 2007–2013 myönnettiin yli 100 miljoonaa euroa liittymistä valmistelevalle tukea romanien sosiaalisen osallisuuden ja integraation tukemiseksi laajentumismaissa, asuntoasiat mukaan lukien. Komissio aikoo **IPA II:n välityksellä** kohdentaa varat paremmin ja vahvistaa strategista yhteistyötä ulkoisten sidosryhmien kanssa parhaiden toimintatapojen

määrittämiseksi ja kehittämiseksi. Etusijalle nostetaan hankkeet, joilla on välitön vaikutus romaniyhteisön yksittäisten jäsenten elämään. Pääpaino on koulutuksessa ja sosiaalisessa osallisuudessa.

- **Homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset ja intersukupuoliset (HLBTI)**

Homofobia samoin kuin sukupuoliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuva syrjintä ja viharikokset ovat edelleen yleisiä Länsi-Balkanilla ja Turkissa. Osittain tämä johtuu puutteellisista lainsäädäntökehyksistä mutta myös epäjohtonmukaisuuksista voimassa olevien säännösten täytäntöönpanossa. Esimerkkejä oikeuksien loukkauksista ovat syrjintä työmarkkinoilla ja koulutuksessa, eräiden viranomaisten kyvyttömyys taata sanan- ja kokoontumisvapaus, vihapuhe, pelottelu ja fyysinen väkivalta, jopa murhat.

Kaikki ihmisoikeudet kuuluvat myös HLBTI-ihmisille. EU hyväksyi kesäkuussa 2013 ohjeet näiden oikeuksien edistämiseksi ja suojelusta EU:n ulkoisissa toimissa. Tällaisen strategian onnistuminen laajentumismaissa edellyttää vahvaa poliittista sitoutumista niiden hallituksilta, paikallisviranomaisilta ja lainvalvontaviranomaisilta sekä EU:lta. Laajentumismaiden viranomaiset voivat omaksua keskeisen roolin, kun pyritään muuttamaan yhteiskunnassa vallitsevaa suhtautumista HLBTI-ihmisiin; suhtautuminen on parhaimmillaankin kaksijakoista ja pahimmassa tapauksessa vihamielistä.

Turkissa ja entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa on kiire laajentaa **syrjinnän kieltävä lainsäädäntö** koskemaan seksuaalista suuntautumista ja sukupuoli-identiteettiä. Useimmista maista puuttuu vielä **viharikoksia koskeva lainsäädäntö**. Lainvalvontaviranomaisille, oikeusasiamiehelle, tuomareille ja media-ammattilaisille on annettava koulutusta uuden lainsäädännön tunnetuksi tekemiseksi, sen **moitteettoman täytäntöönpanon varmistamiseksi** ja sen ymmärtämiseksi asianmukaisella tavalla. Maiden on jatkettava **nollatoleranssia vihapuheen, väkivallan ja pelottelun suhteen**. Niiden on ryhdyttävä nopeasti toimiin vanhojen tapausten käsittelemiseksi ja valmistauduttava toimimaan päättäväisesti uusien tapausten ilmetessä. Maiden on toteutettava toimia **stereotyyppien ja väärin tietojen torjumiseksi**, myös koulutusjärjestelmän puitteissa. Uskonnollisia tai kulttuurisia arvoja ei voi käyttää minkään syrjinnän muodon perusteluna. Kokoontumis- ja sananvapautta olisi suojeltava muun muassa suhtautumalla asianmukaisesti pride-kulkueisiin. Tämä koskee myös Serbiata, jossa tämänvuotinen kulkue kiellettiin jo kolmatta kertaa peräkkäin turvallisuussyihin vedoten.

Tukeakseen edellä lueteltujen haasteiden ratkaisemista komissio aikoo

- lisätä poliittista tukea ja näkyvyyttä muun muassa varmistamalla, että näitä asioita käsitellään järjestelmällisesti laajentumismaiden kanssa asianmukaisilla foorumeilla ja liittymisneuvotteluissa, asettamalla toiminnalle selkeät painopisteet sekä parantamalla niiden seurantaa ja jatkotoimia;
- järjestää vuonna 2014 korkean tason HLBTI-konferenssin, jonka tarkoituksena on luoda katsaus asioiden tämänhetkiseen tilaan ja saavutettuun edistykseen, vaihtaa parhaita toimintatapoja ja tehdä toimintaa koskevia päätelmiä;
- parantaa strategista yhteistyötä ulkoisten sidosryhmien (kansainvälisten järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan) kanssa.

Vuosina 2007–2013 IPA- ja EIDHR-välineestä myönnettiin yhteensä yli 2,5 miljoonaa euroa HLBTI-kysymysten käsittelyn tueksi. Komissio aikoo **IPA II:n välityksellä** kohdentaa rahoituksen paremmin myöntämällä sitä muun muassa tiettyjen julkisten laitosten työntekijöiden, myös tuomareiden ja poliisien, kouluttamiseen sekä kohdennettujen kampanjoiden ja muiden aloitteiden (työpajat, tapahtumat) järjestämiseen tiedon ja

suvaitsevaisuuden lisäämiseksi. Komissio koordinoi tämän EU:n tuen Euroopan neuvoston ja Etyjin kanssa.

e) Kahdenväliset kysymykset ja menneisyyden painolastista irti pääseminen

Belgradin ja Pristinan välillä huhtikuussa solmittu historiallinen sopimus luo edellytykset rakentaa osapuolille yhteinen eurooppalainen tulevaisuus. Se asettaa muut kahdenväliset kiistat uuteen valoon osoittaessaan, mitä poliittisen tahdon, rohkeuden ja EU:n tuen avulla voidaan saavuttaa. EU:n välityksellä käytyjen lukuisten korkean tason kokousten päätteeksi Serbia ja Kosovo solmivat 19. huhtikuuta ensimmäisen sopimuksen suhteiden normalisointia koskevista periaatteista. Sitä täydennettiin toukokuussa kokonaisvaltaisella täytäntöönpanosuunnitelmalla, jolla on tarkka vuoden 2013 loppuun ulottuva aikataulu. Tämä tasoitti tietä Eurooppa-neuvoston päätökselle aloittaa liittymisneuvottelut Serbian kanssa ja sille, että neuvostossa hyväksyttiin Kosovon kanssa tehtävää vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevat neuvotteluohjeet.

Myös muualla alueella on edistytty **kahdenvälisten kysymysten** käsittelyssä, ja naapuruussuhteet ovat kohentuneet. Hyvät naapuruussuhteet ovat olennainen osa vakautus- ja assosiaatioprosessia. Serbia sekä Bosnia ja Hertsegovina ovat lisänneet keskinäistä yhteydenpitoa, ja Serbian presidentti on esittänyt julkisen anteeksipyyntönsä Bosnia ja Hertsegovinassa tehdyistä rikoksista. Lisäksi Serbian ja Kroatian suhteissa on havaittavissa uusi rakentava henki. Alueen maat ovat jatkaneet kahden- ja monenvälistä yhteydenpitoa arkaluontoisista kysymyksistä, kuten sotarikoksista, pakolaisten paluusta, järjestäytyneestä rikollisuudesta ja poliisiyhteistyöstä. Sotarikossyyttäjien kesken on allekirjoitettu useita sopimuksia, muun muassa Bosnia ja Hertsegovina on tehnyt sopimuksen sekä Kroatian että Serbian kanssa. Rikoksen johdosta tapahtuvan luovuttamisen esteitä pyritään poistamaan. Bosnia ja Hertsegovinan, Kroatian, Montenegron, Serbian ja Kosovon presidenttien edustajat tapasivat syyskuussa keskustellakseen ensimmäistä kertaa RECOM-nimisen totuus- ja sovittelualoitteen asemasta. He sopivat aloitteen tavoitteista ja tarkoituksesta. Kroatia, Serbia, Bosnia ja Hertsegovina ja Montenegro ovat aloittaneet Sarajevon prosessiin kuuluvan alueellisen asuntohankkeen.

Saavutetusta edistyksestä on saatava pysyvää. Monet kahdenväliset kiistat ovat ratkaisematta. Ne koskevat muun muassa vähemmistöjä ja Jugoslavian hajoamisesta juontuvia seikkoja, kuten rajojen merkintää. Suhteita rasittavat täysin vastakkaiset käsitykset lähihistorian tapahtumista sekä etnisten ryhmien välinen hankaus. Poliittisten ja muiden johtajien on osoitettava suurempaa vastuullisuutta ja tuomittava jyrkemmin vihapuhe ja muu suvaitsemattomuus. Sotarikoksiin syyllistyneet on saatava vastaamaan teoistaan, maansisäisiä ja muita pakolaisia koskevat kysymykset on ratkaistava ja suhteet vähemmistöihin on normalisoitava. Kadonneiden henkilöiden kohtalon selvittämisessä ei ole tapahtunut riittävästi edistymistä.

Etnisten ryhmien väliset ja niiden asemaa koskevat riidat hankaloittavat edelleen instituutioiden toimintaa valtioiden sisällä, mikä jarruttaa uudistusprosessia. Näin on varsinkin Bosnia ja Hertsegovinassa. Serbian ja Kosovon välinen sopimus samoin kuin entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa käynnissä oleva Ohridin puitesopimuksen täytäntöönpano ovat esimerkkejä siitä, kuinka vaikeat etniset kiistat on mahdollista ratkaista vuoropuhelun ja kompromissien avulla.

Ratkaisemattomilla kahdenvälisillä kysymyksillä on kielteinen vaikutus liittymisprosessiin. Osapuolten on tartuttava vielä avoimiin kahdenvälisiin kysymyksiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja hyvän naapuruuden hengessä. On tehtävä kaikki mahdollinen, jotta merkittäviä kahdenvälisiä kiistoja ei siirtyisi jäsenyyden myötä unioniin. Komissio kehottaa osapuolia tekemään kaikkensa jäljellä olevien riitojen ratkaisemiseksi sovittuja periaatteita ja keinoja noudattaen, mukaan lukien niiden vieminen tarvittaessa Kansainvälisen

tuomioistuimen tai muun tilapäisen riitojenratkaisuelimen ratkaistavaksi. Slovenia ja Kroatia ovat osoittaneet, että tällainen lähestymistapa voi johtaa myönteisiin tuloksiin. Kahdenväliset kysymykset eivät saisi jarruttaa liittymisprosessia.

EU on parhaillaan viemässä Belgradin ja Pristinan välisten suhteiden normalisointia koskevaa vaatimusta osaksi Serbian liittymisneuvottelukehystä. Entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian tapauksessa on tärkeää ylläpitää hyviä naapuruussuhteita, joihin kuuluu myös YK:n avustuksella neuvotellun ja molempien osapuolten hyväksyttävissä olevan ratkaisun löytyminen nimikysymykseen mahdollisimman pian. Komissio on valmis edistämään ratkaisujen löytymiseen tarvittavien poliittisten edellytysten luomista ja tukemaan ratkaisuihin liittyviä aloitteita.

Sovittelu on tärkeää vakauden edistämiseksi alueella, jolla konflikti on tuoreessa muistissa. Alueen maiden, EU:n ja sen jäsenvaltioiden on pyrittävä aktiivisemmin luomaan Kaakkois-Eurooppaan sellaiset olosuhteet, jotka edistävät menneisyyden painolastista irrottautumista. Näin voidaan minimoida riski siitä, että avoimet kahdenväliset kysymykset alistetaan palvelemaan poliittisia päämääriä. Komissio pitää tärkeänä Kroatian julistusta eurooppalaisten arvojen edistämisestä Kaakkois-Euroopassa. On hienoa, että Kroatia on valmis hyödyntämään ainutlaatuista asemansa alueen ensimmäisenä EU-maana, jota 1990-luvun konfliktit koettelivat ankarasti, poliittisen ja teknisen tuen antamiseen naapureilleen niiden jäsenyysohjelmissa. Komissio on valmis helpottamaan tämänkaltaisen tuen antamista varsinkin Taieks-ohjelman välityksellä.

Alueellinen yhteistyö on jatkunut alueellisilla foorumeilla, joista esimerkkeinä mainittakoon energiayhteisö, Euroopan yhteinen ilmailualue, Keski-Euroopan vapaakauppa-alue ja julkishallinnon alueellinen koulu. Alueellinen yhteistyöneuvosto kehittää edelleen rooliaan foorumina, joka edistää koko alueelle tärkeiden kysymysten käsittelyä ja alueen EU-perspektiiviä, mikä puolestaan edistää alueellisen yhteistyön viemistä osaksi maiden poliittisia asialistoja. Montenegron ehdotus Länsi-Balkanin ”kuusikosta” (Albania, Bosnia ja Hertsegovina, entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia, Kosovo, Montenegro ja Serbia) on rakentava aloite, joka ammentaa Visegrad-ryhmän hyvistä kokemuksista. On tärkeää, että tällaiset aloitteet täydentävät toisiaan ja tuovat lisäarvoa olemassa oleviin järjestelyihin. Tärkeää on myös alueellinen omistajuus ja tavoitteellisuus. Aktiivinen osallistuminen Tonavan makroaluestrategiaan ja valmisteilla olevaan Adrian- ja Joonianmeren makroaluestrategiaan voi tukea myös taloudellista ja sosiaalista kehitystä ja edistää EU:n yhdyntymistä.

Tukeakseen edellä lueteltujen haasteiden ratkaisemista komissio aikoo

– kannustaa vakautus- ja assosiaatiosopimuksen tehneitä maita tekemään keskenään kahdenvälisiä sopimuksia, joiden puitteissa voidaan lisätä poliittista vuoropuhelua keskeisistä kysymyksistä;– jatkaa poliittisen ja muun tuen antamista kaikille asianomaisille maille, jotta kahdenväliset kysymykset saataisiin ratkaistua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ja tukee muilla foorumeilla ratkaisujen löytämiseksi tehtävää työtä.

Komissio myönsi vuosina 2007–2013 runsaasti liittymistä valmistelevaa tukea sovitteluhankkeisiin ja -aloitteisiin sekä ylipäänsä alueelliseen ja rajat ylittävään yhteistyöhön. Sovittelu on keskeinen teema **IPA II -välineessä**, ja komissio jatkaa sellaisten aloitteiden tukemista, joilla pyritään ratkomaan sodan perintönä syntyneitä kysymyksiä (Sarajevon prosessi, sotarikossyyttäjien verkosto, RECOM). Yhteistyötä rohkaistaan ja tuetaan myös koulutuksen, tieteen, kulttuurin, median, nuorison ja urheilun kaltaisilla aloilla. Komissio jatkaa alueellisten aloitteiden, esimerkiksi alueellisen yhteistyöneuvoston ja julkishallinnon alueellisen koulun, tukemista. On tärkeää huolehtia maa- ja alueohjelmien ja niihin liittyvien

makroaluestrategioiden välisestä johdonmukaisuudesta ja niihin käytettävien varojen asianmukaisesta kohdentamisesta.

III. PÄÄTELMÄT JA SUOSITUKSET

Edellä esitetyn analyysin ja liitteenä oleviin maakohtaisiin päätelmiin sisältyvien arviointien perusteella komissio esittää seuraavat **päätelmät** ja **suositukset**:

I

1. **Kaksikymmentä vuotta sitten** Länsi-Balkan oli konfliktien repimä. Euroopan unioni sopi tuolloin uusien jäsenvaltioiden unioniin liittymisen ehdoista, jotka tunnetaan **Kööpenhaminan arviointiperusteina**. Kymmenen vuotta myöhemmin **Thessalonikin huippukokouksessa vuonna 2003** EU:n jäsenvaltiot antoivat kaikille Länsi-Balkanin maille **selkeän jäsenyysperspektiivin**. Sen ehdoksi asetettiin tiettyjen ehtojen, muun muassa vakautus- ja assosiaatioprosessin ehtojen, täytyminen.

Kroatia on täyttänyt nämä ehdot, ja 1. heinäkuuta siitä tuli **EU:n 28. jäsenvaltio**. Kroatian liittyminen on esimerkki laajentumisprosessin muutosvoimasta ja vakauttavasta vaikutuksesta. **Serbian** ja **Kosovon** huhtikuussa solmima historiallinen sopimus on lisätodiste EU-perspektiivin voimasta ja vaikutuksesta menneisyyden syvien haavojen parantamisessa.

Kööpenhaminan arviointiperusteet ovat edelleen merkityksellisiä ja heijastavat EU:n **perusarvoja** eli demokratiaa, oikeusvaltiota ja perusoikeuksien kunnioittamista. **EU:n taloudelliset haasteet** korostavat jäsenyyden taloudellisten arviointiperusteiden tärkeyttä sekä tarvetta lisätä taloudellista ja rahoituksellista vakautta sekä lujittaa edelleen kasvua ja kilpailukykyä laajentumismaissa.

2. **Liittymisprosessi** on nykyään tiukempi ja kokonaisvaltaisempi kuin aikaisemmin, mikä on seurausta EU:n politiikkojen muuttumisesta ja aiempien laajentumiskierrosten kokemuksista. Prosessi on **tiukka mutta oikeudenmukainen**, ja eteneminen jäsenyysvalmisteluissa riippuu toimista, joita kukin maa toteuttaa **arviointiperusteiden** täyttämiseksi. Tämä on ratkaisevaa laajentumispolitiikan **uskottavuuden** kannalta ja siltä kannalta, että laajentumismaille tarjotaan kannustimia kauaskantoisten uudistusten tekemiseksi. Yksi tärkeimmistä opetuksista on se, miten tärkeää on tarttua **ensin perusasioihin**.
3. **Oikeusvaltioperiaate** on nyttemmin laajentumisprosessin keskiössä. Neuvoston joulukuussa 2011 vahvistaman lähestymistavan mukaan maiden on tartuttava oikeuslaitoksen uudistamisen sekä järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjunnan kaltaisiin kysymyksiin liittymisneuvottelujen alkuvaiheessa. Näin maille jää mahdollisimman paljon aikaa hankkia riittävästi tuloksia uudistusten täytäntöönpanosta ja siten varmistaa uudistusten syvään juurtuminen ja peruuttamattomuus. Tämä uusi lähestymistapa on yksi Montenegroon sovellettavan neuvottelukehyksen avaintekijöistä, ja se tulee muokkaamaan toimintaamme muiden laajentumismaiden kanssa. Viisumijärjestelyjen helpottaminen on tuonut huomattavia etuja Länsi-Balkanin maiden kansalaisille ja kannustanut maita toteuttamaan oikeusvaltioperiaatteeseen, rajavalvontaan ja muuttoliikkeeseen liittyviä uudistuksia. Maiden on tehostettava toimintaansa uudistusten vakiinnuttamiseksi ja toteutettava toimia helpotettujen viisumijärjestelyjen väärinkäytön estämiseksi.
4. Maailmanlaajuinen talouskriisi on tehnyt ilmeiseksi, että kaikkien maiden on vahvistettava **talouden ohjausjärjestelmäänsä**. Yksikään Länsi-Balkanin maista ei ole vielä toimiva markkinatalous. Niiden kaikkien ongelmana on korkea työttömyys,

varsinkin nuorisotyöttömyys. On ehdottoman tärkeää, että maat panostavat uudistuksiin tehdäkseen kasvusta kestäväää ja tarttuakseen haasteisiin, joita jäsenyyden taloudellisten arviointiperusteiden täyttäminen ja **kilpailukyvyyn** parantaminen edellyttävät. Komissio on esittänyt tätä tavoitetta tukevia ehdotuksia, mukaan lukien talouden kansallisten uudistusstrategioiden ja julkisen varainhoidon toimintasuunnitelmien käyttöönotto. Komissio tekee yhteistyötä suurimpien kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa tukeakseen uudistuksia, joiden tavoitteena on jäsenyyden taloudellisen arviointiperusteiden täyttäminen. Länsi-Balkanin investointikehyksestä tuetaan jatkossakin investointeja, joilla pyritään lisäämään työpaikkoja ja kasvua. On erittäin tärkeää luoda toimintaympäristö, joka on omiaan houkuttelemaan suoria ulkomaisia sijoituksia.

5. Eräiden laajentumismaiden tapahtumat ovat korostaneet sitä, miten tärkeää on **lujittaa demokraattisia instituutioita** ja huolehtia siitä, että demokraattiset prosessit ovat osallistavia. Komissio kannustaa ja tukee rahallisesti kansalaisyhteiskunnan aseman vahvistamista ja EU:n yhdentymistä ajavia monipuoluefoorumeja. Lisäksi komissio tukee vaalien, parlamentin ja julkishallinnon uudistamista tiiviissä yhteistyössä muiden alan organisaatioiden kanssa.
6. Euroopan unionin perustuu yhteisille arvoille ja periaatteille, joihin kuuluu muun muassa **perusoikeuksien** kunnioittaminen. Kaikkien Länsi-Balkanin maiden ja Turkin on toteutettava lisä uudistuksia sen takaamiseksi, että sananvapaus toteutuu ja vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden, myös **romanien**, oikeuksia suojellaan käytännössä. Muiden **haavoittuvien ryhmien** suojelemiseksi varsinkin seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvalta syrjinnältä tarvitaan tiukempia toimenpiteitä. Komissio antaa näille asioille aiempaa enemmän painoa liittymisprosessissa muun muassa IPA-rahoitusta kohdentamalla ja antamalla romanien osallistamiseen enemmän tukea siihen tarkoitettuun välineeseen.
7. **Alueellinen yhteistyö** ja **hyvät naapuruussuhteet** ovat vakautus- ja assosiaatiosopimuksen olennaisia osia. Aiempiin konflikteihin liittyvät kysymykset, kuten sotarikokset, pakolaisten paluu, vähemmistöjen kohtelu ja yhtäläisten oikeuksien takaaminen kaikille kansalaisille, ovat edelleen Länsi-Balkanin vakauden keskeisiä uhkatekijöitä, jotka on käsiteltävä perinpohjaisesti. Tästä syystä komissio jatkaa sellaisten aloitteiden tukemista, joiden avulla pyritään irrottautumaan menneisyyden painolastista. Alueellista yhteistyötä on vahvistettava edelleen, jotta se olisi osallistavaa ja alueellisessa omistuksessa. Komissio tukee varauksetta Kaakkois-Euroopan yhteistyöprosessin (SEECP) ja alueellisen yhteistyöneuvoston toimintaa, alueellinen 2020-strategia mukaan lukien.
8. On panostettava uudella tarmolla sellaisten **kahdenvälisten riitojen** ratkaisemiseen, joita laajentumismailla on keskenään ja jäsenvaltioiden kanssa. Osapuolten on ratkaistava kahdenväliset kysymykset mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, eivätkä ne saisi jarruttaa liittymisprosessia. Komissio kehottaa osapuolia tekemään kaiken voitavan jäljellä olevien kiistojen ratkaisemiseksi vakiintuneiden periaatteiden ja keinojen mukaisesti. Liittymisneuvottelut saattavat toimia poliittisena kimmokkeena riitojen ratkaisemiselle. Komissio jatkaa poliittisen ja muun tuen antamista kaikille asianomaisille maille, jotta kahdenväliset kysymykset saataisiin ratkaistua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ja tukee jatkossakin muilla foorumeilla tehtävää työtä ratkaisujen löytämiseksi. Komissio kannustaa vakautus- ja assosiaatiosopimuksen tehneitä maita tekemään keskenään kahdenvälisiä sopimuksia, joiden puitteissa voidaan lisätä poliittista vuoropuhelua keskeisistä kysymyksistä.

9. Vuonna 2014 otetaan käyttöön järjestyksessä toinen **liittymistä valmisteleva tukiväline** (IPA II), joka on voimassa 2020 asti. EU antaa IPA II:sta jatkossakin huomattavaa tukea laajentumismaaille niiden liittymisvalmisteluihin ja tukee myös alueellista ja rajat ylittävää yhteistyötä. Toiminnassa tullaan keskittymään yhteisen edun mukaisiin aloihin samalla, kun painopisteitä karsitaan ja hankekokoa kasvatetaan. Maiden tärkeimpiä haasteita käsitellään strategisemmin ja johdonmukaisemmin käyttämällä innovaatioita, joita ovat muun muassa alakohtainen lähestymistapa, kannustimet suorituskyvyn parantamiseksi, talousarvioletuen lisääminen ja mitattavissa oleviin tuloksiin panostaminen. Suuriin investointitarpeisiin vastaamiseksi sekä kasvun ja työpaikkojen luomiseksi komissio vahvistaa yhteistyötä kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa, jotta IPA-varoilla saataisiin mobilisoitua yksityistä pääomaa innovatiivisia rahoitusvälineitä käyttäen.
10. Laajentumispolitiikka on riippuvainen EU:n kansalaisten tuesta. On erittäin tärkeää, että jäsenvaltiot ohjaavat EU:n toimielinten avustuksella faktoihin perustuvaa keskustelua laajentumispolitiikan poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista. Jäsenvaltioilla on avainasema laajentumispolitiikka koskevien faktojen jakamisessa kansalaisille. Samalla niiden odotetaan kertovan politiikan hyödyistä muun muassa rauhan, turvallisuuden ja vaurauden edistäjänä ja vastaavan kansalaisten mahdollisiin huolenaiheisiin.

II

11. **Montenegro:** Liittymisneuvottelujen aloittaminen viime vuonna käynnisti uuden vaiheen Montenegron tiellä EU:hun. Sellaisten syvien ja kestävien poliittisten uudistusten toteuttaminen, joita tarvitaan uuden lähestymistavan soveltamiseksi lukuun 23 (oikeuslaitos ja perusoikeudet) ja lukuun 24 (oikeus-, vapaus- ja turvallisuus), edellyttää vahvaa poliittista tahtoa ja hallinnollisten valmiuksien parantamista. Liittymisprosessin on oltava osallistava siten, että kansalaisyhteiskunta on vahvasti edustettuna koko ajan. Montenegro on hyväksynyt yksityiskohtaiset toimintasuunnitelmat, jotka toimivat kattavana uudistusohjelmana oikeusvaltion vahvistamisessa. Näiden suunnitelmien täytäntöönpano ja mainittuja lukuja koskevien välitavoitteiden saavuttaminen vaikuttavat liittymisneuvottelujen etenemistähtiin. Näin ollen heinäkuussa toteutetut perustuslain muutokset, joilla vahvistetaan oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja edistetään järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjuntaa, myös ns. korkean tason tapauksissa, ovat olennaisen tärkeitä.

Julkishallinnon uudistaminen on etusijalla sen varmistamiseksi, että Montenegrolla on valmiudet soveltaa unionin säännöstöä, puuttua politisoitumiseen ja lisätä virkamieskunnan läpinäkyvyyttä ja ammattimaisuutta. Viime kuukausien tapahtumat, erityisesti väitteet julkisten varojen käytöstä puoluepoliittisiin tarkoituksiin, ovat korostaneet, kuinka tärkeää on lujittaa kansalaisten luottamusta julkisiin laitoksiin. Tässä yhteydessä on tärkeää varmistaa, että tutkimukset saatetaan päätökseen nopeasti ja perusteellisesti ja ryhdytään asianmukaisiin toimiin. Vaaliprosessia käsittelevän parlamentaarisen ryhmän toiminnan riittävä seuranta on myös tarpeen. Sananvapautta on vahvistettava, mikä tarkoittaa kaiken toimittajiin kohdistuvan väkivallan ja uhkailun asianmukaista tutkimista sekä syyllisten saattamista oikeuden eteen. Keskeisiä kysymyksiä talouden alalla ovat liiketoimintaympäristön parantaminen ja korkeaan työttömyysasteeseen puuttuminen. Alumiinintuottaja KAP:n rakenneuudistuksella on nyt kiire.

12. **Serbia:** Vuosi 2013 on ollut Serbialle historiallinen sen matkalla Euroopan unioniin. Eurooppa-neuvosto päätti kesäkuussa aloittaa liittymisneuvottelut sen kanssa, mikä on merkittävä uusi vaihe Serbian ja Euroopan unionin suhteissa. Tämä on tunnustus

edistymisestä keskeisissä uudistuksissa ja Serbian merkittävästä työstä suhteiden normalisoimiseksi Kosovon kanssa. Vakautus- ja assosiaatiosopimus tuli voimaan syyskuussa.

Serbia on työskennellyt aktiivisesti ja rakentavasti parantaakseen suhteitaan Kosovoon näkyvällä ja kestäväällä tavalla. Huhtikuussa Serbian osallistuminen EU:n avustuksella käytävään vuoropuheluun johti historialliseen ensimmäiseen Kosovon kanssa tehtyyn sopimukseen suhteiden normalisoinnin periaatteista, ('ensimmäinen sopimus'), jota täydennettiin toukokuussa täytäntöönpanosuunnitelmalla. Täytäntöönpano on jatkunut ja johtanut jo useisiin pysyviin käytännön muutoksiin. Osapuolet pääsivät sopimukseen myös energia- ja televiestintäalalla. Serbian on oltava edelleen täysin sitoutunut suhteiden normalisoinnin jatkamiseen Kosovon kanssa ja kaikkien vuoropuhelun puitteissa aikaan saatujen sopimusten täytäntöönpanoon.

Komissio aloitti lainsäädännön analyttisen tarkastelun syyskuussa. Serbian liittymisestä pidetään ensimmäinen hallitusten välinen konferenssi viimeistään tammikuussa 2014, kun neuvosto on hyväksynyt neuvottelukehysten. Serbian on kiinnitettävä tässä uudessa vaativassa vaiheessa erityistä huomiota oikeusvaltioperiaatteen keskeisiin alueisiin, erityisesti oikeuslaitoksen uudistusten toteuttamiseen, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, julkishallinnon uudistamiseen, tärkeimpien instituutioiden riippumattomuuteen, tiedotusvälineiden vapauteen, syrjinnän torjumiseen ja vähemmistöjen suojelemiseen. Romaneja koskevaa strategiaa on toteutettava proaktiivisesti. Serbian on jatkettava liiketoimintaympäristön parantamista ja luotava kilpailukykyinen yksityinen sektori. Myös korkeaan työttömyysasteeseen puuttuminen on keskeisen tärkeää. Serbian on syytä jatkaa viime vuoden tapaan myönteistä alueellista yhteistyötä, johon on sisällynyt korkean tason yhteyksien lisäämistä naapurimaiden kanssa.

13. **Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia:** Parlamentin tapahtumia viime vuoden lopulla seurannut poliittinen kriisi paljasti poliittisten puolueiden voimakkaan jakautumisen, joka vaikuttaa parlamentin toimintaan. Samoin kävi selväksi, että kansallisen edun vuoksi tarvitaan rakentavaa politiikkaa. Maaliskuun 1. päivänä tehdyn sopimuksen täytäntöönpanon jatkaminen on tässä suhteessa keskeisessä asemassa. EU-asialista on edelleen maan strateginen painopiste. Korkean tason vuoropuhelu on osaltaan vauhdittanut kehitystä useimmilla painopistealoilla. Esimerkiksi tuomioistuintapausten käsittelyviiveet on saatu purettua ja korruption torjunnassa on edistytty. Lainsäädännön mukauttaminen on jo pitkällä suhteessa maan tilanteeseen liittymisprosessissa, ja maan kyky täyttää jäsenyysvelvoitteet on parantunut edelleen.

Ensi vuonna uudistusten painopisteitä olisi oltava olemassa olevien oikeudellisten ja poliittisten kehysten tehokas täytäntöönpano ja soveltamisen valvonta. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä oikeusvaltioperiaatteeseen, myös oikeuslaitoksen riippumattomuuteen, ja lisätulosten aikaansaamiseen korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Sananvapaus ja tiedotusvälineiden tilanne ovat yhä huolenaiheita. *Ohridin puitesopimuksen* tarkistaminen, joka on etnisten ryhmien välisten suhteiden kannalta erityisen tärkeä, on saatava valmiiksi ja siihen liittyvät suositukset on pantava täytäntöön. Romaneja koskevaa strategiaa on toteutettava proaktiivisesti. Valtion ja puolueen välisen eron hämärtymiseen on puututtava, kuten Etyjin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto on jo todennut vaalien yhteydessä. Korkeaan työttömyysasteeseen on puututtava ja julkista varainhoitoa lujitettava.

Komissio katsoo, että poliittiset arviointiperusteet täyttyvät edelleen riittävän hyvin. Se suosittaa liittymisneuvottelujen aloittamista. Laajentumisprosessin seuraaviin, haastavampiin vaiheisiin siirtyminen on välttämätöntä toteutettujen uudistusten vakiinnuttamiseksi ja uusien edistämiseksi sekä etnisten ryhmien välisten suhteiden lujittamiseksi. Korkean tason vuoropuhelu on hyödyllinen väline, jonka käyttämistä jatketaan edelleen hyvien naapuruussuhteiden kaltaisten tärkeimpien asioiden edistämiseksi. Se ei kuitenkaan voi korvata liittymisneuvotteluja.

Komissio on edelleen vakuuttunut siitä, että päätös aloittaa liittymisneuvottelut loisi osaltaan olosuhteet, jotka johtavat naapuruussuhteiden yleiseen paranemiseen ja erityisesti nimikysymykseen ratkaisemiseen yhteisesti hyväksyttävällä tavalla, mitä komissio pitää keskeisen tärkeänä. Miltei kahdenkymmenen vuoden jälkeen YK:n prosessin eri osapuolilta edellytetään intensiivistä poliittista sitoutuneisuutta ratkaisun aikaan saamiseksi kansainvälisen yhteisön aktiivisella avulla.

Komissio suosittaa liittymisneuvottelujen aloittamista maan kanssa jo viidennen kerran. Neuvosto ei ole tähän mennessä tehnyt asiassa päätöstä. Suosituksen toteuttamatta jättäminen asettaa mahdollisesti vakavia haasteita entiselle Jugoslavian tasavallalle Makedonialle ja EU:lle. Se asettaa selkeisiin edellytyksiin ja omien saavutusten periaatteeseen perustuvan laajentumisprosessin uskottavuuden kyseenalaiseksi. Uskottavan EU-perspektiivin puuttuminen vaarantaa myös maan uudistustyön kestävyys.

Komissio toistaa Eurooppa-neuvoston pyynnöstä aikeensa esittää viipymättä ehdotuksen neuvottelukehykseksi, jossa otetaan huomioon tarve ratkaista nimikysymys liittymisneuvottelujen aikaisessa vaiheessa. Se toteuttaa EU:n säännösten analyttisen tarkastelun, jonka se aloittaa oikeuslaitosta ja perusoikeuksia sekä oikeutta, vapautta ja turvallisuutta koskevista neuvotteluluvuista. Komissio katsoo, että jos tarkastelu ja neuvoston keskustelu neuvottelukehyksestä olisivat käynnissä, olisi mahdollista luoda sopivat puitteet nimikysymyksen yhteisesti hyväksytylle neuvotteluratkaisulle jo ennen neuvottelulukujen avaamista. Lukuja 23 ja 24 koskevan uuden lähestymistavan soveltaminen myös entiseen Jugoslavian tasavaltaan Makedoniaan tarjoaisi tarvittavat välineet myös jäsenvaltioita eniten huolettavien kysymysten käsittelemiseen ja edistäisi osaltaan uudistusten kestävyttä.

Vakautus- ja assosiaatiosopimuksen voimaantulosta on huhtikuussa 2014 kulunut kymmenen vuotta. Komissio kehottaa neuvostoa hyväksymään ennen tätä vuosipäivää vuonna 2009 tekemänsä ehdotuksen assosiaation toiseen vaiheeseen siirtymisestä. Näin noudatettaisiin vakautus- ja assosiaatiosopimuksen asianomaisia määräyksiä, joiden mukaan assosiaatio toteutetaan kokonaan enintään kymmenen vuoden pituisen siirtymäkauden aikana.

14. **Albania:** Komission viime lokakuussa antaman suosituksen mukaan neuvoston olisi myönnettävä Albanialle ehdokasmaan asema sen jälkeen, kun tärkeimmät oikeuslaitoksen ja julkishallinnon uudistamista koskevat toimenpiteet on toteutettu ja parlamentin työjärjestys tarkistettu. Neuvosto harkitsi ehdokasmaan aseman myöntämistä ja pyysi joulukuussa 2012 komissiota raportoimaan heti, kun asiassa on tapahtunut tarvittavaa edistymistä, ottaen huomioon myös Albanian toteuttamat lisätoimet korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa sekä tällaisten tapausten ennakoivassa tutkinnassa ja syytteenpanossa. Albania on toteuttanut jäljellä olevat keskeiset oikeuslaitoksen, julkishallinnon ja parlamentin uudistamista koskevat toimenpiteet yhteisymmärryksessä eri puolueiden kanssa. Etyjin alaisen demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston kansainvälinen vaalitarkkailuryhmä piti kesäkuussa järjestettyjä parlamenttivaaleja kilpailuhenkisinä

ja totesi, että kansalaiset osallistuivat niihin aktiivisesti koko kampanjan ajan ja että perusvapauksia kunnioitettiin aidosti. Korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa Albania on aloittanut valmistelut tutkinnan ja syytteenpanon tehostamiseksi ja lainvalvontaviranomaisten välisen yhteistyön vahvistamiseksi. Korruptio- ja rahanpesutapauksissa on annettu enemmän tuomioita, myös ihmiskauppaa ja huumeiden salakuljetusta koskevien tapausten tutkinta on lisääntynyt. Kaikki Euroopan neuvoston viimeaikaiset suositukset, jotka koskevat puoluerahoitusta ja korruptiosäännöksiä, on otettu tyydyttävästi huomioon. Albanian uusi hallitus on vahvasti sitoutunut torjumaan korruptiota ja on asettanut tämän kysymyksen ohjelmassaan etusijalle.

Albaniassa on tapahtunut edistymistä, minkä vuoksi komissio suosittaa, että neuvosto myöntäisi Albanialle ehdokasmaan aseman, kun otetaan huomioon, että Albania jatkaa järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjuntaa.

Komission vuoden 2010 lausunnossa todetaan, että liittymisneuvottelut voidaan aloittaa, kunhan Albania täyttää seuraavat tärkeimmät painopisteet:

1. jatkaa julkishallinnon uudistuksen toteuttamista sen ammattimaisuuden ja epäpoliittisuuden lisäämiseksi,
2. toteuttaa lisätoimia oikeuslaitoksen riippumattomuuden, tehokkuuden ja vastuuvollisuuden vahvistamiseksi,
3. jatkaa määrätietoista toimintaa korruption torjumiseksi ja pyrkii muun muassa saamaan selkeitä tuloksia ennakoivassa tutkinnassa, syytteenpanossa ja tuomitsemisessa,
4. jatkaa määrätietoista toimintaa järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi ja pyrkii muun muassa saamaan selkeitä tuloksia ennakoivassa tutkinnassa, syytteenpanossa ja tuomitsemisessa,
5. parantaa konkreettisesti ihmisoikeuksien suojaa, myös romanien ihmisoikeuksien suojaa, ja syrjinnän vastaisia politiikkoja, sekä soveltaa omistusoikeuksia.

Komissio on valmis tukemaan Albaniaa tämän pyrkiessä täyttämään nämä tärkeimmät painopisteet käymällä sen kanssa korkean tason vuoropuhelua.

Rakentava ja kestävä vuoropuhelu EU:hun liittyvistä uudistuksista hallituksen ja opposition välillä on olennaisen tärkeää Albanian EU-jäsenyyden varmistamiseksi. Albanian rakentava osallistuminen alueelliseen yhteistyöhön on edelleen tärkeää.

15. **Bosnia ja Hertsegovinan** eteneminen EU:n yhdentymisprosessissa on pysähtynyt. Maan on pantava viipymättä täytäntöön Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antama tuomio Sejdićin ja Fincin asiassa, jotta se pääsee etenemään kohti EU-jäsenyyttä. Tuomion täytäntöönpano on tärkeää sen vuoksi, että maa pääsee etenemään kohti EU-jäsenyyttä, mutta myös Bosnia ja Hertsegovinan presidenttineuvoston ja parlamentin ylähuoneen eli kansojen talon legitimitetin ja uskottavuuden vuoksi. Jäsenet valitaan vuonna 2014. Bosnia ja Hertsegovinassa on pikaisesti luotava myös EU-asioiden koordinoitimekanismi, jotta maa voisi puhua yhdellä äänellä EU-kysymyksistä.

Jos etenemisestä kohti EU-jäsenyyttä ei päästä yhteisymmärrykseen, on olemassa suuri vaara, että liittymistä valmisteleva tuki ei tuota toivottuja tuloksia. Kun otetaan huomioon, että Sejdićin ja Fincin asiassa annetun tuomion täytäntöönpanoon ei ole vielä löydetty ratkaisua ja että EU-asioiden koordinoitimekanismia ei ole luotu, EU:hun liittymistä valmistelevaa tukea ei voida säilyttää entisensuuruisena.

Komissio on päättänyt lykätä keskusteluja liittymistä valmistelevasta toisesta tukivälineestä (IPA II), kunnes maa alkaa uudelleen edistyä EU:n yhdentymisprosessissa. Bosnia ja Hertsegovina on vaarassa menettää merkittävän määrän liittymistä valmistelevasta tukivälineestä myönnettävää rahoitusta, koska konkreettista edistymistä ei ole tapahtunut.

EU on lujasti sitoutunut tukemaan Bosnia ja Hertsegovinaa ja sen kansalaisia, jotta näiden toiveet ja pyrkimykset edetä kohti EU-jäsenyyttä täyttyisivät. Jatkossa edistyminen riippuu poliittisten johtajien kyvystä tehdä yhteistyötä ja päästä yhteisymmärrykseen paluusta EU-jäsenyyteen johtavalle tielle. Yhteisymmärryksen saavuttaminen auttaa palauttamaan kansalaisten luottamuksen johtajien kykyyn edistää EU:hun yhdentymistä. Se puolestaan valmistelisi vakautus- ja assosiaatiosopimuksen voimaantuloa, mikä puolestaan edistäisi jäsenyyshakemuksen uskottavuutta.

Oikeuslaitoksen uudistamisessa on kaiken kaikkiaan edistytty vain vähän, mutta parhaillaan pannaan täytäntöön useita komission suosituksia, jotka on annettu oikeusasioista käydyssä jäsennellyssä vuoropuhelussa. Tämä vuoropuhelu osoittaa laajentumisprosessin mahdollisuudet ja siihen osallistumisen hyödyt. Käsittelyä odottavien sotarikostapausten vähentämisessä on myös edistytty jonkin verran. Myös kauan odotettu väestönlaskenta on voitu toteuttaa kaikilla tasoilla tehtyjen perusteellisten valmistelujen ansiosta EU:n ja muiden kansainvälisten organisaatioiden tukemana. Maalla on kuitenkin suuria haasteita. On kiinnitettävä enemmän huomiota oikeusvaltioperiaatteeseen, myös oikeuslaitoksen uudistamiseen sekä korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, julkishallinnon uudistamiseen, sananvapauteen, myös toimittajien pelotteluun, sekä syrjinnän, myös romanien syrjinnän, torjumiseen. Tarvitaan lisää taloudellisia uudistuksia, jotta voidaan parantaa heikkoa liiketoimintaympäristöä ja luoda maahan yhtenäinen talousalue.

Nyt kun Kroatia on EU:n jäsenvaltio, komissio ei voi enää hyväksyä sitä, että Bosnia ja Hertsegovina on edelleen kieltäytynyt mukauttamasta vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevaa väliaikaista sopimusta ottaakseen huomioon perinteisen kaupan Kroatian kanssa. Komissio kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa tarkistamaan pikaisesti kantaansa, jotta perinteisten kauppavirtojen perusteella tehtävät muutokset voidaan viimeistellä mahdollisimman nopeasti.

16. **Kosovo:** Vuosi 2013 on ollut Kosovolle historiallinen sen matkalla Euroopan unioniin. Neuvoston kesäkuussa tekemät päätökset vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevien neuvottelujen aloittamisesta ovat alku merkittävälle uudelle vaiheelle EU:n ja Kosovon suhteissa. Päätökset ovat tunnustus keskeisissä uudistuksissa aikaan saadusta edistymisestä ja Kosovon merkittävästä työstä suhteiden normalisoimiseksi Serbian kanssa. Sopimusta koskevat neuvottelut aloitetaan virallisesti tässä kuussa. Komissio tähtää siihen, että neuvottelut saataisiin päätökseen keväeseen 2014 mennessä ja sopimusluonnos parafoitaisiin kesällä, minkä jälkeen sopimusten allekirjoittamista ja tekemistä koskevat ehdotukset toimitetaan neuvostolle.

Kosovo on työskennellyt aktiivisesti ja rakentavasti parantaakseen suhteitaan Serbiaan näkyvällä ja kestäväällä tavalla. Huhtikuussa Kosovon osallistuminen EU:n avustuksella käytävään vuoropuheluun johti historialliseen ensimmäiseen sopimukseen suhteiden normalisoinnin periaatteista ('ensimmäinen sopimus') jota täydennettiin toukokuussa täytäntöönpanosuunnitelmalla. Täytäntöönpano on jatkunut ja johtanut jo käytännössä useisiin pysyviin muutoksiin. Osapuolet pääsivät sopimukseen myös energia- ja televiestintäalalla. Kosovon on oltava edelleen täysin sitoutunut suhteiden normalisoinnin jatkamiseen Serbian kanssa ja kaikkien vuoropuhelun yhteydessä aikaan saatujen sopimusten täytäntöönpanoon. Komissio

tarjoaa lisää IPA-varoja huhtikuun sopimuksen täytäntöönpanon edistämiseksi asianomaisissa yhteisöissä.

Oikeusvaltioperiaate on edelleen Kosovolle yksi tärkeimmistä painopisteistä. Se on perusta myös vakautus- ja assosiaatioprosessille, johon Kosovo kuuluu. Tämän vuoksi oikeusvaltioperiaatetta koskeva jäsenelty vuoropuhelu tukee ja ohjaa Kosovoa edelleen tällä alalla. Siihen sisältyy myös keskustelut EU:n oikeusvaltio-operaation (EULEX) jatkosta Kosovossa. Kosovo toteuttaa edelleen toimenpiteitä viisumivapauden etenemissuunnitelmassa esitettyjen painopisteiden hoitamiseksi. Komissio raportoi asiasta vuoden 2014 alkupuoliskolla.

Kosovon on nyt keskityttävä uudistusten toteuttamiseen, jotta se voi hoitaa tulevan vakautus- ja assosiaatiosopimuksen mukaiset velvoitteensa. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjuntaan, oikeuslaitosta ja julkishallintoa koskevien uudistusten jatkamiseen, vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden –myös romanien – oikeuksien toteutumiseen ja kauppakysymyksiin. Kosovon on kiireellisesti puututtava työttömyyteen ja työmarkkinoitaan haittaaviin rakenteellisiin heikkouksiin.

Komissio kehottaa kaikkia äänioikeutettuja osallistumaan marraskuussa pidettäviin paikallisvaaleihin. Tämä on pohjoisen Kosovon paikallisyhteisölle tärkeä mahdollisuus käyttää demokraattisia oikeuksiaan ja osallistua täysivaltaisina toimijoina Kosovon tulevaan kehitykseen. Komissio odottaa viranomaisten varmistavan, että kaikki voivat osallistua vaaleihin ja että niissä noudatetaan täysin demokratian periaatteita.

17. **Turkki** on ehdokasmaa ja EU:n strateginen kumppani. Sen talous on suuri ja dynaaminen, ja se on EU:n tärkeä kauppakumppani ja tulliliiton kautta arvokas EU:n kilpailukyvyille. Turkin sijainti on strateginen, myös energiavarmuuden kannalta, ja sen alueellinen rooli on tärkeä. Komissio korostaa jatkuvan yhteistyön ja vuoropuhelun merkitystä ulkopoliittisissa kysymyksissä. Vuonna 2012 käyttöön otetulla nk. myönteisellä asialistalla tuetaan ja täydennetään liittymisneuvotteluja Turkin kanssa, mutta se ei voi korvata neuvotteluja. EU:n ja Turkin suhteiden mahdollisuudet hyödynnetään parhaiten aktiivisella ja uskottavalla liittymisprosessilla, jossa EU on edelleen Turkin taloudellisten ja poliittisten uudistusten ankkuri. Korkean tason yhteyksien lisääminen Turkin, EU:n ja jäsenvaltioiden välillä lujittaisi yhteistyötä entisestään.

Uudistuksissa on edistytty selvästi viimeisen vuoden aikana. Tuomioistuinjärjestelmän neljännellä uudistuspaketilla lisätään perusoikeuksien, myös sananvapauden, suojaa, ja torjutaan rankaisemattomuutta kidutus- tai pahoinpitelytapauksissa. Hallitus on aloittanut historiallisen rauhanprosessin, jolla pyritään lopettamaan terrorismi ja väkivalta maan kaakkoisosissa ja valmistelemaan kurdikysymyksen ratkaisemista. Syyskuussa 2013 esitettyyn demokratiakehityspakettiin kuuluvilla toimenpiteillä pyritään toteuttamaan lisä uudistuksia useissa tärkeissä kysymyksissä. Näitä ovat esimerkiksi muiden kielten kuin turkin käyttäminen, vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet ja nykyisin vaaditut parlamentin ja valtion puoluetuen korkeat äänikynnykset. On tärkeää, että paketti toteutetaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa ja eurooppalaisten normien mukaisesti. Uutta perustuslakia laatimaan perustettiin eri puolueiden edustajista koostuva parlamentaarinen sovittelukomitea, joka on jo sopinut useista säännöksistä. Ulkomaalaisia ja kansainvälistä suojelua koskevan kattavan lain antamisen myötä on otettu tärkeä askel kohti turvapaikanhakijoiden riittävää suojelua. Turkissa on myös perustettu oikeusasiamieslaitos, joka toimii jo aktiivisesti. Julkista keskustelua aikaisemmin arkaluonteisina pidetyistä aiheista käydään yhä enemmän.

Turkki on myös antanut elintärkeää humanitaarista apua suurille joukoille maastaan paenneita syyrialaisia. Myönteistä on ollut myös, että Turkki on ratifioinut *Trans Anatolian Pipeline* -kaasuputkea koskevan sopimuksen, jonka tarkoituksena on yhdistää se *Trans Adriatic Pipeline* -kaasuputkeen. Näin Turkin kautta toimitetaan Kaspiameren alueelta maakaasua EU:hun.

Poliisin liiallinen voimankäyttö ja yleinen vuoropuhelun puute touko-kesäkuun protestien yhteydessä ovat herättäneet vakavaa huolta. Lisä uudistuksia tarvitaan kiireellisesti. Vuoropuhelua läpi koko poliittisen kentän ja yhteiskunnan on edistettävä, ja perusoikeuksia on kunnioitettava käytännössä. Poliisin toiminnasta protestien aikana on aloitettu useita hallinnollisia ja oikeudellisia tutkimuksia. Ne olisi toteutettava eurooppalaisten normien mukaisesti ja päätekijät saatava vastuuseen teoistaan. Sisäministeriö on julkaissut kaksi muistiota, joiden tarkoituksena on parantaa poliisin toimintaa mielenosoituksissa. On tärkeä toteuttaa lainvalvonnan seurantamekanismia koskevat suunnitelmat, jotta poliisin toimintaa voidaan valvoa riippumattomasti. Turkin oikeusjärjestelmää on muutettava edelleen erityisesti sananvapauden ja tiedotusvälineiden vapauden sekä kokoontumis- ja yhdistymisvapauden lisäämiseksi. Oikeuden käytänteiden olisi järjestelmällisesti vastattava eurooppalaisia normeja. Tuomioistuinjärjestelmän neljäs uudistuspaketti olisi pantava täysimääräisesti täytäntöön. Kesäkuun protestiaalto on seurausta myös viime vuosikymmenellä toimeenpannusta laajasta demokraattisesta uudistuksesta sekä nousevasta elinvoimaisuudesta ja monimuotoisesta kansalaisyhteiskunnasta, jota on kunnioitettava ja kuultava systemaattisesti päätöksenteon kaikilla tasoilla riippumatta siitä, kenellä on enemmistö parlamentissa.

Kaikki nämä tapahtumat osoittavat, miten tärkeää on, että EU on edelleen sitoutunut Turkin uudistuksiin ja että EU säilyy niiden kiintopisteenä. Tämän vuoksi liittymisneuvottelujen on saatava uutta pontta ja niissä on noudatettava EU:n sitoumuksia ja vahvistettuja edellytyksiä. Aluepolitiikkaa koskevan neuvotteluluvun 22 avaaminen onkin tässä suhteessa tärkeä askel, ja komissio odottaa hallitustenvälisen konferenssin järjestämistä mahdollisimman pian. Turkki on edistynyt useissa muissa luvuissa. Se voi nopeuttaa neuvottelujen vauhtia saavuttamalla välitavoitteet, täyttämällä neuvottelukehyksen vaatimukset ja noudattamalla sopimusvelvoitteitaan suhteessa EU:hun.

Edistyminen liittymisneuvotteluissa ja poliittisissa uudistuksissa ovat saman kolikon kaksi puolta. On sekä Turkin että EU:n edun mukaista, että luvun 23 (oikeuslaitos ja perusoikeudet) ja luvun 24 (oikeus, vapaus ja turvallisuus) avaamisedellytyksistä sovitaan ja ilmoitetaan Turkille mahdollisimman pian, jotta näitä kahta lukua koskevat neuvottelut voidaan aloittaa ja näin lisätä EU:n vuoropuhelua Turkin kanssa tärkeimmillä yhteistä etua koskevilla aloilla. Samalla tuetaan meneillään olevaa uudistustyötä. EU:n ja Turkin välisen takaisinottosopimuksen allekirjoittaminen ja samaan aikaan aloitettu viisumipakosta luopumiseen tähtäävä vuoropuhelu antaisi uutta vauhtia EU:n ja Turkin suhteille ja toisi molemmille osapuolille konkreettista etua. On tärkeää, että näissä molemmissa prosesseissa edetään ja takaisinottosopimus allekirjoitetaan ja ratifioidaan nopeasti. EU:n ja Turkin energiayhteistyön lisääminen ja liittymisneuvotteluissa eteneminen helpottaisivat EU:n ja Turkin energiamarkkinoiden yhteenliittämistä ja integrointia.

Komissio korostaa jäsenvaltioidensa suvereniteettioikeuksia, joihin kuuluu myös oikeus tehdä kahdenvälisiä sopimuksia sekä tutkia ja hyödyntää omia luonnonvaroja EU:n säännösten ja kansainvälisen oikeuden, kuten YK:n merioikeusyleissopimuksen, mukaisesti. Kuten neuvosto ja komissio ovat aikaisempina vuosina toistuvasti

esittäneet kantanaan, Turkin on nyt pikaisesti täytettävä velvollisuutensa panna lisäpöytäkirja täysimääräisesti täytäntöön ja edistyttävä kahdenvälisen suhteidensa normalisoimisessa Kyproksen tasavallan kanssa. Tämä voisi vauhdittaa liittymisprosessia, ja erityisesti voitaisiin saada edistystä aikaan niissä kahdeksassa neuvotteluluvussa, joista annettiin neuvoston päätelmät joulukuussa 2006. Komissio kehottaa myös välttämään kaikkia sellaisia uhkia, kiistanaiheita tai toimia, jotka voisivat vaikuttaa kielteisesti hyviin naapuruussuhteisiin ja riitojen rauhanomaiseen ratkaisuun. On keskeisen tärkeää, että Turkki sitoutuu Kypros-kysymyksen kokonaisvaltaisen ratkaisuun ja antaa siihen konkreettisen panoksensa.

18. Komissio odottaa, että Kyproksen kreikkalais- ja turkkilaisyhteisöt jatkavat Yhdistyneiden kansakuntien alaisuudessa neuvotteluja **Kypros-kysymyksen** kokonaisvaltaisesta ratkaisusta. Se odottaa myös, että molemmat osapuolet siirtyvät pikaisesti substanssikysymyksiin tavoitteenaan ratkaisun löytyminen nopeasti. Kaikkia osapuolia kannustetaan osallistumaan myönteisen ilmapiirin aikaansaamiseen yhteisöjen välille kyproslaisen arkielämää helpottavin toimin ja valmistelemaan kansalaisia tarvittaviin kompromisseihin. Komissio katsoo, että yhdistymisen edut ovat suurempia kuin ne myönnytykset, joita tavoitteen saavuttamiseksi saatetaan joutua tekemään. Kaikki kyproslaiset voisivat hyötyä erityisesti hiilivetyvarojen käytöstä. Komissio on valmis lisäämään tukeaan prosessille, jos osapuolet tätä pyytävät ja YK suostuu siihen.
19. **Islanti:** Islanti oli päässyt pitkälle liittymisneuvotteluissa, kunnes uusi hallitus päätti keskeyttää ne. Liittymisprosessi on pysähtynyt. Hallitus on ilmoittanut, että se aikoo arvioida tähän mennessä käytyjä neuvotteluja sekä Euroopan unionin kehitystä. Arviointi toimitetaan Islannin parlamentin käsiteltäväksi lähikuukausina. Komissio on keskeyttänyt IPA II -välinettä koskevat valmistelutoimet. Islanti on joka tapauksessa edelleen tärkeä kumppani EU:lle.

LIITE

Montenegroa, Serbiaa, entistä Jugoslavian tasavaltaa Makedoniaa, Albaniaa, Bosnia ja Hertsegovinaa, Kosovoa, Turkia ja Islantia koskevat päätelmät

Montenegro

EU:n liittymisneuvottelujen aloittaminen Montenegron kanssa kesäkuussa 2012 merkitsi uutta ja intensiivistä vaihetta Montenegrolle sen tiellä EU:hun. Sellaisten syvien ja kestävien poliittisten uudistusten toteuttaminen, joita tarvitaan uuden lähestymistavan soveltamiseksi lukuun 23 (oikeuslaitos ja perusoikeudet) ja lukuun 24 (oikeus-, vapaus- ja turvallisuus), edellyttää vahvaa poliittista tahtoa ja hallinnollisten valmiuksien parantamista. Liittymisprosessin on oltava osallistava siten, että kansalaisyhteiskunta on vahvasti edustettuna koko ajan.

Raportointijakson aikana Montenegro keskittyi valmistelemaan kattavia toimintasuunnitelmia, jotka ohjaavat maan uudistusprosessia oikeusvaltioon liittyvissä asioissa. Hallitus hyväksyi kesäkuussa nämä toimintasuunnitelmat, jotka muodostavat lukujen 23 ja 24 avaamisedellytykset. Kun toimintasuunnitelmat oli hyväksytty, komissio suositteli elokuussa kyseisten lukujen avaamista ja neuvosto kehotti syyskuussa Montenegroa esittämään neuvottelukantansa. Työ etenee näihin lukuihin sovellettavan uuden lähestymistavan mukaisesti, joka on vahvistettu Montenegron neuvottelukehyksessä.

Kaikkien neuvottelulukujen analyttinen tarkastelu saatiin päätökseen kesäkuun 2013 lopussa. Tähän mennessä kahta lukua (tiede ja tutkimus sekä koulutus ja kulttuuri) koskevat neuvottelut on toistaiseksi suljettu. Kuutta lukua koskevat avaamisedellytykset on vahvistettu (nämä luvut ovat tavaroiden vapaa liikkuvuus, sijoittautumisoikeus ja palvelujen tarjoamisen vapaus, kilpailupolitiikka, maatalous ja maaseudun kehittäminen, elintarvikkeiden turvallisuus sekä eläinlääkintä- ja kasvinuojelupolitiikka, aluepolitiikka ja rakennepoliittisten välineiden yhteensovittaminen).

Julkishallinnon uudistaminen on yksi painopisteistä sen varmistamiseksi, että Montenegrolla on valmiudet soveltaa unionin säännöstöä, puuttua politisoitumiseen ja lisätä virkamieskunnan läpinäkyvyyttä ja ammattimaisuutta. Viime kuukausien tapahtumat, erityisesti väitteet julkisten varojen käytöstä puoluepoliittisiin tarkoituksiin, ovat korostaneet, kuinka tärkeää on lujittaa kansalaisten luottamusta julkisiin laitoksiin. Tässä yhteydessä on tärkeää varmistaa, että tutkimukset saatetaan päätökseen nopeasti ja perusteellisesti ja että niiden osalta ryhdytään asianmukaisiin toimiin. Vaaliprosessia käsittelevän parlamentaarisen ryhmän toiminnan riittävä seuranta on myös tarpeen. Montenegron on myös varmistettava vaalilainsäädäntöään koskevien Etyjin alaisen demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston pitkäaikaisten suositusten asianmukainen seuranta ja erotettava selkeästi ja laajasti hyväksytyllä tavalla toisistaan julkinen etu ja puolueen etu. Montenegro täyttää edelleen EU:n jäsenyyden **poliittiset arviointiperusteet** riittävässä määrin. Maan strateginen tavoite liittyä Euroopan unioniin ei ole muuttunut lokakuussa 2012 pidettyjen parlamenttivaalien eikä huhtikuussa 2013 pidettyjen presidentinvaalien jälkeen. Siitä huolimatta, että Etyjin alaisen demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston mukaan vaalit hoidettiin ammattimaisesti ja tehokkaasti, puutteitakin havaittiin. Oppositio ei tunnustanut presidentinvaalien tuloksia, mikä johti siihen, että suurin oppositioryhmä boikotoi parlamenttia kahden kuukauden ajan. Boikotti päättyi, kun eri puolueryhmien edustajat pääsivät sopimukseen siitä, että muodostetaan kaksi parlamentaarista elintä tutkimaan väitteet julkisten varojen väärinkäytöstä vaaleissa ja laatimaan suosituksia vaaliprosessin parantamiseksi. Väitettyä julkisten varojen väärinkäyttöä käsittelevä parlamentin tutkintavaliokunta sai työnsä päätökseen heinäkuussa. Parlamentti ei päässyt yksimielisyyteen päätelmistä, jotka koskevat muun muassa poliittisen

vastuun luomista, ja tyytyi laatimaan teknisen kertomuksen. Oikeudellista seuranta ei ole vielä varmistettu.

Luottamuksen luomista vaalimenettelyyn käsittelevä työryhmä on jo hyväksynyt ehdotuksen keskitettyä äänioikeutettujen luetteloa koskevaksi laiksi, jolla korvataan laki äänioikeutettujen rekisteristä, sekä ehdotetut muutokset lakiin henkilökorteista. Oikeusvaltioon liittyvissä asioissa parlamentti hyväksyi kauan odotetut muutokset perustuslakiin. Muutokset koskevat oikeuslaitoksen riippumattomuuden vahvistamista ja ovat suurelta osin samansuuntaisia Venetsian komission suositusten kanssa.

Montenegro on aktiivisesti mukana alueellisessa ja kansainvälisessä oikeudellisessa yhteistyössä ja poliisiyhteistyössä. Huumeiden salakuljetuksesta on annettu joitakin tuomioita, mutta vain muutamat tapaukset liittyivät ihmiskaupan ja rahanpesun kaltaisiin rikoksiin. Jotkut ensimmäisen oikeusasteen tuomiot järjestäytyneitä rikollisuutta ja korruptiota koskevissa asioissa on kumottu. Rankaisematta jättäminen vankien epäasiallista kohtelua koskevissa tapauksissa on edelleen vakava ongelma.

Montenegro on ottanut johtavan roolin alueellisen yhteistyön edistämisessä erityisesti tekemällä ehdotuksen aloitteeksi, joka koskee ”Länsi-Balkanin kuusikon” perustamista.

Montenegro pitää edelleen voimassa Yhdysvaltojen kanssa vuonna 2007 tehtyä Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) tuomiovallasta vapautuksen myöntävää kahdenvälistä immuniteettisopimusta. Montenegron on mukauduttava EU:n kantaan.

Montenegron on tulevaisuutta ajatellen varmistettava julkisten varojen väärinkäyttöä puoluepoliittisiin tarkoituksiin koskevien väitteiden poliittinen ja oikeudellinen seuranta. Lisäksi on saatettava päätökseen vaaliprosessia käsittelevän parlamentaarisen ryhmän työ hyväksymällä lainsäädäntö- ja muita toimia laajemman poliittisen tuen saamiseksi ja kansalaisten luottamuksen lisäämiseksi vaalimenettelyyn ja valtiollisiin elimiin.

Lisääntynyt luottamus valtioon liittyy läheisesti oikeusvaltion vahvistamiseen. Sen vuoksi Montenegron toimintasuunnitelmien tehokas ja oikea-aikainen täytäntöönpano on tässä keskeisessä asemassa. Huomiota olisi kiinnitettävä erityisesti oikeuslaitoksen riippumattomuutta, vastuuvellvollisuutta ja ammattimaisuutta lisääviin uudistuksiin, mihin päästään vahvistamalla sen loukkaamattomuutta sekä ansioihin perustuvilla nimityksillä. Perustuslain muutosten täytäntöönpano tulee olemaan tässä yhteydessä tärkeää. Montenegron on samanaikaisesti saatava tuloksia korruptiota ja järjestäytyneitä rikollisuutta koskevien tapausten, myös ns. korkean tason tapausten, järjestelmällisessä tutkinnasta ja syytteenpanosta sekä sellaisten seuraamusten määräämisestä, jotka ovat oikeassa suhteessa tehtyjen rikosten vakavuuteen.

Sananvapautta on vahvistettava, mikä tarkoittaa kaiken toimittajiin kohdistuvan väkivallan ja uhkailun asianmukaista tutkimista ja sitä, että syylliset on saatava oikeuden eteen. On puututtava oikeus- ja lainvalvontaviranomaisten tarjoaman ihmisoikeuksien suojelun epäkohtiin, erityisesti heikossa asemassa olevien ryhmien osalta. Romaneja syrjitään, heidän sosiaaliset ja taloudelliset oikeutensa eivät toteudu, minkä lisäksi he ovat edelleen aliedustettuina poliittisella tasolla. Homo-, lesbo- ja biseksuaali- sekä trans- ja intersukupuoliset (HLBTI) aktivistit kohtaavat edelleen syrjintää, heihin kohdistuvista hyökkäyksistä tehdään harvoin ilmoitus ja annettavia rangaistuksia on kovennettava.

Julkisen sektorin uudelleenjärjestelyjä koskevan toimintasuunnitelman hyväksyminen ja uuden virkamiehiä ja valtion työntekijöitä koskevan lain voimaantulo ovat askeleita oikeaan suuntaan. Virkamiesten tasapuolinen ja kilpailuun perustuva rekrytointi on pätevän hallinnon kehittämisen edellytys. Päiväämättömät eronpyyntökirjeet ovat ongelma, ja ne olisi palautettava ne allekirjoittaneille.

Taloudellisista jäsenyysehdoista voidaan todeta, että Montenegro on edistynyt jonkin verran toimivan markkinatalouden luomisessa. Jos maa jatkaa nykyisten heikkouksien korjaamista asianmukaisella makrotalouspolitiikalla ja rakenneuudistuksilla, sen pitäisi selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa keskipitkällä aikavälillä.

Maa suistui taantumaan vuonna 2012 mutta selvisi siitä vuonna 2013. Talouden elpymistä tukivat matkailu ja ulkomaiset suorat sijoitukset sekä sähkön viennin kasvu, mikä kompensoi heikkoa kotimaista kysyntää. Vaihtotaseen alijäämä pienenee, mutta se on edelleen hyvin suuri. Alumiinintuottaja KAP asetettiin heinäkuussa konkurssimenettelyyn, mikä on riski julkisen talouden kannalta taseen ulkopuolisten vastuiden ja sitoumusten vuoksi. Työttömyys on pysynyt erittäin korkeana. Luotonannon kasvu kääntyi positiiviseksi neljän vuoden taantuman jälkeen, mutta järjestämättömien lainojen suuri osuus rasittaa edelleen pankkien pääomarakennetta ja näin ollen luottojen tarjontaa.

Selviytyäkseen nykyisistä talouden haasteista ja vähentääkseen ulkoista epätasapainoa Montenegron on vahvistettava kilpailukykyään parantamalla tuottavuutta ja houkuttelemalla lisää ulkomaisia suoria sijoituksia muillekin aloille kuin matkailu- ja kiinteistöaloille. Heikko oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen ja korruptio haittaavat edelleen vakaan liiketoimintaympäristön luomista. Korkean työttömyysasteen pienentämiseksi työvoiman kysyntää ja tarjontaa on lähennettävä ja yrityksille on sallittava riippumattomampi palkanmuodostus. Myös julkisia työvoimapalveluja on vahvistettava, jotta voidaan toteuttaa aktivointipolitiikkaa ja luoda osallistavat ja tehokkaat työmarkkinat. Viranomaisten olisi tarkasteltava objektiivisesti alumiinikonglomeraatin kannattavuutta markkinaolosuhteissa ja pyrittävä löytämään paras mahdollinen ratkaisu lisäämättä julkiseen talouteen kohdistuvia paineita. Julkisen talouden vakauttamista olisi jatkettava, myös verorästien perintätoimia. Järjestämättömien lainojen suuri osuus on edelleen ongelma ja edellyttää tehokkaampaa pankkivalvontaa, jolla varmistetaan asianmukaisten varausten tekeminen. Epävirallinen talous on edelleen merkittävä haaste.

Tarkasteltaessa Montenegron **kykyä täyttää EU:n jäsenyysselvoitteet**, todetaan, että maa on edistynyt vaihtelevasti eri alojen lainsäädännön mukauttamisessa. Hallinnollisten valmiuksien vahvistaminen on haasteellista useilla aloilla. Luvuissa, jotka koskevat julkisia hankintoja, yhtiöoikeutta, immateriaalioikeuksia, tietoyhteiskuntaa ja mediaa, verotusta sekä yritys- ja teollisuuspolitiikkaa, Montenegro on edennyt niin pitkälle, että komissio suositteli liittymisneuvottelujen aloittamista.

Toisilla aloilla, kuten tavaroiden vapaa liikkuvuus, sijoittautumisoikeus ja palvelujen tarjoamisen vapaus, maatalous ja maaseudun kehittäminen, elintarvikkeiden turvallisuus sekä eläinlääkintä- ja kasvinuojelupolitiikka, aluepolitiikka ja rakennepolitiikan välineiden koordinointi, on vahvistettu avaamisedellytykset ja usein myös strategiat kansallisen lainsäädännön mukauttamiseksi EU:n säännöstöön. Näiden edellytysten pitäisi nyt ohjata Montenegron työtä lähikuukausina. Alumiinintuottaja KAP:n saneeraussuunnitelman laatimisella on kilpailupolitiikkaa koskevan luvun kannalta erityisen kiire, jotta Montenegro täyttäisi vakautus- ja assosiaatiosopimuksen mukaiset velvoitteensa. Ympäristön ja ilmastonmuutoksen alalla on tehtävä paljon työtä, myös strategisia suunnitelmia, jotta voidaan varmistaa kansallisen lainsäädännön mukauttaminen unionin säännöstöön ja sen noudattaminen.

Serbia

Vuosi 2013 on ollut Serbialle historiallinen sen matkalla Euroopan unioniin. Serbia on työskennellyt aktiivisesti ja rakentavasti parantaakseen suhteitaan Kosovoon näkyvällä ja kestäväällä tavalla. Huhtikuussa Serbian osallistuminen EU:n avustuksella käytävään vuoropuheluun johti historialliseen ensimmäiseen sopimukseen suhteiden normalisoinnin periaatteista ('ensimmäinen sopimus'), jota täydennettiin toukokuussa

täytäntöönpanosuunnitelmalla. Erityisesti osapuolet ovat sopineet, etteivät ne estä toisen osapuolen edistymistä toimissa, jotka liittyvät EU:hun lähentymiseen, tai kannusta muita estämään tätä. Tämä on merkittävä muutos osapuolten suhteissa. Ensimmäisen sopimuksen täytäntöönpano on jatkunut ja jo johtanut useisiin pysyviin käytännön muutoksiin. Osapuolet ovat päässeet sopimukseen myös energia- ja televiestintäalalla. Myös teknistä vuoropuhelua koskevien sopimusten täytäntöönpanossa on edistytty, ja Serbian yhteistyö EULEXin kanssa on parantunut useilla aloilla.

Serbia on elvyttänyt uudistuksia ja lisännyt korkean tason kontakteja naapurimaiden kanssa antaakseen myönteisen panoksen alueelliseen yhteistyöhön. Se on toteuttanut joitakin toimia vahvistaakseen julkista talouttaan ja parantaakseen liiketoimintaympäristöä. Se on edelleen mukauttanut lainsäädäntöään EU:n lainsäädännön vaatimuksiin monilla aloilla, joita seurataan nyt osana yhteisön säännösten käyttöönottoa koskevaa kansallista suunnitelmaa vuosiksi 2013–2016. EU:n ja Serbian välinen vakautus- ja assosiaatiosopimus tuli voimaan 1. syyskuuta.

Saavutetun merkittävän edistymisen tuloksena Serbian ja Euroopan unionin välisissä suhteissa on aloitettu uusi vaihe. Eurooppa-neuvosto päätti 28. kesäkuuta aloittaa liittymisneuvottelut komission 22. huhtikuuta antaman suosituksen jälkeen. Komissio toimitti neuvostolle ehdotuksensa neuvottelukehykseksi 22. heinäkuuta. Se myös aloitti syyskuussa EU:n säännösten analyttisen tarkastelun. Neuvoston on määrä pian hyväksyä neuvottelukehys, jonka Eurooppa-neuvosto vahvistaa. Tarkoituksena on pitää ensimmäinen Serbian liittymistä koskeva hallitustenvälinen konferenssi viimeistään tammikuussa 2014.

Serbian on tässä EU:n ja Serbian suhteiden uudessa vaativassa vaiheessa tehostettava työtään, jotta se täyttäisi kaikki jäsenyysehdot. Sen on myös hyvin tärkeä tiedottaa säännöllisesti liittymisprosessin tarjoamista eduista ja mahdollisuuksista kaikille Serbian kansalaisille aina liittymiseen asti.

Serbian on kiinnitettävä erityistä huomiota keskeisiin oikeusvaltioperiaatteen alueisiin, erityisesti oikeuslaitoksen uudistamiseen, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, julkishallinnon uudistamiseen, tärkeimpien instituutioiden riippumattomuuteen, tiedotusvälineiden vapauteen, syrjinnän torjumiseen ja vähemmistöjen suojelemiseen.

Serbian on oltava edelleen täysin sitoutunut jatkamaan suhteiden normalisointia Kosovon kanssa ja panemaan kaikki vuoropuhelussa aikaansaadut sopimuksen täytäntöön. Tämä koskee myös asianmukaista yhteistyötä EULEXin kanssa. Serbia on saatettava loppuun ensimmäisen sopimuksen täytäntöönpano erityisesti poliisi- ja oikeusasioiden sekä Kosovon kuntavaalien osalta. On tärkeää, että Serbia kannustaa Kosovon serbejä edelleen osallistumaan laajasti Kosovon tuleviin paikallisvaaleihin. Erityisesti alueellisen yhteistyön osallistavuuden periaatetta ei ole vielä pantu täysimääräisesti täytäntöön esimerkiksi välttämällä Kaakkois-Euroopan yhteistyöprosessin (SEECF) huippukokouksessa kohdatun kaltaisia ongelmia. Serbia odotetaan antavan edelleen aktiivisen panoksensa alueelliseen yhteistyöhön ja sovinnon aikaansaamiseen.

Serbia täyttää **poliittiset jäsenyysehdot** riittävässä määrin. Hallitus on ajanut EU:hun yhdistymistä aktiivisesti, osoittanut tärkeimmissä poliittisissa päätöksissä yksimielisyyttä ja lisännyt kuulemismenettelyjä. Parlamentti on parantanut työnsä avoimuutta, lainsäädäntötyön kuulemismenettelyä sekä täytäntöönpanon valvontaa. Se kuitenkin soveltaa edelleen usein kiireellisiä menettelyjä, jolloin lainsäädäntöesitysten käsittelyaika lyhenee ja keskustelumahdollisuudet supistuvat.

Serbia on kiinnittänyt erityistä huomiota oikeusvaltioperiaatteen parempaan noudattamiseen, joka on yksi tärkeimpiä kysymyksiä, neuvottelulukuja 23 (oikeuslaitos ja perusoikeudet) ja 24 (oikeus, vapaus ja turvallisuus) koskevan uuden lähestymistavan mukaisesti. Se on ottanut

käyttöön oikeuslaitoksen tärkeimmillä aloilla, korruption ja syrjinnän torjunnassa, kattavia uusia strategioita toteutettuaan laajan kuulemismenettelyn. Korruption torjuntaan liittyvissä tutkimuksissa, myös korkean tason tapauksissa, on ollut selkeästi proaktiivinen lähestymistapa. Myös alueellinen ja kansainvälinen yhteistyö on johtanut tuloksiin järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Rikostutkinta on aloitettu useissa tapauksissa, mutta lopulliset tuomiot ovat yhä harvinaisia. Serbia on myös tehnyt edelleen täysimittaista yhteistyötä entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän kansainvälisen sotarikostuomioistuimen (ICTY) kanssa.

Sananvapauden osalta kunnianloukkauksilta on poistettu rangaistavuus. Romanian osallistamistoimenpiteitä on toteutettu aiempien sitoumusten perusteella, ja uusi toimintasuunnitelma on otettu käyttöön. Vähemmistöjen suojelemista koskevaa oikeuskehystä noudatetaan yleisesti, mutta sitä ei ole pantu johdonmukaisesti täytäntöön kaikkialla Serbiassa. Tämä koskee esimerkiksi koulutusta, kielten käyttöä ja mahdollisuuksia seurata tiedotusvälineitä ja uskonnollisia tilaisuuksia vähemmistökielellä. Viranomaiset ja riippumattomat laitokset tekivät jonkin verran lisätyötä muiden heikossa asemassa olevien ryhmien, erityisesti homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden (HLBTI), suojaamiseksi, mutta poliittista tukea tälle ei ole riittävästi. On erityisen valitettavaa, että Pride-kulkue kiellettiin jo kolmatta vuotta peräkkäin turvallisuussyihin vedoten; se olisi antanut hyvän mahdollisuuden osoittaa, että perusoikeuksia noudatetaan.

Serbian on tulevaisuudessa kiinnitettävä erityistä huomiota tärkeimpien instituutioiden, erityisesti oikeuslaitoksen, riippumattomuuden lujittamiseen. Perustuslaillinen ja oikeudellinen kehys jättää edelleen mahdollisuuden aiheettomalle poliittiselle vaikuttamiselle. Tämä koskee erityisesti parlamentin roolia tuomareiden nimityksissä ja irtisanomisissa. Tulevat uudistukset edellyttävät oikeuslaitoksen toiminnan kattavaa analysointia kustannusten, tehokkuuden ja oikeussuojan suhteen. Serbian on saatava huomattavasti enemmän tuloksia korruption ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvissä tutkimuksissa, syytteissä ja tuomioissa. Virka-aseman väärinkäyttöä koskevaan lainsäädäntöön hiljattain tehtyjen muutosten täytäntöönpanoa on valvottava tarkasti talousrikoksia koskevaa laajaa tarkistamista varten. Ilmiantajien suojaksi on vahvistettava toimivaa lainsäädäntöä. Oikeuslaitosta ja korruption torjuntaa koskevien strategioiden ja toimintasuunnitelmien tuloksellisella täytäntöönpanolla testataan, miten valmis ja halukas Serbia on etenemään kysymyksessä. Kyseiset strategiset asiakirjat saattavat edellyttää mukautuksia analyttisen tarkastelun perusteella.

Hallituksen on myös lisättävä ohjaustaan julkishallinnon uudistuksessa ja luotava avoin ja ansioihin perustuva virkamiesjärjestelmä. Paikallistason virkamiehiä koskevaa oikeuskehystä olisi sovellettava asianmukaisesti ja kehitettävä edelleen.

Tiedotusvälineiden vapauteen olisi kiinnitettävä lisähuomiota. Serbian on edistytävä tiedotusvälineitä koskevan strategian täytäntöönpanossa ja annettava ensimmäiseksi odotetut tiedotustoimintaa ja tiedotusvälineitä, yleisradiotoimintaa ja sähköistä viestintää koskevat lait. Valtion suora rahoitus tiedotusvälineille ja niiden valvonta sekä julkisten yleisradioyhtiöiden kestävyys ovat edelleen keskeisiä kysymyksiä, joihin on puututtava. Syrjinnän torjuntaa koskeva toimintasuunnitelma on hyväksyttävä ja pantava täytäntöön. Viranomaisten on lisättävä tiedotusvälineiden, ihmisoikeusaktivistien ja muiden heikossa asemassa olevien ryhmien, myös HLBTI-yhteisön, suojaamista radikaaliryhmien uhkailulta ja hyökkäyksiltä. Viime aikoina aikaan saatua edistymistä vähemmistöjen, esimerkiksi romanien, tilanteen parantamisessa on ajan myötä vahvistettava edelleen myös lisävaroin. Romanian asumista ja asiakirjojen saamista koskevat kysymykset edellyttävät jatkuvaa huomiota. Lisähuomiota on annettava erityisesti Etelä- ja Itä-Serbiassa sijaitseville alueille, joilla sosioekonomiset olosuhteet ovat vaikeat. Kansallisten vähemmistöneuvostojen vaalit vuonna 2014 tarjoavat

Serbialle hyvän mahdollisuuden vahvistaa, että se on sitoutunut suojaamaan vähemmistöjä. Vaalit on järjestettävä menettelyjä huolella noudattaen, ja niissä on otettava huomioon riippumattomien laitosten aiemmin antamat suositukset.

On tärkeää, että Serbia antaa edelleen aktiivisen panoksensa alueelliseen yhteistyöhön ja kehittää lisää yhteyksiään naapurimaihin myös käsittelemällä keskeneräisiä kahdenvälisiä kysymyksiä.

Taloudellisista arviointiperusteista Serbia on edistynyt jonkin verran toimivan markkinatalouden luomisessa. Merkittäviä toimia tarvitaan, jotta Serbia voisi taloutensa rakenneuudistusten avulla selviytyä keskipitkällä aikavälillä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa.

Serbia koki jälleen vuonna 2012 taantuman ja sen talous supistui 1,7 prosenttia. Viennin selvä kasvu on loiventanut kotimaisen kysynnän vähentymisen vaikutuksia ja johtanut vähäiseen ja epätasaiseen elpymiseen vuoden 2013 alkupuoliskolla. Useita julkisen talouden vakauttamistoimia toteutettiin enimmäkseen tulopuolella. Valtionyriyten uudelleenjärjestelyt aloitettiin jälleen. Korruption torjunnassa ja omistusoikeuden parantamisessa on edistytty jonkin verran.

Kasvupohja on edelleen kapea eivätkä ensimmäiset merkit talouden elpymisestä vuonna 2013 näkyneet työmarkkinoilla. Työttömyysaste on edelleen hyvin korkea ja julkisen talouden alijäämä hyvin suuri. Työmarkkinoilla esiintyy edelleen jäykkyyttä, ja kestävien työpaikkojen luominen on merkittävä haaste. Uskottavaa keskipitkällä aikavälillä toteutettavaa julkisen talouden sopeuttamisohjelmaa ei ole laadittu. Valtio on merkittävä talouden toimija, ja valtionyritykset kärsivät edelleen suurista tappioista. Serbian on jatkettava liiketoimintaympäristön parantamista ja tehtävä voimakkaasti työtä kilpailukykyisen yksityisen sektorin kehittämiseksi. Oikeudellinen epävarmuus ja korruptio haittaavat markkinamekanismien toimintaa. Epävirallinen talous on edelleen merkittävä haaste.

Kun tarkastellaan Serbian **kykyä täyttää jäsenyysvelvoitteet**, se on mukauttanut lainsäädäntöään useilla aloilla edelleen EU:n lainsäädännön vaatimuksiin. Tätä työtä tuki unionin säännösten hyväksymistä koskevan kansallisen suunnitelman hyväksyminen. Julkisissa hankinnoissa on edistytty hyvin uuden julkisia hankintoja koskevan lain myötä. Sillä mukautetaan lainsäädäntöä edelleen EU:n säännöstöön, ja se sisältää entistä tehokkaampia säännöksiä korruption torjumiseksi. Keskuspankin riippumattomuutta on edistetty osittain lakimuutoksilla. Yritysten tilinpäätöksistä ja tilintarkastuksista annettiin kaksi uutta lakia, joilla pyritään mukauttamaan lainsäädäntöä yhtiöoikeuden alalla. Pk-yrityspolitiikan ja pk-yritysten rahoitusmahdollisuuksien institutionaalinen kehitys parani. Liiketoimintaympäristön parantamiseen, erityisesti uuden nlainsäädännön yrityksiin kohdistuvien vaikutusten arviointiin, tähtäävät toimenpiteet ovat myönteisiä. Väestönlaskenta ja maatilalaskenta on saatu menestyksekkäästi päätökseen. Tekijänoikeuslakiin tehdyt maksujen keräämistä ja niistä vapauttamista koskevat muutokset ovat kuitenkin askel taaksepäin unionin sääntelyyn mukauttamisessa.

Serbian olisi nyt moninkertaistettava pyrkimyksensä mukauttaa lainsäädäntönsä EU:n säännöstöön ja kiinnitettävä erityistä huomiota hyväksytyn lainsäädännön tulokselliseen täytäntöönpanoon. Sen on eritoten lisättävä toimia lainsäädännön yhdenmukaistamiseksi vesija jätehuollon, ilman laadun ja luonnonsuojelun aloilla ja edetäkseen kohti markkinoiden avaamista kilpailulle, toimintojen eriyttämistä ja kustannuksia vastaavien tariffien käyttöönottoa. Lisätoimia tarvitaan myös valtiontukien valvonnassa, jossa valtiontuen valvontakomitean riippumattomuutta on lujitettava edelleen. Yksityistämisen kohteena olevien yritysten vapauttaminen valtiontukisääntöjen noudattamisesta on lopetettava. Sosiaalisen suojelun järjestelmiä, työmarkkinasuhteita ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua on lisättävä merkittävästi erityisesti kolmikantatasolla. Muuntogeenisiä

organismeja koskeva laki on mukautettava EU:n lainsäädäntöön WTO:hon liittymisen mahdollistamiseksi. Johdon vastuuvollisuuden perustuvan julkisen varainhoidon ja sen valvonnan sekä ulkoisen tarkastuksen valmiuksien kehittämiseksi tarvitaan merkittäviä lisätoimia.

Serbia on jatkanut vakautus- ja assosiaatiosopimuksesta tehdyn väliaikaisen sopimuksen sujuvaa täytäntöönpanoa.

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia oli vuonna 2001 ensimmäinen maa, joka allekirjoitti vakautus- ja assosiaatiosopimuksen EU:n kanssa. Se on ollut ehdokasmaa kahdeksan vuotta eli siitä asti, kun komissio antoi myönteisen lausunnon marraskuussa 2005 ja neuvosto päätöksen joulukuussa 2005. Komissio on arvioinut vuodesta 2009, että maa täyttää poliittiset arviointiperusteet riittävän hyvin, ja suositellut neuvottelujen aloittamista. Komissio on myös suositellut vuodesta 2009 assosiaation toiseen vaiheeseen siirtymistä vakautus- ja assosiaatiosopimuksen mukaisesti. Neuvosto ei ole tähän mennessä tehnyt kummassakaan asiassa päätöstä. Ratkaisu nimikysymykseen olisi saatava viipymättä aikaan, sillä maan liittymisestä Yhdistyneisiin kansakuntiin on jo kaksikymmentä vuotta.

Koska neuvotteluprosessi ei ole meneillään, pääasiallisen foorumin uudistuksia koskevalle keskustelulle ja valvonnalle muodostavat vakautus- ja assosiaatiosopimuksen nojalla perustetut elimet sekä vuonna 2012 aloitettu liittymistä koskeva korkean tason vuoropuhelu. Korkean tason vuoropuhelu on vauhdittanut edistymistä useimmilla painopistealoilla. Siitä on maalle hyötyä, kun neuvottelut alkavat. Se ei kuitenkaan ole eikä siitä voi tulla korviketta liittymisneuvottelujen aloittamiselle.

Parlamentin tapahtumia viime vuoden lopulla seurannut poliittinen kriisi paljasti poliittisten puolueiden voimakkaan jakautumisen, joka vaikuttaa parlamentin toimintaan. Samoin kävi selväksi, että kansallisen edun vuoksi tarvitaan rakentavaa politiikkaa. Vuoden 2013 talousarvion hyväksymisen yhteydessä oppositiota edustavia parlamentin jäseniä ja toimittajia poistettiin voimatoimin parlamentin istuntosalista, mikä johti siihen, että suurin oppositiopuolue boikotoi parlamenttia ja uhkasi boikotoida paikallisvaaleja. Tilanne oli pitkään umpikujassa, mutta saatiin ratkaistua 1. maaliskuuta tehdyllä poliittisella sopimuksella. Sen myötä opposition edustajat palasivat parlamenttiin, oppositio osallistui kuntavaaleihin, tutkintakomitea antoi ennakoivia suosituksia, eri puolueet allekirjoittivat maan strategisia euroatlanttisia tavoitteita koskevan yhteisymmärryspöytäkirjan ja vaaliuudistusta jatkettiin. Hallituksen ja toimittajien välistä vuoropuhelua ei ole saatu uudestaan käyntiin. Yhteisymmärrys tutkintakomitean raportista osoitti, että rakentavat ratkaisut ovat mahdollisia vuoropuhelun ja kompromissien kautta, jos poliittista tahtoa löytyy. Tutkintakomitean suositukset on pantava täysimääräisesti täytäntöön.

Yleisesti maa täyttää **poliittiset arviointiperusteet** yhä riittävässä määrin. Etyjin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto arvioi, että maaliskuussa 2013 pidetyt kuntavaalit olivat ammattimaisesti ja tehokkaasti järjestetyt, mutta huomautti valtion ja puolueiden välisten rajojen hämärtymisestä ja ehdotti lisämuutoksia vaalilainsäädäntöön. Maa sai suurimman osan tuomioistuinjärjestelmänsä uudistamisesta päätökseen vuosina 2004–2010. Tänä vuonna on edistytty edelleen oikeuslaitoksen tehokkuuden suhteen. Myös niiden kattavien tietojen määrittämisessä on edistytty, joita tarvitaan, kun korruptiontorjunnassa aletaan myöhemmin saada aikaan tuloksia. Sananvapauden alalla tiedotusvälineiden kanssa käytävä vuoropuhelu lakkasi, kun toimittajat hädettiin parlamentista, ja maan maine tiedotusvälineiden vapauden osalta kärsi huolimatta edistymisestä oikeudellisen kehityksen suhteen. Myös useiden tiedotusvälineiden lakkauttaminen viime vuosina on kaventanut erilaisten kansalaisten ulottuvilla olevien näkökulmien monimuotoisuutta.

Koska lainsäädännön mukauttaminen on entisessä Jugoslavian tasavallassa Makedoniassa jo pitkällä suhteessa siihen, missä tilanteessa maa on liittymisprosessissa, ensi vuoden painopisteen olisi oltava olemassa olevien oikeudellisten ja poliittisten kehysten tehokkaassa täytäntöönpanossa ja soveltamisen valvonnassa liittymisneuvotteluja jo käyvien maiden tapaan.

Oikeusvaltioperiaatteen alalla olisi lisättävä tuomioistuinten riippumattomuutta ja toimivaltaa ja keskityttävä enemmän kansalaisille tarjotun oikeuden laatuun. Korruptiota esiintyy edelleen yleisesti monilla aloilla, mikä on vakava ongelma. Entisen Jugoslavian tasavallan Makedonian on osoitettava olemassa olevien korruptiontorjuntatoimenpiteiden konkreettinen vaikutus ja pantava tosiasiallisesti täytäntöön toimenpiteitä järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi. Sananvapauskysymyksissä tiedotusvälineiden voimakas jakautuminen, usein poliittisen rintaman mukaisesti, haittaa objektiivista uutisointia, asettaa taloudellista painetta toimittajille ja tiedotusvälineiden omistajille (myös hallitusten mainonnan läpinäkymättömän käytön kautta) ja johtaa heikkoihin ammattikäytänteisiin. Hallituksen ja tiedotusvälineiden edustajien välinen vuoropuhelu on aloitettava uudestaan ja sillä on saatava aikaan konkreettisia tuloksia mediakulttuurin muuttamiseksi ja keskinäisen luottamuksen ilmapiiriin luomiseksi. Myös muut demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston suositukset olisi pantava täysimääräisesti täytäntöön. Romaneja koskevaa strategiaa on toteutettava proaktiivisesti. Lisätoimia tarvitaan homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten henkilöiden (HLBTI) yhteisöön kohdistuvan suvaitsemattomuuden lopettamiseksi.

Myös eri yhteisöjen ja etnisten ryhmien välisille suhteille tärkeä *Ohridin puitesopimuksen* tarkistus on saatettava loppuun ja sen suositukset pantava täytäntöön. Tämä yhdessä sopimuksen toisen päätekijän, hajauttamisen jatkumisen, kanssa edistää maan ja alueen vakautta.

Maalla on yleisesti hyvät suhteet muihin laajentumismaihin, ja sillä on aktiivinen rooli *alueellisessa yhteistyössä*. On tärkeää, että suhteet muihin naapurimaihin, jotka ovat EU:n jäsenvaltioita, ovat rakentavia. Hyviä naapuruussuhteita vaarantavia toimia ja lausuntoja olisi vältettävä.

Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia täyttää edelleen hyvin **taloudelliset arviointiperusteet**, ja joillakin aloilla on saatu aikaan lisäedistystä toimivan markkinatalouden luomisessa. Maan pitäisi pystyä selviytymään kilpailun ja markkinavoimien paineista unionissa keskipitkällä aikavälillä edellyttäen, että merkittävien rakenteellisten heikkouksien vähentämiseen tähtäävät uudistusohjelmat toteutetaan määrätietoisesti.

Talouuskasvu pysähtyi vuonna 2012 ja alkoi jälleen vuoden 2013 alkupuoliskolla. Ulkoinen ympäristö oli haastava, mutta makrotalous pysyi vakaana. Työttömyysaste on edelleen hyvin korkea erityisesti nuorten keskuudessa. Kasvava alijäämä ja julkinen velka ovat lisänneet maan haavoittuvuutta.

Suuren työttömyyden taustalla oleviin syihin, erityisesti ammattitaidon kysynnän ja tarjonnan väliseen epätasapainoon, puuttumiseksi on toteutettava toimenpiteitä. Julkisen talouden kestävyyttä on parannettava. Finanssipolitiikka on mukautettava maan rakenneuudistusten painopisteisiin ja suunnattava kasvua lisääviin menoihin. Keskipitkän aikavälin finanssipoliittisten puitteiden käyttöönotto ja strateginen suunnittelu vahvistaisivat budjettikuria. Julkisen varainhoidon asianmukaiseksi hoitamiseksi tarvitaan lisätoimia, jotta voidaan varmistaa julkisten ja EU:n varojen mahdollisimman tehokas ja avoin käyttö. Lisätoimia tarvitaan myös korruptiosta kärsivän liiketoimintaympäristön sekä pitkien ja kalliiden markkinoilta poistumismenettelyjen parantamiseksi, jotta yksityissektorin investointien määrää saataisiin lisättyä. Epävirallinen talous on edelleen merkittävä haaste.

Maa toteuttaa tiivistä ja laajaa yhteistyötä EU:n kanssa kaikilla unionin säännösten aloilla. Sen lainsäädännön mukauttaminen on edennyt strategisella ja institutionaalisella tasolla pitkälle, ja nyt painopisteinä ovat hallinnolliset valmiudet ja koordinoitummekanismi kansallisessa hallinnossa. Maan **kyky täyttää jäsenyysoveltoitteet** on parantunut edelleen. Se on jatkanut vakautus- ja assosiaatiosopimuksen mukaisten sitoumustensa täyttämistä, kun sopimuksen voimaantulosta on piakkoin kymmenen vuotta.

Sisämarkkinoiden alalla lainsäädäntöä on mukautettu hyvin pääomanliikkeiden, postipalveluiden ja yhtiöoikeuden aloilla. Oikeus- ja sisäasioiden aloilla maa on edistynyt hyvin viisumipolitiikkaa, ulkorajoja, Schengen-alueen ja poliisiyhteistyötä koskevissa valmisteluissa. Julkishallinnon uudistusta koskevan työn olisi jatkuttava avoimuuden, ansioiden ja tasavertaisen edustuksen periaatteiden täytäntöönpanolla. Lisätoimia tarvitaan erityisesti aluepolitiikan, ympäristön ja ilmastomuutoksen aloilla, joilla EU:n rahoittamien hankkeiden toteuttamista on tehostettava. Sama koskee veden laatua, teollisuuspäästöjen valvontaa ja riskinhallintaa. Sosiaalipolitiikan ja työllisyyden aloilla tarvitaan toimenpiteitä osallistavien ja tehokkaiden työmarkkinoiden aikaansaamiseksi. Julkisen sektorin varainhoidon sisäistä valvontaa on lujitettava ja kehitettävä kaikilla julkishallinnon aloilla. Yleisesti maa on saavuttanut riittävän yhdenmukaisuuden unionin säännösten kanssa, jotta se voi siirtyä liittymisprosessin seuraavaan vaiheeseen.

Albania

Komissio suositti viime lokakuussa, että neuvoston pitäisi myöntää Albanialle ehdokasmaan asema sen jälkeen, kun tärkeimmät oikeuslaitoksen ja julkishallinnon uudistamista koskevat toimenpiteet on toteutettu ja parlamentin työjärjestyksestä tarkistettu. Voidakseen harkita ehdokasmaan aseman myöntämistä Albanialle neuvosto pyysi joulukuussa 2012 komissiota raportoimaan heti, kun asiassa on tapahtunut tarvittavaa edistymistä, ottaen huomioon myös maan toteuttamat lisätoimet korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ja tällaisten tapausten ennakoivassa tutkinnassa ja syytteenpanossa. Albania on toteuttanut jäljellä olevat keskeiset oikeuslaitoksen, julkishallinnon ja parlamentin uudistamista koskevat toimenpiteet yhteisymmärryksessä eri puolueiden kanssa. Etyjin alaisen demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston kansainvälinen vaalitarkkailuryhmä piti kesäkuussa järjestettyjä parlamenttivaaleja kilpailuhenkisinä ja totesi, että kansalaiset osallistuivat niihin aktiivisesti koko kampanjan ajan ja että perusvapauksia kunnioitettiin aidosti. Korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa Albania on aloittanut valmistelut tutkinnan ja syytteenpanon tehostamiseksi ja lainvalvontaviranomaisten välisen yhteistyön vahvistamiseksi. Korruptio- ja rahanpesutapauksissa on annettu enemmän tuomioita, ja ihmiskauppaa ja huumeiden salakuljetusta koskevien tapausten tutkinta on lisääntynyt. Kaikki Euroopan neuvoston viimeaikaiset suositukset, jotka koskevat puoluerahoitusta ja korruptiosäännöksiä, on otettu tyydyttävästi huomioon. Albanian uusi hallitus on vahvasti sitoutunut torjumaan korruptiota ja asettanut sen ohjelmassaan etusijalle.

Komission vuoden 2010 lausunnossa todetaan, että liittymisneuvottelut voidaan aloittaa, kunhan Albania täyttää tärkeimmät painopisteet. Albanian on 1) jatkettava julkishallinnon uudistuksen toteuttamista sen ammattimaisuuden ja epäpoliittisuuden lisäämiseksi, 2) toteutettava lisätoimia oikeuslaitoksen riippumattomuuden, tehokkuuden ja vastuuvastavuuden vahvistamiseksi, 3) jatkettava määrätietoista toimintaa korruption torjumiseksi, muun muassa pyrkimällä saamaan selkeitä tuloksia ennakoivassa tutkinnassa, syytteenpanossa ja tuomitsemisessa, 4) jatkettava määrätietoista toimintaa järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi, muun muassa pyrkimällä saamaan selkeitä tuloksia ennakoivassa tutkinnassa, syytteenpanossa ja tuomitsemisessa, 5) parannettava konkreettisesti ihmisoikeuksien suojaa, myös romanien ihmisoikeuksien suojaa, ja syrjinnän vastaisia politiikkoja, sekä sovellettava omistusoikeuksia.

Albaniassa on käytävä rakentavaa ja kestävää vuoropuhelua EU:hun liittyvistä uudistuksista hallituksen ja opposition välillä maan EU-jäsenyyden varmistamiseksi. Albanian rakentava osallistuminen alueelliseen yhteistyöhön on edelleen tärkeää.

Albania on edistynyt EU:n **poliittisten jäsenyysehtojen** täyttämisessä. Vallassa oleva enemmistö ja oppositio toimivat yhteistyössä parlamentissa ja hyväksyivät lukuisia oikeudellisia välineitä. Niistä voidaan mainita laki virkamieskunnasta, laki korkeimmasta oikeudesta, parlamentin työjärjestys ja useita muutoksia rikoslakiin ja siviiliprosessilakiin.

Vaikka jännitteet leimasivat kesäkuun 23. päivän parlamenttivaaleihin johtanutta prosessia ja vaaransivat ajoittain vaaliviranomaisten työn, vaalit olivat kilpailuhenkiset ja sujuivat kaiken kaikkiaan hyvin. Myös äänestysprosentti oli korkea. Albania on edistynyt edelleen julkishallinnon uudistamisessa, se on muun muassa hyväksynyt lain virkamieskunnasta.

Lisätoimia on toteutettu oikeuslaitoksen uudistamiseksi, myös tuomioistuinjärjestelmää on kevennetty. Korruptiontorjuntaelinten työskentelytapoja on parannettu, tuomioita on annettu enemmän ja eri elinten välistä yhteistyötä on parannettu, minkä ansiosta korruption torjunnassa on edistytty jonkin verran ja saatu alustava tuloksia. Tuloksia on kuitenkin saatava enemmän. Valvonnan ja avoimuuden lisääminen sellaisilla keskeisillä aloilla kuin kiinteistöjen rekisteröinti, tulli, korkea-asteen koulutus ja terveys osoittaa, että ongelmia pyritään ehkäisemään ennalta. Euroopan neuvoston suositukset, jotka koskevat puoluerahoitusta ja korruptiosta annettuja säännöksiä, on otettu huomioon. Korruptio on kuitenkin edelleen erittäin vakava ongelma, jonka ratkaiseminen edellyttää määrätietoisuutta ja yhteistoimia. Kansainvälinen poliisiyhteistyö järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on parantunut, samoin kuin uhka-analyysin käyttö. Myös huumeiden ja rikoksella saatujen varojen takavarikointi on lisääntynyt. Euroopan neuvoston suositukset, jotka koskevat rahanpesun torjuntaa, on täytetty. Rikoslakiin on tehty tärkeitä ihmiskauppaa ja muita vakavia rikoksia koskevia muutoksia.

Ihmisoikeuksien alaan kuuluvia kokoontumis- ja yhdistymisvapautta sekä ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapautta on yleisesti ottaen kunnioitettu. Syrjinnän torjunnassa on edistytty, esimerkiksi laatimalla homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten (HLBTI) oikeuksia koskeva toimintasuunnitelma. Sananvapauden alalla Albanian antama laki audiovisuaalisesta mediasta paransi merkittävästi maan audiovisuaalista mediaa koskevaa lainsäädäntökehystä.

Tulevaisuutta ajatellen Albanian on nopeutettava oikeuslaitoksen uudistamista. Oikeuslaitoksen institutionaalista ja oikeudellista kehystä olisi tarkasteltava uudelleen ja vahvistettava. Oikeuslaitoksen riippumattomuuden, avoimuuden, vastuuvellvollisuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi on viimeisteltävä tai hyväksyttävä välttämätöntä lainsäädäntöä, kuten muutoksia perustuslakiin, jotta nimitykset korkeimpaan oikeuteen irrotetaan politiikasta. Hiljattain hyväksytty lainsäädäntö on pantava tehokkaasti täytäntöön niin politiikkojen kuin oikeusalan ammattilaisten täydellä tuella.

Lisäksi Albanian on kiinnitettävä erityistä huomiota julkishallinnon uudistuksen toteutukseen, erityisesti sen rakennetta koskeviin lakeihin ja hallinnollisiin määräyksiin. Uutta virkamieslakia koskeva johdettu oikeus on hyväksyttävä ja pantava täytäntöön nopeasti. Julkisen hallinnon jatkuvuus on varmistettava, ja sen ammattimaisuutta, epäpoliittisuutta ja vastuuvellvollisuutta on lisättävä.

On tarpeen toteuttaa kohdennettuja korruption torjuntatoimia, muun muassa antaa keskuskoordinoituihin tarvittavat valtuudet ja valmiudet sekä vahva poliittinen tuki. On lisättävä lainvalvontaviranomaisten ennaltaehkäisemis- ja torjuntavalmiuksia sekä riippumattomuutta. On varmistettava, että parlamentti seuraa asianmukaisesti riippumattomien tahojen raportointia.

Järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnassa ja siihen liittyvässä syytteenpanossa on saatava enemmän tuloksia alustavien tulosten pohjalta. Lisätoimet ovat tarpeen, jotta rikosprosessilain muutokset saadaan tehtyä ja jotta uhkien arviointia ja tiedustelutietojen vaihtoa sekä kohdennettua, ennakoivaa tutkintaa voidaan hyödyntää laajemmin. Ennakoivampaa lähestymistapaa tarvitaan myös selittämättömän varallisuuden ja rahanpesuepäilyjen tutkinnassa.

Ihmisoikeuksien alalla uuden lainsäädännön laatimisen ja voimassa olevan lainsäädännön täytäntöönpanon pitäisi olla etusijalla, ja toiminnassa olisi keskityttävä selkeästi vammaisten ja lasten oikeuksiin sekä romanien osallisuuden edistämiseen. Sananvapauden toteutuminen edellyttää lisäponnisteluja, jotta voidaan taata median sääntelyviranomaisen täydellinen riippumattomuus.

Jäsenyyden taloudellisista arviointiperusteista voidaan todeta, että Albania on edistynyt jonkin verran toimivan markkinatalouden luomisessa. Albanian pitäisi pystyä kohtaamaan unionin kilpailupaineet ja markkinavoimat keskipitkällä aikavälillä edellyttäen, että se nopeuttaa rakenneuudistusohjelmansa toteuttamista.

Albanian makrotalous on pysynyt vakaana. BKT:n kasvu hidastui mutta pysyi positiivisena, mikä johtuu lähinnä ulkoisesta kysynnästä. Alhaisen inflaation ansiosta rahapolitiikkaa oli varaa keventää kasvun edistämiseksi, mutta sen vaikutus reaalitalouteen ei ole vielä nähtävissä, koska luotonannon kasvu hidastui samalla kun järjestämättömien lainojen suuri määrä kasvoi entisestään. Julkisen talouden alijäämä on edelleen suuri, ja julkinen velka kasvoi entisestään, mikä johti lakisääteisen velkakaton (joka on 60 prosenttia suhteessa BKT:hen) ylittymiseen ja kumoamiseen. Työmarkkinatilanne parantui hiukan, mutta työttömyys on edelleen suurta. Vaikka vaihtotaseen alijäämä on pienentynyt, se on edelleen suuri. Talous on edelleen altis sekä kotimaan rakenteellisille heikkouksille että maailmantalouden epävakauden vaikutuksille.

Albanian on täydennettävä vakauteen tähtäävää finanssi- ja rahapolitiikkaa rakenneuudistuksilla varmistaakseen, että talous kasvaa kestävästi pitkällä aikavälillä. Albanian on puututtava julkisen talouden alijäämään ja julkiseen velkaan, jotka ovat molemmat suuria, sekä lyhyen aikavälin painotuksiin. Lisäksi on parannettava julkisen talouden ennakoitavuutta vähentämällä tulojen toistuvaa yliarviointia ja keräämällä verot tehokkaammin. Liiketoiminta- ja investointiympäristön parantaminen on olennaisen tärkeää talouden monipuolistamiseksi ja pitkän aikavälin kasvupotentiaalin edistämiseksi. Se olisi mahdollista muun muassa vahvistamalla oikeusvaltioperiaatteen toteutumista, torjumalla korruptiota ja puuttamalla maksurästeihin sekä kehittämällä infrastruktuuria ja inhimillistä pääomaa. Epävirallinen talous on edelleen merkittävä haaste.

Vakautus- ja assosiaatiosopimuksen täytäntöönpano on sujunut edelleen kaiken kaikkiaan hyvin, ja Albania on jatkanut lainsäädäntönsä lähentämistä EU:n lainsäädännön vaatimuksiin useilla aloilla parantaen **valmiuksiaan täyttää jäsenyyteen liittyvät velvoitteet**. Muun muassa julkisten hankintojen, tilastojen, oikeuden, vapauden ja turvallisuuden sekä tullin aloilla on tehty parannuksia. Albanian on toteutettava lisätoimia, jotta varmistetaan immateriaalioikeuksien tosiasiallinen noudattaminen. Sen on kiinnitettävä erityistä huomiota energia-alaan, muun muassa energialähteiden monipuolistamiseen ja sähkömarkkinoiden toimintaan, puututtava verkon häviöihin ja parannettava maksujen perintää. Lisäksi Albanian on käsiteltävä määrätietoisesti kysymystä alv-palautuksista, myös käsittelyä odottavia tapauksia, ja vahvistettava ympäristönsuojelua, myös tekemällä kestäviä investointeja jätehuollon ja jätevesien käsittelyn alalla. Lisätoimia tarvitaan työllisyyden ja sosiaalipolitiikan alalla. Unionin säännösten täytäntöönpanosta vastaavien elinten hallinnollisia valmiuksia ja ammattimaisuutta on vahvistettava, ja sääntelyelinten riippumattomuus on turvattava. Useilla unionin säännösten aloilla, erityisesti julkisten

hankintojen ja varainhoidon valvonnan aloilla, on tärkeää lisätä avoimuutta ja vastuuvollisuutta.

Bosnia ja Hertsegovina

Bosnia ja Hertsegovinan eteneminen EU:n yhdentymisprosessissa on pysähtynyt, kun taas alueen muut maat jatkavat etenemistä. Vakautus- ja assosiaatiosopimus allekirjoitettiin vuonna 2008, ja ratifiointiprosessi saatiin päätökseen vuonna 2011. Vakautus- ja assosiaatiosopimus ei ole vielä tullut voimaan, koska maa ei ole täyttänyt jäljellä olevia vaatimuksia, joista tärkeimpänä uskottava pyrkimys panna täytäntöön Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Sejdićin ja Fincin asiassa (kansalaisiin kohdistuva syrjintä etnisen alkuperän perusteella) antama tuomio. Sen vuoksi EU:n suhteisiin Bosnia ja Hertsegovinan kanssa sovelletaan edelleen vuoden 2008 väliaikaista sopimusta.

Poliittisilla edustajilla ei ole yhteistä näkemystä maan yleisestä suunnasta ja tulevaisuudesta eikä siitä, miten maan olisi toimittava. Maassa ei käydä perusteellista poliittista vuoropuhelua peruskysymyksistä, kuten EU:n yhdentymisprosessista, eikä siihen liittyviä painopistealueita ole määritetty. EU-ohjelma ei ole ollut maan poliittisten edustajien prioriteetti, mikä tarkoittaa, että maan Eurooppa-perspektiivissä ei ole edetty. Vallalla ovat olleet puoluepoliittiset tai lyhyen aikavälin etniset edut tulevaisuuteen suuntautuvan politiikan sijaan, eli sen sijaan, että pyrittäisiin liittämään Bosnia ja Hertsegovina osaksi EU:ta. Federaatiossa on vallinnut poliittinen pattitilanne jo yli vuoden ajan, mikä vaikuttaa kielteisesti niin federaation hallintoon kuin valtionhallintoon. Eräät poliittiset toimijat kyseenalaistavat yhä Bosnia ja Hertsegovinan valtiollisen yhtenäisyyden.

EU-jäsenyyshakemusta koskevassa vuoden 2012 etenemissuunnitelmassa esitettyä kahta keskeistä sitoumusta, jotka ovat Sejdićin ja Fincin asiassa annetun tuomion tosiasiallinen täytäntöönpano ja tehokkaan EU-asioiden koordinointimekanismin perustaminen, ei ole täytetty. EU on sitoutunut intensiivisiin toimiin auttaakseen Bosnia ja Hertsegovinan poliittisia johtajia sopimaan Sejdićin ja Fincin asiassa annetun tuomion täytäntöönpanosta, mutta he eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen ratkaisusta.

Tuomion täytäntöönpano on tärkeää sen vuoksi, että maa pääsee etenemään kohti EU-jäsenyyttä, mutta myös Bosnia ja Hertsegovinan presidenttineuvoston ja parlamentin ylähuoneen eli kansojen talon legitimitietin ja uskottavuuden vuoksi. Jäsenet valitaan vuonna 2014. Tuomion täytäntöönpano saisi liittymisprosessin jälleen liikkeelle, mikä on välttämätöntä, jotta konfliktista toipuvasta Bosnia ja Hertsegovinasta voisi tulla EU:n jäsenvaltio tulevaisuudessa. Bosnia ja Hertsegovinan Eurooppa-perspektiivi ei toteudu ilman poliittista rohkeutta ja päättäväisyyttä.

Yhtä kiireellistä ja tärkeää on perustaa EU-asioiden koordinointimekanismi eri hallintotasojen välille. Bosnia ja Hertsegovinan kaltaisessa erittäin hajautetussa maassa tällainen mekanismi on ratkaisevan tärkeä, jotta Bosnia ja Hertsegovinan edustaja voi puhua ja tehdä sitoumuksia koko maan puolesta vuorovaikutuksessa EU:n kanssa. Maan on viipymättä kehitettävä tämän perusedellytyksen täyttävä mekanismi.

On entistä vaikeampaa perustella liittymistä valmistelevien varojen antamista maalle, jonka poliittiset edustajat eivät halua päästä yhteisymmärrykseen liittymisvalmisteluista. Jos yhteisymmärrystä ei saavuteta, on olemassa suuri vaara, että liittymistä valmisteleva tuki ei tuota toivottuja tuloksia. Kun otetaan huomioon, että Sejdićin ja Fincin asiassa annetun tuomion täytäntöönpanoon ei ole vielä löydetty ratkaisua eikä EU-asioiden koordinointimekanismia ole luotu, liittymistä valmistelevaa tukea ei voida säilyttää entisensuuruisena. Komissio on päättänyt lykätä keskusteluja liittymistä valmistelevasta toisesta tukivälineestä (IPA II), kunnes maa alkaa uudelleen edistyä EU:n

yhdentymisprosessissa. Bosnia ja Hertsegovina on vaarassa menettää merkittävän määrän liittymistä valmistelevia varoja, koska konkreettista edistymistä ei ole tapahtunut.

Maa on edistynyt hitaasti valmisteluissa, jotka koskevat mukautumista Kroatian liittymiseen EU:hun. Henkilöiden ja tavaroiden kulkua Kroatian rajan yli koskevat sopimukset saatiin kuitenkin allekirjoitettua ajallaan ennen 1. heinäkuuta. Komissio ei voi enää hyväksyä sitä, että Bosnia ja Hertsegovina on yhä kieltäytynyt mukauttamasta vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevaa väliaikaista sopimusta ottaakseen huomioon perinteisen kaupan Kroatian kanssa. Komissio kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa tarkistamaan pikaisesti kantansa, jotta perinteisten kauppavirtojen perusteella tehtävät muutokset voidaan viimeistellä mahdollisimman nopeasti.

Maa on edistynyt vain vähän **poliittisten jäsenyysehtojen täyttämässä**. Sejdićin ja Fincin asiassa annettua tuomiota ei ole pantu täytäntöön eli maa ei ole vielä lopettanut syrjivää käytäntöä, jonka mukaan sellaiset Bosnia ja Hertsegovinan kansalaiset, jotka eivät ilmoita kuuluvansa johonkin kolmesta pääkansanryhmästä, eivät voi asettua ehdolle presidenttineuvoston vaaleissa eivätkä Bosnia ja Hertsegovinan parlamentin ylähuoneen eli kansojen talon vaaleissa. Yleisesti ottaen lainsäädäntöprosessit ovat edelleen erittäin hitaita, koska poliittista tahtoa tehdä kompromisseja ei ole. Bosnia ja Hertsegovinan parlamentissa käytetään usein kiireellistä menettelyä lakien saattamiseksi käsittelyyn, mikä on johtanut siihen, että kansallisesti tärkeitä etuja suojaavaa menettelyä käytetään laajasti. Poliittisen yksimielisyyden puute on usein johtanut siihen, että lainsäädäntöehdotusten läpimeno on estetty entiteetin veto-oikeudella.

Maassa on edelleen paljon korruptiota, tehokkaat ennalta ehkäisevät toimet rahanpesun torjumiseksi puuttuvat ja järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjumisessa on edistytty vain vähän. Oikeuslaitoksen uudistamisessa on kaiken kaikkiaan edistytty vain vähän, mutta parhaillaan pannaan täytäntöön useita komission suosituksia, jotka on annettu oikeusasioista käydyssä jäsennellyssä vuoropuhelussa. Esimerkiksi sotarikosten käsittelyn alalla on edistytty huomattavasti toimivaltaisen tuomioistuimen määrittelemisessä sotarikoksia koskevan kansallisen strategian mukaisesti sekä kohdentamalla siihen riittävästi määrärahoja ja henkilöresursseja niin asianomaisista budjettikohdista kuin liittymistä valmistelevasta tukivälineestä. Käsittelyä odottavien oikeustapausten määrä on vähentynyt. On lupaavaa, että sekä Kroatian että Serbian kanssa on laadittu pöytäkirja sotarikoksiin, rikoksiin ihmisyyttä vastaan sekä kansanmurhaan syyllistyneiden syytteeseen asettamista koskevasta yhteistyöstä. Kaiken kaikkiaan Bosnia ja Hertsegovinan oikeuslaitoksen riippumattomuudessa, tehokkuudessa, vastuuvollisuudessa ja puolueettomuudessa on yhä vakavia puutteita.

Voimassa olevien ihmisoikeuksia suojaavien oikeusvälineiden, myös homoja, lesboja, biseksuaaleja, transihmisiä ja intersukupuolisia henkilöitä (HLBTI) väkivallalta ja vihapuheelta suojaavien lakien, sekä romaneja koskevien toimintasuunnitelmien täytäntöönpano on yhä vähäistä. Puutteet lainsäädännössä vaikeuttavat edelleen maan sisäisten ja muiden pakolaisten pysyvää paluuta ja kotoutumista. Sananvapauden takaavista säännöksistä huolimatta pää- ja rivitoimittajien pelottelu aiheuttaa yhä huolta, samoin kuin julkisiin yleisradiotoiminnan harjoittajiin kohdistuvat taloudelliset paineet. Bosnia ja Hertsegovina on jatkanut aktiivista osallistumista alueelliseen yhteistyöhön ja hyvien naapurussuhteiden ylläpitämistä. Jäljellä olevat raja- ja omaisuuskysymyksiin liittyvät ongelmat naapurimaiden kanssa on vielä ratkaistava.

Bosnia ja Hertsegovinassa on voitu toteuttaa kauan odotettu väestönlaskenta, ensimmäinen sitten vuoden 1991, kaikilla tasoilla tehtyjen perusteellisten valmistelujen ansiosta EU:n ja muiden kansainvälisten organisaatioiden tukemana.

Taloudellisten jäsenyysehtojen osalta Bosnia ja Hertsegovinan edistyminen kohti toimivaa markkinataloutta on ollut vähäistä. Huomattavia uudistustoimia on jatkettava määrätietoisesti,

jotta maa pystyy pitkällä aikavälillä selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa.

Talous supistui 1,1 prosenttia vuonna 2012. Vuoden 2013 alkupuoliskon indikaattorit kuitenkin osoittavat joitakin elpymisen merkkejä. Työttömyys on edelleen erittäin korkea. Julkisen talouden laatu on pysynyt heikkona, vaikka julkisen talouden hoitoa on jonkin verran vahvistettu. Vaikka hienoista parannusta on tapahtunut, yksimielisyys talous- ja finanssipolitiikan perustekijöistä on edelleen vähäistä, mikä estää uudistusten tekemistä maatasolla. Suuri ja tehoton julkinen sektori ja useat päällekkäiset toimivaltuudet valtion, entiteettien, kuntien ja kantonien tasolla (erityisesti federaatiossa) ovat edelleen riski julkisen talouden kestävyyskannalta. Tehoton oikeusjärjestelmä ja oikeuslaitos heikentävät täytäntöönpanovalmiuksia, hillitsevät selvästi investointien tekemistä ja edesauttavat korruptiota.

Julkisten varojen koostumus ja niiden käytön tehottomuus Bosnia ja Hertsegovinassa aiheuttaa edelleen huolta. Finanssipolitiikkaa koskevaa raportointia on edelleen parannettava, jotta voidaan parantaa analyysin ja politiikan suunnittelun laatua. Rakenteellisten jäykkyyksien, kuten työn liiallinen verotus ja huonosti kohdennetut sosiaaliset tulonsiirrot, korjaaminen vaatisi työvoiman kysyntää vauhdittavia toimenpiteitä. Federaation viranomaisten olisi jatkettava eläkeuudistuksen suunnittelemista. Kun otetaan huomioon julkisten yritysten suuri määrä, viranomaisten olisi paneuduttava tarmokkaammin yksityistämiseen. Siten voitaisiin kohentaa julkisen talouden tilaa ja lisätä kilpailua. Yksityinen sektori tarvitsee vakaan liiketoimintaympäristön. Erityisesti olisi parannettava sopimusten täytäntöönpanoa ja luotava maahan yksi yhteinen talousalue. Epävirallinen talous on edelleen merkittävä haaste.

EU-ohjelmalta puuttuu aito poliittinen tuki, mikä näkyy siinä, että **lähentymisessä EU:n säännöstöön ja normeihin** on edistytty vain vähän. Tämä koskee varsinkin seuraavia aloja: eläinlääkintäasiat ja elintarvikkeiden turvallisuus, kilpailu, julkiset hankinnat, energia, ympäristö ja ilmastonmuutos, liikenne sekä työllisyys ja sosiaalipolitiikka. Muilla aloilla, kuten maaseudun kehittäminen ja aluepolitiikka, edistymistä ei ole juuri tapahtunut, koska asianomaisia aloja koskevista koko maan kattavista strategioista ei ole päästy sopimukseen. Useissa tapauksissa on tehtävä nimitykset tärkeisiin elimiin. Niiden tekemättä jättäminen haittaa lainsäädännöllistä kehitystä. Muut tahot, kuten valtioneuvosto, ovat kärsineet rahoituksen puutteesta, minkä vuoksi ne eivät toistaiseksi ole voineet toimia moitteettomasti. Yksi harvoista myönteisistä poikkeuksista on immateriaalioikeuksien ja kaupallisten oikeuksien ala, jolla valmistelut EU:n normeihin lähestymiseksi ovat pitkällä.

Bosnia ja Hertsegovinan on edettävä nopeasti EU:n eläinlääkintäasioita ja elintarvikkeiden turvallisuutta koskevan lainsäädännön saattamisessa osaksi kansallista lainsäädäntöä, jotta se voi viedä eläinperäisiä tuotteita EU:n alueelle. Bosnia ja Hertsegovina on alueen maista ainoa, joka ei ole yhdenmukaistanut lainsäädäntöään vastaamaan julkisia hankintoja koskevia vuoden 2004 EU-direktiivejä. Se on tehtävä pikaisesti. Maan on jatkuvasti pyrittävä panemaan kestävästi täytäntöön kaikki viisumipakon poistamista koskevassa etenemissuunnitelmassa esitetyt uudistukset, myös rajoilla toteutettavat laajemmat toimenpiteet, joilla pyritään lujittamaan kansallista ja alueellista turvallisuutta. On jatkettava toimia viisumivapauden väärinkäytön ehkäisemiseksi.

Kosovo

Vuosi 2013 on ollut historiallinen Kosovolle sen matkalla Euroopan unioniin. Neuvoston kesäkuussa tekemät päätökset vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevien neuvottelujen aloittamisesta ovat alku merkittävälle uudelle vaiheelle EU:n ja Kosovon suhteissa. Neuvottelut aloitetaan virallisesti tässä kuussa. Komissio tähtää siihen, että neuvottelut saataisiin päätökseen kevääseen 2014 mennessä ja sopimusluonnos parafoidaan kesällä,

minkä jälkeen sopimuksen allekirjoittamista ja tekemistä koskevat ehdotukset toimitetaan neuvostolle.

Kosovo on työskennellyt aktiivisesti ja rakentavasti parantaakseen *suhteitaan Serbiaan* näkyvällä ja kestäväällä tavalla. Huhtikuussa Kosovon osallistuminen EU:n avustuksella käytävään vuoropuheluun johti historialliseen *ensimmäiseen sopimukseen suhteiden normalisoinnin periaatteista* ('ensimmäinen sopimus'), jota täydennettiin toukokuussa täytäntöönpanosuunnitelmalla. Erityisesti osapuolet ovat sopineet, etteivät ne estä tai kannusta muita estämään toisen osapuolen edistymistä toimissa, jotka liittyvät EU:hun lähentymiseen. Tämä on merkittävä muutos osapuolten suhteissa. Ensimmäisen sopimuksen täytäntöönpano on jatkunut ja johtanut jo useisiin pysyviin käytännön muutoksiin. Osapuolet ovat päässeet sopimukseen myös energia- ja televiestintäalalla. Myös teknisen vuoropuhelun yhteydessä tehtyjen sopimusten täytäntöönpanossa on edistytty EU:n oikeusvaltio-operaation EULEXin tuella. Kosovon on oltava edelleen täysin sitoutunut jatkamaan suhteiden normalisointia Serbian kanssa ja panemaan kaikki vuoropuhelun yhteydessä aikaan saadut sopimukset täytäntöön. Sen on saatettava loppuun ensimmäisen sopimuksen täytäntöönpano erityisesti poliisi- ja oikeusasioden sekä kuntavaalien osalta.

Ensimmäistä sopimusta on vastustettu *Pohjois-Kosovossa*. Maan hallitus on vastannut tähän maltilla ja osallistavasti, mikä on yhdessä Serbian myönteisen roolin kanssa estänyt tilanteen eskaloitumisen. Ensimmäisen sopimuksen voimaantulon myötä Pohjois-Kosovossa toimivat serbialaiset poliisiasemat on suljettu, Serbia on lopettanut palkanmaksun Kosovossa työskenteleville poliiseille, Serbian tuomioistuimet eivät enää käsittele Kosovossa tapahtuneita rikosasioita ja kunnanvaltuustot neljässä pohjoisessa kunnassa on lakkautettu. Marraskuun kuntavaalit on tarkoitus järjestää myös Pohjois-Kosovossa. On tärkeää, että vaalit sujuvat hyvässä järjestyksessä ja että kaikki äänioikeutetut osallistuvat vaaleihin ja käyttävät demokraattisia oikeuksiaan. Syyskuun 19. päivänä EULEX-operaatioon osallistuva henkilö sai surmansa EULEX-saattueeseen kohdistuneessa iskussa. Sekä Kosovon että Serbian johtajat tuomitsivat iskun ankarasti.

Kosovo on saanut aikaan tärkeitä poliittisia *uudistuksia*. Komissio ja unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja vahvistivat¹ huhtikuussa, että Kosovo oli saavuttanut oikeusvaltioperiaatetta, julkishallintoa, vähemmistöjen suojelua ja kauppaa koskevat lyhyen aikavälin tavoitteet, jotka oli vahvistettu viime vuoden lokakuussa laaditussa toteutettavuustutkimuksessa². Komissio antoi huhtikuussa myös suosituksen neuvostolle sellaisen puitesopimuksen allekirjoittamisesta ja tekemisestä, jonka nojalla Kosovo voi osallistua Euroopan unionin ohjelmiin.

Kosovosta tuli joulukuussa Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin jäsen. Kesäkuussa se allekirjoitti Euroopan investointipankin kanssa puitesopimuksen, ja Euroopan neuvoston kehityspankki hyväksyi sen liittymisen. Helmikuussa alueellinen yhteistyöneuvosto päätti muuttaa perussääntöään, jotta Kosovo saattoi osallistua siihen itsenäisesti.

Viisumipakosta luopumiseen tähtäävä vuoropuhelu oli edelleen tärkeällä sijalla Kosovon poliittisella asialistalla. Hallitus on tehnyt työtä asian edistämiseksi. Komissio esitti helmikuussa ensimmäisen kertomuksensa Kosovon edistymisestä viisumipakon poistamista koskevan etenemissuunnitelman vaatimusten täyttämiseksi.³ Kosovo hyväksyi viisumivapautta koskevan toimintasuunnitelman huhtikuussa. Tähän mennessä on pidetty kolme korkean tason virkamieskokousta. Kosovo on edistynyt lainsäädännön muuttamisessa kertomuksessa suositellulla tavalla läheisessä yhteistyössä komission, Pristinan EU-toimiston

¹ JOIN(2013) 8 final.

² COM(2012) 602 final.

³ COM(2013) 66 final.

ja EULEXin kanssa. Lisätoimia asiassa tarvitaan. Kosovon on myös keskityttävä lainsäädännön täytäntöönpanoon.

Laaja poliittinen yksimielisyys Kosovon Eurooppa-perspektiivistä on ollut lähentymisprosessissa keskeisen tärkeää. Se on ollut myös Euroopan yhdentymistä käsittelevän kansallisen neuvoston tavoitteena. On tärkeää pitää tätä yksimielisyyttä yllä ja laajentaa sitä entisestään. Tämä on tärkeää vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevien neuvottelujen kannalta.

Komission toteutettavuustutkimuksessa vahvistetaan ne painopisteet, joihin Kosovon on keskityttävä täyttääkseen vakautus- ja assosiaatiosopimuksen mukaiset velvoitteensa. Nämä ovat oikeusvaltioperiaate, oikeuslaitos, julkishallinto, vaaliuudistus ja edustajainkokous, ihmis- ja perusoikeudet, vähemmistöjen suojeleminen, kauppa- ja sisämarkkinakysymykset ja kasvinuojelu- ja eläinlääkintäasiat.

Poliittisten arviointiperusteiden osalta Kosovon hallitus on lisännyt valmiuksiaan käsitellä Euroopan yhdentymisprosessin painopisteitä. Osoitukseksi valmiuksista se on toteuttanut toteutettavuustutkimuksen lyhyen aikavälin painopisteitä koskevia jatkotoimia ja valmistellut vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevia neuvotteluja. Hallituksen työn valvontaa edustajainkokouksessa on myös parannettu. Edustajainkokouksen päätös kyseenalaistaa erässä oikeustapauksessa tehty päätös oli kuitenkin takaisku työssä, jolla Kosovo pyrkii vahvistamaan demokraattisen hallintotavan edellyttämiä instituutioitaan.

Kosovo on osoittanut olevansa sitoutunut tulosten saavuttamiseen järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjunnassa, esimerkiksi tutkimusten aloittamisessa ja oikeuskehyksen lujittamisessa. Ensiaskeleet alan yhdenmukaistettujen tilastojen laatimiseksi on otettu. Kosovo on jatkanut hyvää yhteistyötä EULEXin kanssa. Oikeusjärjestelmää on uudistettu merkittävästi. Uudistuksen johdonmukainen täytäntöönpano on keskeisen tärkeää uusien myönteisten muutosten kannalta, ja sitä on seurattava tarkasti. Tammikuussa tuomioistuimiin ja syyttäjälaitokseen sovellettavat lait tulivat voimaan ja tuomioistuin- ja syyttäjäjärjestelmää muutettiin. Uuden oikeuskehyksen odotetaan edistävän oikeusjärjestelmän riippumattomuutta, tehokkuutta, vastuuvollisuutta ja puolueettomuutta. Kosovo on myös jatkanut henkilöiden takaisinottoa jäsenvaltioista.

Edustajainkokous on muuttanut toteutettavuustutkimuksen suositusten mukaisesti niitä rikoslain säännöksiä, jotka kokevat tiedotusvälineiden rikosoikeudellista vastuuta ja toimittajien lähdesuojaa. Kosovon viranomaiset ja serbiortodoksikirkko ovat perustaneet yhdessä täytäntöönpanon valvontaneuvoston, joka toimii hyvin. Myös serbiankieliset yleisradiolähetykset on aloitettu. Uusi kielikomissaari on nimitetty ja kyseinen toimisto aloittanut toimintansa. Oikeusasiamiehen toimintabudjetti ja henkilöstö ovat nyt riittävät, jotta tämä instituutio voi toteuttaa tehtävänsä moitteettoman hallintotavan ja ihmisoikeuksien suojelijana Kosovossa.

Kosovon on vielä varmistettava, että *vaaliuudistus* on valmis ja oikeuskehys on EU:n parhaiden käytänteiden mukainen. *Edustajainkokouksen* on lisättävä täytäntöönpanotyön valvontaa tarkkailemalla lainsäädäntötyötä paremmin ja seuraamalla toimintalinjojen ja lakien täytäntöönpanoa. Hallituksen on varmistettava riittävä osallistumisensa edustajainkokouksen työhön. Edustajainkokouksen taloudellinen riippumattomuus on parantunut, mutta lisätoimia tarvitaan edelleen (esimerkiksi työjärjestystä ja edustajainkokousta koskevaa lainsäädäntöä olisi parannettava), jotta sen taloudellinen ja hallinnollinen riippumattomuus paranisivat.

Kosovon on *oikeusvaltioperiaatteen* toteutumisen osalta annettava ensi tilassa konkreettisia todisteita tuloksista, joita se on saanut järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjunnasta, ja lujitettava lainsäädäntöään ja sen täytäntöönpanoa. Sen on myös edelleen parannettava tilastojen luotettavuutta näillä aloilla. Sen on aktiivisesti tuettava EULEXia, myös erityistä

tutkintaryhmää, tehtäviensä suorittamisessa. Kosovo ottaa vähitellen hoitaakseen lisää vastuualoja EULEXilta. Jäsennelty vuoropuhelu oikeusvaltioperiaatteesta on Kosovolle ja EU:lle tärkeä foorumi alan edistyksen tarkastelemiseksi.

Poliittinen vaikuttaminen *oikeuslaitoksen* työhön on edelleen vakava huolenaihe. Tuomari- ja syyttäjäneuvostojen on reagoitava voimakkaasti hyökkäyksiin, jotka kohdistuvat tuomareihin, syyttäjiin ja oikeudellisiin toimielimiin. Sama koskee edustajainkokousta ja hallitusta. Tuomareille ja tuomioistuinten henkilökunnalle sekä syyttäjille, todistajille ja kantajille tarvitaan asianmukaisia turva- ja suojatoimenpiteitä. Kosovon on toteutettava lisätoimenpiteitä asioiden käsittelyruuhkan purkamiseksi, myös tuomioiden toimeenpanossa, ja varmistettava, että oikeudenkäynnit pidetään asianmukaisissa tiloissa ja oikeudenkäyntimenettelyjä noudattaen. Vähemmistöihin kuuluvia tuomareita ja syyttäjiä on edelleen rekrytoitava oikeuskehyksen mukaisesti. Kosovon on varmistettava, että järjestäytyneeseen rikollisuuteen, sotarikoksiin ja korruptioon kuuluvista asioista vastaava erityissyyttäjä voi säilyttää toimivaltansa.

Julkishallinnossa Kosovon painopisteenä on oltava lainsäädännön, strategian ja toimintasuunnitelman täytäntöönpano, mikä edellyttää vahvaa poliittista ohjausta. Virkamieskunnan ammattitaitoa on vahvistettava ja siinä on oltava edustettuina myös vähemmistön edustajia lainsäädännön mukaisesti. Poliittisen vaikutuksen valtion virkamiesten rekrytoinnissa ja nimityksissä on loputtava. *Ihmis- ja perusoikeuksien* edistämisen ja suojaamisen monimutkaista ja päällekkäistä institutionaalista kehystä on yksinkertaistettava. Toimittajiin kohdistuvien hyökkäysten tutkintaa ja syytteiden nostamista on tehostettava. Sama koskee homoihin, lesboihin, biseksuaaleihin, transihmisiin ja intersukupuolisiin henkilöihin kohdistuvaa väkivaltaa. Edistystä tarvitaan myös omistusoikeuksien noudattamisen valvonnassa esimerkiksi purkamalla käsittelemättä olevien tapausten ruuhkaa ja tehostamalla tuomioistuinten ja hallintoelinten päätösten täytäntöönpanoa. Tietosuoja-lainsäädäntö on pantava tehokkaammin täytäntöön. Edustajainhuoneen on laadittava kestävä pitkän aikavälin rahoitusmekanismi yleisradioyhtiötä varten ja sen hallintoneuvostoa koskevat nimitykset on saatava valmiiksi.

Vähemmistöjen suojelemisen alalla on pantava täytäntöön kulttuuriperintöä ja serbiortodoksikirkkoa koskeva lainsäädäntö. Paikallisviranomaisia on tuettava edelleen hajauttamisprosessin jatkamiseksi. Strategia ja toimintasuunnitelma romani-, aškaali- ja egyptiläisväestön tilanteen parantamiseksi on toteutettava pikaisesti, sillä näiden vähemmistöjen asema on edelleen huolestuttava. Tämä on tärkeää myös viisumipakon poistamisen kannalta. Hyökkäykset, joiden motiivina on etninen tausta tai uskonto, on tutkittava, niistä on nostettava syytteet ja syylliset on saatava oikeuteen.

Taloudellisista arviointiperusteista Kosovo on edistynyt jonkin verran toimivan markkinatalouden luomisessa. Huomattavia uudistuksia ja investointeja tarvitaan, jotta Kosovo voi pitkällä aikavälillä selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista.

Alueen ja EU:n haastava taloudellinen tilanne on alkanut vaikuttaa Kosovon talouteen, vaikkakin vähemmän kuin muihin alueen maihin. Kosovon bruttokansantuote kasvoi 2,5 prosenttia vuonna 2012. Finanssipolitiikka on ollut varovaista ja julkinen talous on selviytynyt suunnitellusti. Kosovossa otettiin käyttöön oikeudellisesti sitovat finanssipoliittiset säännöt, jotka on pantava täytäntöön vuonna 2014. Työttömyysaste on pysynyt erittäin korkeana. Kosovo on jatkanut merkittävää investointia infrastruktuuriin.

Makrotaloudellisen vakauden tukemiseen ja yhteiskunnallisen tilanteen parantamiseen tarvitaan jatkuvaa työtä. Kosovon on parannettava kilpailukykyään ja liiketoimintaympäristöään ja tuettava yksityistä sektoria työttömyyden vähentämiseksi. Terveen liiketoimintaympäristön luomiseksi on puututtava heikkoon oikeusvaltiotilanteeseen

ja korruptioon. Yksityistämistä on jatkettava. Epävirallinen talous on edelleen merkittävä haaste.

Vakautus- ja assosiaatiosopimusta koskevissa neuvotteluissa on käsiteltävä **eurooppalaisten normien** painopisteitä. Kosovo on saanut kauppa- ja teollisuusministeriön rakenneuudistuksen valmiiksi voidakseen neuvotella sopimuksen kauppaa koskevista aloista tehokkaasti. Se on laatinut asiasta vaikutustenarvioinnin. Kosovo on myös tehnyt työtä maatilalaskennan valmisteleiseksi.

Keskeinen *kauppa- ja sisämarkkinakysymys* on Kosovon yritystilastojen parantaminen. Kosovon on jatkettava kaupan, kilpailun ja sisämarkkinoiden alan oikeuskehityksen täytäntöönpanoa. Kuten toteutettavuustutkimuksessa todetaan, Kosovon on vauhditettava työtä useilla *kasvinsuojelun ja eläinlääkinnän* aloilla, jotka vaikuttavat elintarvikkeiden turvallisuuteen. *Energia*-alalla on tehostettava Kosovo A -voimalan sulkemiseen tähtäävää työtä. Toteutettavuustutkimuksen painopisteillä, EU:n kanssa tehtävään sopimukseen tähtäävien neuvottelujen valmistelulla ja viisumipakon poistamista koskevalla vuoropuhelulla on ollut vaikutusta edistymiseen muilla aloilla.

Turkki

Turkki on ehdokasmaa ja EU:n strateginen kumppani. Sen talous on suuri ja dynaaminen, ja se on EU:n tärkeä kauppakumppani ja tulliliiton kautta arvokas EU:n kilpailukyvyille. Turkin sijainti on strateginen, myös energiavarmuuden kannalta, ja sen alueellinen rooli on tärkeä. Komissio korostaa jatkuvan yhteistyön ja vuoropuhelun merkitystä ulkopoliittisissa kysymyksissä. EU on myös edelleen Turkin taloudellisen ja poliittisen nykyaikaistamisen tärkeä ankkuri. Gezi-puiston tapahtumat ovat osoittaneet, kuinka tärkeää on edistää vuoropuhelua läpi poliittisen kentän ja koko yhteiskunnan ja kunnioittaa perusoikeuksia käytännössä.

Toukokuussa 2012 käyttöön otettu myönteinen asialista toimii edelleen liittymisneuvottelujen tukena ja täydennyksenä, ja sen myötä on lisätty yhteistyötä useilla yhteisen edun mukaisilla aloilla. Vaikka se on saanut aikaan joitakin myönteisiä tuloksia, se ei ole neuvottelujen korvike. EU:n ja Turkin suhteen koko potentiaali voidaan hyödyntää parhaiten aktiivisen ja uskottavan liittymisprosessin puitteissa. Tämä on Turkille edelleen paras tapa edistää EU:hun liittyviä uudistuksia, kehittää ulko- ja turvallisuuspolitiikasta käytävää vuoropuhelua, vahvistaa talouden kilpailukykyä ja lisätä yhteistyötä energia-, oikeus- ja sisäasioissa. Liittymisneuvottelujen on saatava uutta pontta ja niissä on noudatettava EU:n sitoumuksia ja vahvistettuja edellytyksiä. Tässä suhteessa neuvotteluluvun 22 (aluepolitiikka) avaaminen yli kolmen vuoden tauon jälkeen on tärkeä askel. Turkki voi nopeuttaa neuvotteluja saavuttamalla välitavoitteet, täyttämällä neuvottelukehityksen vaatimukset ja noudattamalla sopimusvelvoitteitaan suhteessa EU:hun. Tämä koskee myös assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirjan täysimääräistä ja syrjimätöntä täytäntöönpanoa suhteessa kaikkiin jäsenvaltioihin.

Viime vuoden aikana **poliittisten arviointiperusteiden** tilanne on Turkissa ollut vaihteleva. Tärkeää uudistustyötä on jatkettu. Huhtikuussa hyväksytyllä tuomioistuinjärjestelmän neljännellä uudistuspaketilla lisätään perusoikeuksien, myös sananvapauden, suojaa ja torjutaan rankaisemattomuutta kidutus- ja pahoinpitelytapauksissa. Hallitus on aloittanut rauhanprosessin, jolla pyritään lopettamaan terrorismi ja väkivalta maan kaakkoisosissa ja valmistelemaan kurdikysymyksen ratkaisemista. Kaikkien osapuolten olisi jatkettava prosessia vilpittömästi. Syyskuussa 2013 esitettyyn demokratiakehityspakettiin kuuluvilla toimenpiteillä pyritään toteuttamaan lisä uudistuksia useissa tärkeissä kysymyksissä. Näitä ovat esimerkiksi muiden kielten kuin turkin käyttäminen, vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet ja muutokset nykyisin vaadittuihin parlamentin ja puoluetuen korkeisiin

äänikynnyksiin. Näiden muutosten odotetaan lisäävän moniarvoisuutta. Yhteistyö opposition kanssa ja eurooppalaisten normien noudattaminen ovat keskeisen tärkeitä.

Uutta perustuslakia laatimaan perustettu eri puolueiden edustajista koostuva parlamentaarinen sovittelukomitea on jatkanut työtään ja sopinut useista säännöksistä. Tätä työtä olisi jatkettava kompromissihengessä. Ulkomaalaisia ja kansainvälistä suojelua koskevan kattavan lain antamisen myötä on otettu tärkeä askel kohti turvapaikanhakijoiden riittävää suojelua. Myös naisten oikeuksien suojaamiseen tähtäävää työtä on jatkettu erityisesti panemalla täytäntöön perheen suojelua ja väkivallan ehkäisemistä koskeva laki. Turkissa on perustettu oikeusasiamieslaitos, joka toimii jo aktiivisesti. Myös kansallinen ihmisoikeuselin on aloittanut työnsä.

Lisäksi aiemmin arkaluonteisiksi katsotuista aiheista on käyty aiempaa julkisempaa keskustelua. Näitä aiheita ovat esimerkiksi kurdikysymys, armeijan rooli, Armenia-kysymys ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sukupuolisesta suuntautumisesta riippumatta. Demokraattista keskustelua käydään yhä laajemmin, erityisesti sosiaalisessa mediassa ja muutoin kuin perinteisen puoluepolitiikan puitteissa, minkä näkyy esimerkiksi mielenosoituksina. Kesäkuun protestiaalto on seurausta myös viime vuosikymmenellä toimeenpannusta laajasta demokraattisesta uudistuksesta sekä nousevasta elinvoimaisesta ja monimuotoisesta kansalaisyhteiskunnasta, jota on kunnioitettava ja kuultava systemaattisesti päätöksenteon kaikilla tasoilla riippumatta siitä, kenellä on enemmistö parlamentissa.

Erilaiset tekijät kuitenkin pidättelevät lisäkehitystä. Poliittinen ilmapiiri on polarisoitunut eikä kompromissihenkeä ole. Hallituksen toiminnan perustana parlamentissa on yleensä ollut yksinomaan sen enemmistöasema, kun se antaa uusia lakeja ja tekee päätöksiä myös yhteiskunnallisesti arkaluonteisissa asioissa. Sidosryhmiä ei ole kuultu riittävästi eikä niiden kanssa ole käyty vuoropuhelua. Tästä aiheutuvat paineet ja turhautuminen kokivat huippunsa touko- ja kesäkuussa, kun Istanbulin Gezi-puistoa koskeva kaupunkikehityshanke nosti esiin ristiriitoja, ja tilanne purkautui laajoina protesteina myös monissa muissa kaupungeissa. Mielenosoittajien kanssa ei juurikaan pyritty käymään keskustelua, ja tilannetta leimasi poliisin liiallinen voimankäyttö, jyrkät lausunnot ja vuoropuhelun puute. Yhteenotoissa kuusi henkilöä menetti henkensä ja yli 8 000 loukkaantui. Sisäministeriön selvityksessä todettiin, että poliisin voimankäyttö touko- ja kesäkuussa mielenosoittajia vastaan oli suhteetonta.

Kesäkuun protestiaalto toi esiin useita asioita, joihin on puututtava viipymättä. Poliisin liiallisen voimankäyttöön liittyvät hallinnolliset ja oikeudelliset tutkimukset on saatettava loppuun Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti ja syylliset on saatettava vastuuseen. Laki poliisin rikkomuksia valvovan lainvalvonnan seurantakomitean perustamisesta olisi hyväksyttävä ja pantava täytäntöön eurooppalaisten normien mukaisesti. Sisäministeriö otti ensimmäisen myönteisen askeleen julkaisemalla muistioita poliisien toimien sääntelemiseksi mielenosoituksissa. Lainvalvontaviranomaisten toimintaa koskeva yleinen oikeuskehys ja käytäntö olisi kuitenkin muutettava eurooppalaisten normien mukaiseksi, jotta ihmisoikeuksien ja erityisesti kokoontumisvapauden noudattaminen voidaan taata kaikissa olosuhteissa.

Turkin oikeuskehysten tärkeimmät säädökset ja niiden tulkinta oikeuslaitoksessa haittaavat edelleen sananvapautta, myös tiedotusvälineiden vapautta. Turkin median omistusrakennetta hallitsevat suuret teollisuusyhtymät, ja ajoittain korkean tason virkamiehet antavat uhkaavia lausuntoja ja viranomaiset varoituksia, minkä vuoksi itsesensuuri on tiedotusvälineissä yleistä. Tämä kävi ilmi, kun tärkeimmät tiedotusvälineet jättivät raportoimatta kesäkuun protesteista. Tällainen toimintaympäristö on johtanut myös toimittajien erottamisiin ja irtisanoutumisiin.

Julkista vihanlietsontaa koskevien säännösten suppea tulkinta oikeuslaitoksessa on johtanut useisiin julkisuuden henkilöiden tuomioihin, koska nämä ovat esittäneet kriittisiä näkemyksiä uskonnosta. Rikoslainsäädännön epäselvä määritelmä aseellisen järjestön jäsenyydestä

aiheuttaa edelleen paljon pidätyksiä ja syytteitä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaista oikeuskehystä ei ole vielä saatu aikaan uskontoa ja aseistakieltäytymistä koskevissa kysymyksissä. Vielä tarvitaan merkittäviä ponnisteluja naisten, lasten sekä homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten (HLBTI) henkilöiden oikeuksien takaamiseksi käytännössä. Perheväkivalta, satunnaiset kunniamurhat ja lapsi- ja pakkoavioliitot ovat edelleen vakava ongelma. Turkin on varmistettava kaikkien, myös muita uskonnollisia yhteisöjä kuin muslimeja koskevien, omistusoikeuksien täysimääräinen noudattaminen.

Näihin ongelmiin on puututtava ja tuomioistuinjärjestelmän neljäs uudistuspaketti pantava täysimääräisesti täytäntöön eurooppalaisten normien mukaisesti. Viranomaisten on lisättävä työtä muiden perusoikeuksien ja -vapauksien suojaamiseksi, jotta kaikki kansalaiset voivat käyttää oikeuksiaan esteettä. Demokratiakehityspaketin toimenpiteet tarjoavat mahdollisuuden edetä useissa näistä kysymyksistä.

Nämä seikat osoittavat, miten tärkeää EU:lle on lisätä perusoikeuksia koskevaa vuorovaikutustaan Turkin kanssa. Edistyminen liittymisneuvotteluissa ja edistyminen poliittisissa uudistuksissa ovat saman kolikon kaksi puolta. On sekä Turkin että EU:n etujen mukaista, että *neuvottelulukujen 23 (oikeuslaitos ja perusoikeudet) ja 24 (oikeus, vapaus ja turvallisuus)* avaamisperusteista sovitaan ja ilmoitetaan Turkille mahdollisimman pian, jotta niitä koskevat neuvottelut voidaan aloittaa. Tämä vakuuttaisi osaltaan, että EU ja sen normit ovat edelleen Turkin uudistusten kiintopiste.

Kun otetaan huomioon vielä edellytettävät uudistukset, yleisessä päätöksentekoprosessissa – sekä kansallisessa että paikallisessa – olisi kuultava kansalaisyhteiskuntaa jäsenllemmin ja järjestelmällisemmin. Nykyinen oikeudellinen ympäristö on tärkeä muuttaa ja tehdä sellaiseksi, että kaikki kansalaisjärjestöt voivat kehittyä. Esimerkiksi ympäristövaikutusten arvioinnit on tehtävä täysimääräisesti EU:n säännöstöä noudattaen. Suuria infrastruktuurihankkeita ei pitäisi enää jättää ulkopuolelle. Asianmukaisten kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kuulemista myös muilla politiikan aloilla on kannustettava.

EU:n ja Turkin välisen takaisinottosopimuksen allekirjoittaminen ja *samaan aikaan aloitettu viisumiasioita koskeva vuoropuhelu* ovat ensimmäinen askel kohti viisumipakosta luopumista. Tämä voi antaa uutta vauhtia EU:n ja Turkin suhteille ja tuoda konkreettista etua molemmille osapuolille. On tärkeää, että nämä kaksi prosessia etenevät ja että takaisinottosopimuksen ratifiointi saadaan Turkissa nopeasti päätökseen, jotta se voidaan panna täytäntöön täysimääräisesti ja tehokkaasti.

Ulkopolitiikassa Turkki on ollut edelleen tärkeässä roolissa naapurialueillaan. Se on esimerkiksi laajentanut muun kuin perinteisen avunantajan toimintaansa Afrikan sarvessa, tukenut demokratiaan siirtymistä Pohjois-Afrikassa ja lisännyt yhteistyötä Afganistanin ja Pakistanin kanssa ja niiden välillä. Sillä on ollut erityisen tärkeä rooli Syyrian tilanteessa, jossa se on tukenut opposition yhdistymistä ja toimittanut elintärkeää humanitaarista apua suurille määrille syyrialaispakolaisia. Se on myös antanut käytännön tukea Ranskan, Saksan ja Yhdistyneen kuningaskunnan sekä Kiinan, Venäjän ja Yhdysvaltain (nk. E3+3) neuvotteluille Iranin kanssa. *Trans Anatolian Pipeline (TANAP)* -kaasuputkea koskevan Turkin ja Azerbaidžanin hallitusten välisen sopimuksen ratifiointi oli tärkeä edistysaskel, kun tavoitteena on parantaa Euroopan energiavarmuutta eteläisen kaasukäytävän kautta. EU:n ja Turkin säännöllinen poliittinen vuoropuhelu voimistui edelleen. Sen puitteissa käsitellään sekä yhteisesti kiinnostavia kansainvälisiä kysymyksiä, kuten Lähi-itää ja Keski-Aasiaa, että maailmanlaajuisia kysymyksiä kuten terrorismin torjuntaa ja aseiden leviämisen estämistä. Turkki on jatkanut lähentymispolitiikkaa Länsi-Balkanin maiden kanssa erityisesti osallistumalla aktiivisesti Kaakkois-Euroopan yhteistyöprosessiin ja olemalla mukana EU:n

johtamissa sotilas-, poliisi- ja oikeusvaltio-operaatioissa Bosnia ja Hertsegovinassa ja Kosovossa.

Turkki osoitti edelleen tukea sellaisten neuvotteluiden uudelleen aloittamiselle, joilla *Kypros-kysymykseen* pyritään löytämään oikeudenmukainen, kokonaisvaltainen ja kestävä ratkaisu Yhdistyneiden kansakuntien alaisuudessa. Turkin ja Kreikan halu hyväksyä kontaktit molempien osapuolten pääneuvottelijoiden kanssa osoitti myönteistä kehitystä, jolla voidaan tukea ratkaisuprosessia.

EU on myös korostanut, miten tärkeää on edistyä Turkin ja EU:n jäsenvaltioiden, myös Kyproksen tasavallan, suhteiden normalisoinnissa. Se on tähän liittyen kehottanut Turkkiä olemaan estämättä jäsenvaltioiden liittymistä kansainvälisiin organisaatioihin ja mekanismeihin. Lisäksi EU on jälleen korostanut jäsenvaltioidensa suvereniteettioikeuksia, joihin kuuluu myös oikeus tehdä kahdenvälisiä sopimuksia sekä tutkia ja hyödyntää luonnonvaroja EU:n säännösten ja kansainvälisen oikeuden, kuten YK:n merioikeusyleissopimuksen, mukaisesti.

EU totesikin neuvoston päätelmissä 11. joulukuuta 2012 pitävänsä hyvin valitettavana, että Turkki ei toistuvista kehotuksista huolimatta ole edelleenkään täyttänyt assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirjan täysimääräistä ja syrjimätöntä täytäntöönpanoa koskevaa velvoitettaan kaikkia jäsenvaltioita kohtaan eikä poistanut kaikkia rajoituksia sellaisilta aluksilta tai lentokoneilta, jotka on rekisteröity Kyprokseen tai joiden viimeisin käyntikohde on Kypros. EU on korostanut että tämän velvoitteen täyttäminen saattaisi vauhdittaa neuvotteluprosessia merkittävästi. Koska asiassa ei ole saatu aikaan edistystä, EU jatkaa vuonna 2006 käyttöön ottamisensa toimenpiteiden soveltamista. Niillä on jatkuvaa vaikutusta neuvottelujen kokonaiskehitykseen. EU jatkaa edelleen kaikkien 21. syyskuuta 2005 annetun Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden julistuksen piiriin kuuluvissa asioissa tapahtuvan edistymisen seuraamista ja tarkastelua. Edistystä odotetaan nyt viipymättä.

Turkin on sitouduttava neuvottelukehyksen sekä Eurooppa-neuvoston ja neuvoston aiempien päätelmien mukaisesti yksiselitteisesti hyviin naapuruussuhteisiin ja kiistojen rauhanomaiseen ratkaisuun Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan mukaisesti ja tarvittaessa Kansainväliseen tuomioistuimeen vedoten. EU on ilmaissut tässä suhteessa jälleen vakavan huolensa ja kehottanut Turkkiä välttämään kaikenlaisia uhkailuja tai toimintaa jotakin jäsenvaltiota vastaan tai kiistanaiheita tai toimia, jotka voisivat vahingoittaa hyviä naapuruussuhteita ja haitata riitojen rauhanomaista ratkaisemista.

EU on tyytyväinen siihen, että Kreikan ja Turkin väliset yhteistyöaloitteet kahdenvälisen suhteiden parantamiseksi ovat jatkuneet. Mannerjalustan rajojen määrittämisestä koskevien tunnustelevien neuvottelujen viimeisin, 55. kierros käytiin syyskuussa. Kreikka ja Kypros ovat tehneet virallisia valituksia aluevesiensä ja ilmatilansa loukkauksista, esimerkiksi lennoista Kreikan saarten yli.

Taloudellisin arviointiperustein Turkki on toimiva markkinatalous. Maa pystyy selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa keskipitkällä aikavälillä edellyttäen, että se nopeuttaa kokonaisvaltaisen rakenneuudistusohjelmansa toteuttamista.

Kahtena edeltävänä vuonna Turkin BKT kasvoi voimakkaasti, noin 9 prosenttia, mutta vuonna 2012 kasvu hidastui 2,2 prosenttiin. Samalla se tasapainottui kotimaisesta kysynnästä ulkomaankaupan suuntaan. Vaihrotaseen alijäämä supistui väliaikaisesti ja inflaatio hidastui. Vuoden 2013 alkupuoliskolla BKT:n kasvu vahvistui jälleen 3,7 prosenttiin. Samaan aikaan vaihtotaseen alijäämä on jälleen kasvanut ja kuluttajahintojen kasvuvauhti nopeutunut. Valtion velan osuus BKT:stä on vähentynyt jatkuvasti ja on nyt selvästi alle 40 prosenttia. Toukokuusta alkaen rahoitusmarkkinat ovat olleet kotimaisten ja maailmanlaajuisen tekijöiden vuoksi paineen alaisia. Tämä johti keskuspankin välittömiin toimenpiteisiin

valuuttakurssin vakauttamiseksi ja pääomanviennin rajoittamiseksi.

Turkin talouden suorituskyky viime aikoina osoittaa, että taloudessa ilmenee sekä suurta potentiaalia että jatkuvaa epätasapainoa. Ulkoisella puolella luottaminen siihen, että pääomantuonnilla voidaan rahoittaa vaihtotaseen rakenteellista alijäämää, tekee Turkista alttiin maailmanlaajuisen riski-ilmapiiirin muutoksille. Tämä johtaa suuriin valuuttakurssivaihteluihin ja talouden nousu- ja laskusuhdanteiden voimakkaisiin heilahteluihin. Tähän haavoittuvuuteen puuttuminen edellyttää toimenpiteitä kotimaisen säästämisen lisäämiseksi, ja tässä finanssipolitiikalla on tärkeä rooli. Finanssipoliittisten sääntöjen käyttöönotto lisäisi talousarvion avoimuutta, tarjoaisi tärkeän finanssipoliittisen ankkurin ja vahvistaisi uskottavuutta. Verrattain korkea inflaatio on edelleen suuri haaste. Makrotalouspolitiikan yhdistelmän tasapainottaminen auttaisi rahapolitiikkaan kohdistuvan taakan keventämisessä. Keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä on keskeisen tärkeää, että tavara-, palvelu- ja työmarkkinoiden toimintaa parannetaan rakenteellisilla uudistuksilla kansainvälisen kilpailukyvyyn lisäämiseksi.

Meneillään oleva selvitys EU:n ja Turkin **tulliliiton** toiminnasta tarjoaa tärkeän mahdollisuuden pohtia tämän EU:n ja Turkin suhteiden kannalta keskeisen välineen tarvittavaa nykyaikaistamista ja keskustella siitä. Tavoitteena pitäisi olla molempien osapuolten kaupan alan suorituskyvyn elvyttäminen ja taloudellinen yhdyntä.

Turkilla on mahdollisuudet kehittyä energiansiirron solmukohdaksi ja sillä on useita yhteisiä energiaan liittyviä haasteita EU:n kanssa, minkä vuoksi vahvistetussa vuoropuhelussa on tärkeää käsitellä kaikkia yhteisen edun mukaisia kysymyksiä.

Turkki on jatkanut lainsäädäntönsä mukauttamista EU:n säännöstöön parantaakseen **kykyään täyttää jäsenyysvelvoitteet**. Edistymistä on saatu aikaan pääomien vapaassa liikkuvuudessa, finanssipalveluissa, energia-asioissa, aluepolitiikassa ja rakennepoliittisten välineiden yhteensovittamisessa, tieteessä ja tutkimuksessa sekä koulutuksen alalla. Maahanmuutto- ja turvapaikka-asioden alan oikeuskehityksen vahvistamisessa on edistytty merkittävästi. Terrorismin rahoittamisen estämistä koskeva oikeuskehitys on parantunut. Uusi sähkölainsäädäntö on tehnyt alasta pitkälti unionin säännösten mukaisen. Komissio on arvioinut myönteisen asialistan yhteydessä toimivien työryhmien puitteissa aikaan saatua kehitystä ja ilmoittanut Turkille ja jäsenvaltioille, mitkä avaamisperusteet se katsoo täytetyiksi. Komissio toteaa myös, että oikeuslaitosta ja perusoikeuksia koskevissa tärkeissä vaatimuksissa on edistytty. Eräissä luvuissa on edistytty vähän. Näitä ovat julkiset hankinnat, kilpailupolitiikka, maatalous ja maaseudun kehittäminen, elintarvikkeiden turvallisuus, eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikka sekä verotus.

Laaja-alaista työtä olisi jatkettava immateriaalioikeuden, maatalouden ja maaseudun kehittämisen, elintarvikkeiden turvallisuuden, eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikan, sosiaalipolitiikan ja työllisyyden, ympäristön ja ilmastonmuutoksen sekä kuluttajien suojelun aloilla. Merkittävää lisäedistymistä tarvitaan oikeuslaitoksen ja perusoikeuksien sekä oikeuden, vapauden ja turvallisuuden suhteen. Lainsäädäntöä on mukautettava erityisesti julkisten hankintojen, kilpailupolitiikan ja verotuksen aloilla. Turkin on kehitettävä institutionaalisia valmiuksia erityisesti yhtiöoikeuden, liikenteen sekä aluepolitiikan ja rakennepolitiikan välineiden yhteensovittamisen lukujen osalta.

Islanti

Huhtikuun 27. päivänä 2013 pidettyjen vaalien jälkeen hallitus päätti keskeyttää EU:n jäsenyysneuvottelut ja ilmoitti, että niitä jatketaan, jos kansanäänestyksessä niin päätetään. Islannin EU-neuvottelukomitea on hajotettu. Tämä päätös merkitsee sitä, että liittymisprosessi on pysähtynyt. Hallitus on ilmoittanut, että se aikoo arvioida tähän mennessä käytyjä

neuvotteluja sekä Euroopan unionin kehitystä. Arviointi toimitetaan Islannin parlamentin käsiteltäväksi lähikuukausina.

Islannin viranomaiset lakkasivat antamasta tietoja tätä kertomusta varten uuden hallituksen aikana. Komissio ottaa sen tässä tiedonannossa huomioon siten, että komission kertomus kattaa ajanjakson syyskuusta 2012 toukokuuhun 2013, jolloin uusi hallitus aloitti toimintansa.

Tähän mennessä on avattu 27 neuvottelulukua, joista 11 on toistaiseksi suljettu. Raportointijaksolla tapahtui huomattavaa edistymistä, sillä sen aikana avattiin yhdeksän lukua ja suljettiin toistaiseksi yksi luku. Islanti on EU:lle tärkeä kumppani: se on Euroopan talousalueen jäsen, se osallistuu Schengenin alueeseen, sillä on EU:n kanssa yhteisiä etuja uusiutuvan energian ja ilmastonmuutoksen alalla ja sillä on strategista merkitystä EU:n arktisen alueen politiikan kannalta.

Vakiintuneena ja toimivana demokratiana Islanti täyttää edelleen täysimääräisesti EU:n jäsenyyden **poliittiset arviointiperusteet**.

Taloudellisten arviointiperusteiden osalta Islannin voidaan katsoa olevan toimiva markkinatalous.

Pääomanliikkeiden rajoitukset haittaavat merkittävästi investointien tekemistä ja kasvua. Näiden rajoitusten poistaminen samalla kun säilytetään valuuttakurssin vakaus on edelleen yksi tärkeimmistä haasteista. Liittymisneuvottelujen yhteydessä kesäkuussa 2012 perustettiin pääomanliikkeiden rajoitusten poistamista käsittelevä tilapäinen työryhmä Islannin hallituksen pyynnöstä arvioimaan mahdollisuuksia poistaa nämä tarkastukset. Työryhmässä on asiantuntijoita Euroopan keskuspankista, komissiosta ja Kansainvälisestä valuuttarahastosta.

Kun otetaan huomioon **liittymistä valmistelevan tukivälineen (IPA)** tarkoitus ja Islannin hallituksen päätös liittymisneuvottelujen keskeyttämisestä, komissio on puolestaan keskeyttänyt IPA II -välinettä koskevat valmistelutoimet Islannin osalta. Komissio ei allekirjoita uusia sopimuksia IPA I:n puitteissa. Komissio arvioi erikseen jokaisen sellaisen hankkeen, joista sopimukset on jo allekirjoitettu, yhdessä Islannin viranomaisten kanssa voidakseen päättää, mitä hankkeita olisi jatkettava.

Islannin lainsäädäntö on jo **suurelta osin yhdenmukainen EU:n säännösten kanssa** useilla aloilla lähinnä sen vuoksi, että Islanti on Euroopan talousalueen jäsen. Raportointijaksolla toteutettiin lisätoimia Islannin lainsäädännön mukauttamiseksi EU:n säännöstöön muun muassa seuraavilla aloilla: tavaroiden vapaa liikkuvuus, yhtiöoikeus, julkiset hankinnat, tietoyhteiskunta ja media sekä liikennepolitiikka.